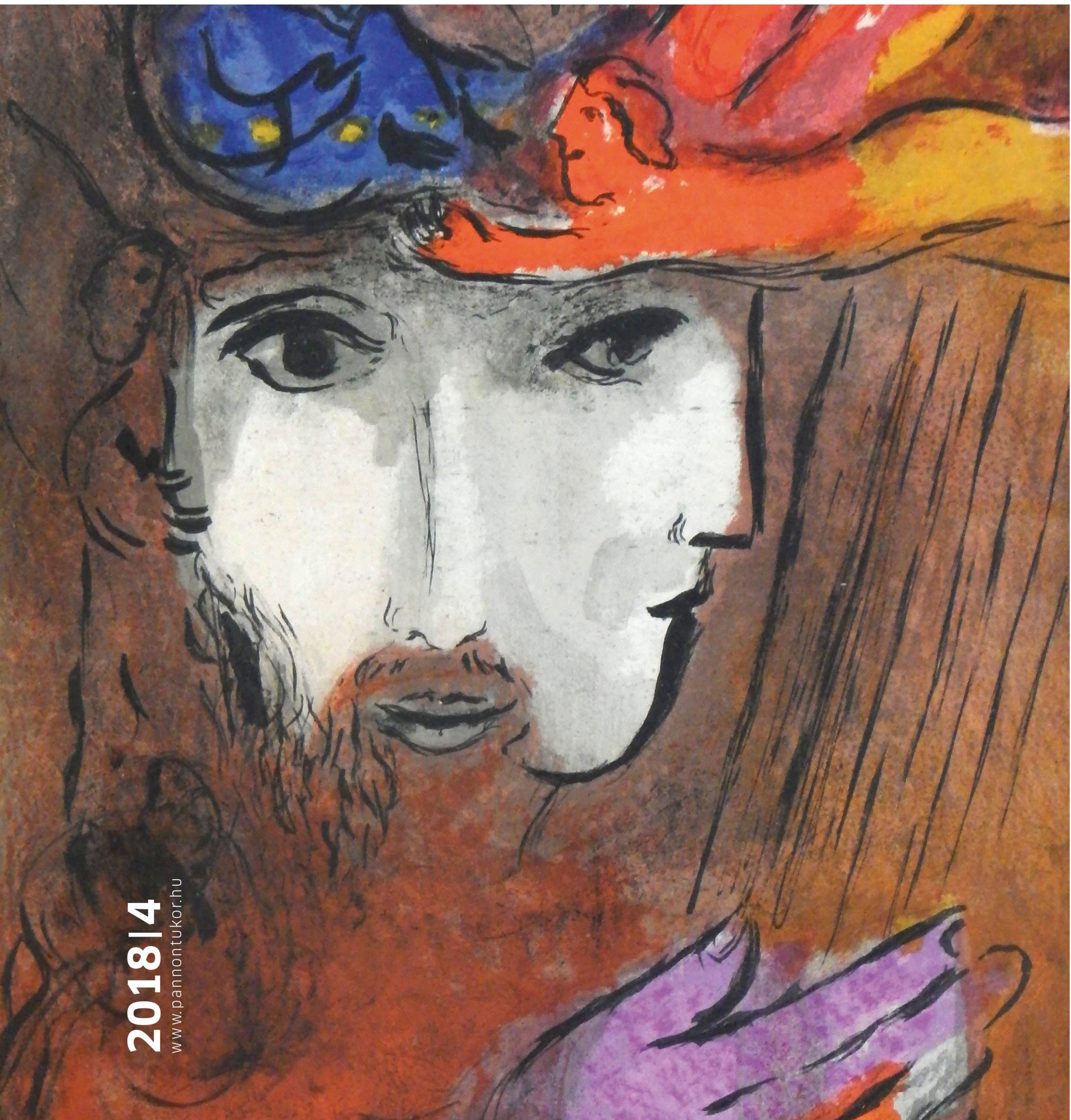

PANNONTÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T

2018|4

www.pannontukor.hu

SZÉPIRODALOM

EGYMONDAT

Tillmann József Attila: Aranykori megfigyelések - április	3
Petőcz András - május	6
Az eltűnt vers nyomában	
Egon Schiele: Fulladás zenéje (Falcsik Mari fordítása)	10
Robert Frost: Megállva erdőszélen havas este, A másik út (Falcsik Mari fordítása)	11
David Foster Wallace: Végtelen tréfa, részlet (Kemény Lili és Sipos Balázs fordítása)	13
Luzsicza István: Vidékek, ahol valaki (Kányádi Sándor halálhírére)	16
Méhes Károly: Az éj az jé	17
Lackfi János: Éltre kódolt halólények (részlet a Levágott fül c. regényből)	18
Varga Melinda: Naptárversek	26
Nagy Koppány Zsolt: A babavárás naplója	28
Simek Valéria: Levelek, Kezükből, Puchberg, Két szó között	30
Kőrösi P. József: Születésnap. Előtte. Utána. Angyal. Évforduló.	32
Fa Ede: Komputertavas, Jeremiád, Műhelyemben, Szivacs, Szőlőföldi éjjel	35
Miklya Zsolt: Hidglelésre elég, Folyt.köv., Menekültkérdés, Vándor	37
Tóth László: Három tárca	40
Acasai Roland: Pesti kérdés	43
Karkó Ádám: [De arról már egy szót se többet], [meleg nyári hajnalban inszomniában szenvedve]	44
Lénárt Ádám: Görög istenek állást keresnek Magyarországon, Elveszíteni a fejünket márpedig kell, Változó idők	46
Kemény Zsófi: ADYslam	48
Beck Zoltán: két fénykép (2)	50

DRÁMA

Turbuly Lilla: A világ avatása óta – ajánló Sipos László darabjához	51
Sipos László: Herkules-sarok – avagy egy szobor élete	53

HELYTÖRTÉNET

Zalai hősök 1848-ban I.	
Solymosi József: Asbóth Lajos honvéd ezredes	66
Perger Zoltán: Asbóth Sándor honvéd alezredes	71

TANULMÁNY, KRITIKA

„A lángeszű Józanság Földjéről” -Zalaegerszegről	
Kiss Gábor: Keresztury Dezső és Zalaegerszeg	77
Gáspár-Singer Anna: Emlékozaikok rendszerezése (Turbuly Lilla Alkonykapcsoló c. kötetéről)	83
Turbuly Lilla: Fél dió egy kinyújtott tenyéren (Nagy Betti Sírt valaki odakinn c. kötetéről)	86
Merő Béla: Thália erdélyi napszámossai (Nászta Katalin Thália erdélyi napszámossai c. kötetéről)	88
Nánay István: Ajánló Merő Béla Volt egyszer egy... Reflex Színpad könyvéhez	91
Kardos Ferenc: A betelepülők regénye (Hartmann Miklós A széna illata c. regényéről)	94

TESTVÉRMŰZSÁK

Kostyál László: Láthatatlan világ (A Kanizsai Képző- és Iparművészek egyesülete pályázatának nyertes alkotásaiból rendezett kiállításról)	97
Katarina Mohar: Akinek angyal lakott a koponyájában (Lendvai Domonkos fordítása) (A Lendvai Galéria és Múzeum Chagall-kiállításáról)	102
Fejes Réka: A Billy Elliot több mint túllszoknya (Magyar Állami Operaház, Erkel Színház)	107
Péter Zsombor: Billy Elliot- Daldry filmjéről	109

35 ÉVES A ZALAEGERSZEGI HEVESI SÁNDOR SZÍNHÁZ

Színházról színházra járva... Halasi Imre gondolatai pályájáról	111
---	-----

KANIZSAI LEVELESLÁDA

Kardos Ferenc válogatása	120
--------------------------	-----

HÍREK, SZERZŐINKRŐL	122
---------------------	-----

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Balogh László – elnök (Nagykanizsa)
Cséby Géza (Keszthely)
Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos – munkatárs
Braun Barna – munkatárs
Gál Soma – munkatárs

Rovatvezetők:

Vörös István – vers
Bene Zoltán – próza
Kaj Ádám – műfordítás, dráma
Nagygéci Kovács József – tanulmány, kritika
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Király László – zene

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landerhegyi út 21.
Tel:06/92 951-513
E-mail: pannontukor@gmail.com
Irodavezető: Pénzes Csaba

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök
Előfizethető csekken vagy számlázással, mely a szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:
Zalavölgye Takarékszövetkezet, Zalaegerszeg
75500258-10809415
Ár
1000 Ft/szám
4500 Ft/év

ISSN 1219-6886

Lapterv:
Náspáng Grafika
Nyomdai munkák:
Göcsej Nyomda
8900 Zalaegerszeg,
Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
E-mail:info@gocsejnyomda.hu

Marc Chagall: Ébren vagyok

Tillmann J. A.

Aranykori megfigyelések

Egymondat-április

1.

A nap fénypontja, amikor a kávé és a füst felhajtó erejével szemlélhető az ég kékje. (Nem lévén ismételhető, csak napjában egyszer.)

2.

A korszellem egyre markánsabb formákat ölt: a poszthumán emberhez méltó alakzatok, az autók hol a vicsorgó vadak, hol a varangyok varázslatos vonásait mutatják.

3.

A közvetített valóság, ahogy azt pl. vezető helyi változata megjeleníti, maga a hatványozott zűrzavar és zagyvaság: gigászok a gané szintjén, a szépség a szánalmasság szomszédságában, a fenséges a fertelmessel elegyítve, egy oldalon jelenik meg.

4.

Amilyen mértékben izolálódunk egymástól, olyan mértékben válunk az összeköttetés médiumainak kiszolgáltatottjaivá.

5.

A *Nyugodt Nap Éve*, amit gyerekkoromban egy bélyegen láttam, olykor ma is eszembe jut; a nyugtalanság évei közepette egy *Nyugodt Nap*; amikor már egy nyugodt nap is oly ritka.

6.

A lámpavasakon arcmások lógnak. Ahogy a dolgokat intézik, előbb utóbb eredeti példányaik is erre a sorsra juthatnak.

7.

A humanizmus mára valamiféle ködös homállyá vált, amin keresztül az emberi valóság éppoly kevésbé érzik, mint az antropológiai adottságok.

8. A „*hozzáértő, dolgozó nép okos gyülekezete*” olykor számszerűen kifejezésre juttatja ítélőerejét. Ennek kétségtelen pozitívuma, hogy

nem pusztán esetleges tapasztalataink és önkényes feltevéseink tudósítanak az egy főre eső nemzeti jellem- és elmeerő felől.

9. Lehetőségek mindig vannak: személyes téren a jóga, hészükhia, sztoa hármassága, közösen pedig *Az utolsó Ötéves Terv.* („Nagy közös és bátor változtatásra van szükség: Magyarország megszüntetésére.” – Gyenis Tibor)

10. A zengetett *szat* hang, amit jógán hallatok, véget nem érőnek tűnik és szakadatlan szála az égbe ér.

11.

Amint a Legnagyobb Magyar méltán észrevételezte: „A magyar horizont mindinkább elsötétedik.” (Széchenyi István: *Napló*, 1843. 05. 11.)

12.

Parasztok között paradox helyzetbe kerül az ember: ha belépve köszön (öltözőben, váróban, etc.) a parasztok nem köszönnek vissza – ha nem köszönök, hozzájuk hasonlónak érzem magam.

13.

A bontakozó tavasz számtalan szépsége bukkan elő, ágakon, virágokon, arcokon. Minden a megvilágításon múlik.

14.

Az identitásproletárok véghetetlen szellemi nyomorúsága féktelen képzelettel és serénységgel jár együtt; nem elég nekik a *fantasy* fényezése a szkíta sztyeppéken, a *scifi* is kell, a *Szíriusz béta*.

15.

A fáradtságos testi munka sokkal inkább, mint az ún. szellemi, közvetlenül kiváltja az érzékek meglegedettséget és örömet.

16.

Az általános egyenlőség elbeszélése az 1.ten előtti egyenlőség félreértéséből folklorizálódott, jóllehet állításának tarthatatlansága már az utcára kilépve nyilvánvaló.

17.

A szellem arisztokráciája az egyetlen nemesség; nem születés, hanem esetlegesség, törekvés és kegyelem összjátéka képesít rá.

18.

Értelmes fők véglények szövegeit elemzik, taglalják, érvekkel hadakoznak ellenük, és a legkevésbé sem érzékelik, hogy ezzel nemcsak hatásukat fokozzák, hanem magukkal is egyenrangúnak tekintik őket.

19.

Egy dongó repült be az ablakon, a betolakodókat régebben lecsaptam, ám azóta, hogy olvastam a repülő rovarok háromnegyedének eltűnéséről az elmúlt 30 év során, abszolút állatbaráttá kezdek válni, inkább szelíden kitessekeltem.

20.

A görög szabadságharcban, később a spanyol polgárháborúban számos önkéntes vett részt. Most meg a dzsihádba mennek. Előbbiek a görögség és a kereszténység hatására, utóbbiak Mohamed híveiként.

21.

A gondolkodás a megkülönböztetőképességen, a különbözőségek tekintetbevételén alapul.

22.

A felebaráti szeretet – úgy héber eredetije, mint német megfelelője (*Nächstenliebe*) – a közeli, sőt a legközelebbi lévők iránti szeretet kívánja, nem ellenséges hordák importálását.

23.

Bérencok és bérszajak a falak és a médiumok felületein – a faciális és orális prostitúció mint a kortárs közszolgálat mindközönsséges minősége.

24.

A krónikus Kárpát-medencei kilátástalanságból újabban kilátók építésével vélnek kilábalni. Aminél még Kassák is – *lélekben ülni vasútra* – kézenfekvőbb lehetőség. A szellem vivőáramáról nem is szólva.

25.

A mindent megváltó, reciklált marxizmus kísértete járja be újra az értelmiség vidékeit. Ám ezúttal hiányzik a kivitelezéséhez kellő, az „osztályharcban vasba öltözött” kritikus tömeg; hála Égnek!

26.

A szövegek száma, határtalan hozzáférhetősége megváltoztatta a mércét. Miért olvassuk a helyi harmadlagost, amikor szinte minden elsődleges is elérhető?

27.

Az evangéliumi tanács nem a galamb okosságának és a kígyó szelídségének követéséről szól - csak az elborult kereszténynemzeti lelkek elmekonstrukciójában válik hitétellé.

28.

Mondják: a kereszténységből a „keresztény lélek” maradt meg. Meglehet, de általánosan csak a büntudat és a butaság áthagyományozott párosa mutatkozik.

29.

Az önismeret perspektívájából nem éppen elhanyagolható az a tapasztalat, ahogy az utódok áthaladnak az élet fokozatain, ahogy fokozatos távlatváltások tömkelegén mennek keresztül; és milyen vakfoltok tarkítják egy-egy korszakban az észlelési mezőjüket.

30.

A közelebbi és távolabbi fejlemények lejtése folytán alighanem aranykorként fogunk (és még inkább fognak) visszatekinteni ezekre az időkre. Jóllehet sem fényét, sem értékét sem fogtuk fel eléggé.

Mondatok - május

1. Túl sokat vállaltam, ez biztos, nehéz hónap következik, nem tudom, hova vezet ez.
2. A pörgés, a belső feszültség, a nyugtalanság, mindez meddig és minek?
3. Persze, a pörgés mellett és azzal együtt ott a szorongás is, ami néha arra int, hogy hagyjak magamnak időt, és gondoljam végig, mit és hogyan szeretnék, ez látszólagos lassulás a pörgés közben – így telnek napjaink.
4. A szenvedély egyre terjed körülöttem, mondta valaki, és csak figyelem a pörgését, miközben én, ahogy mondtam tegnap, lassulok – jó nézni, ahogy felpörög az, ami egyszer majd lelassul.
5. Ma est, utána tető, ahol beszélgetés, poharazgatás, irodalom, meg irodalom, meg irodalom.
6. Olyan mondatokat kellene írnom, mint az a valaki, aki azt állítja, mindent tőlem tanult, magamban arra gondolok, ha mindent tőlem tanult, hogyan ír ő egészen kivételesen jó mondatokat, miközben én – no, de hagyjuk.
7. *Úrrá leszek* – először is a fáradságon, hogy tudjam folytatni, ez most a legfontosabb, ezzel tartozom magamnak.
8. Ma reggel meghaltam kicsit – elképzeltem, ahogy szélütötten fekszem, nem nyitja rám senki az ajtót, és múlik az idő, elképzeltem, láttam a szélütött arcomat, egy pillanatra, aztán felkeltem az ágyamból, megittam a kávémat, és elkezdtem a napot.
10. Növekedett a feszültség, nem akar enyhülni, nem tudok ellazulni, komolyan félek, a május mindig rettenetes hónap, ilyenkor betegszem meg, nem tudom, miért, talán azért csak, mert várom, hogy vége legyen a tanévnek, letudjam mindazt, ami kötelezettség?
11. Közeledik a hétvége, ma volt osztálytársakkal volt érettségi találkozó, változatlanul elsősorban is az osztályfőnökünket ünnepeljük, vagyis nem annyira magunkat, vagy egymást, ez csodálatos, meg gyönyörű, meg értelmetlen úgy, ahogy van.
12. Hétvége, lehetne lazulni, mégsem tudok, a jövő hét lesz az utolsó, zárás a szépírósokkal, felolvasások, és közben azon rágódom, hogy az a tanítványom, aki értelmetlenül és ostobán megvádolt, mert nem foglalkoztam eléggé a szövegeivel, vajon eljön-e a zárórendezvényre, remélem, nem, minden egyes gesztusomra fokozottan vigyázni kell, mert mindenből lehet ügyet kreálni, nem könnyű megszokni azt, hogy *szép, új világunk* itt van, a nyakunkban.
13. Őszintén beszélni, beszélni, beszélni, lehet-e, valaha lehet-e majd, mindarról beszámolni, ami volt és van, és ezáltal bálványokat dönteni, le, le a porba, vajon lehet-e elmondani valaha is, hogy akit feltétlenül tisztelünk, korántsem tiszteletreméltó, persze, kell-e elmondani, lehet, hogy nem is kell, minden jó, ahogy van.
14. Záróhét első záróestje, jó hangulat, konfliktus nélkül, aki megvádolt, nem tette tiszteletét, hál'isten, nem volt képe jönni, ez így nagyon is rendben van, jól kezdődik a hét, bár a vérnyomás változatlanul az egekben.
15. Záróhét második záróest, a lírások, rendben voltak, sok rossz vers, de sok jó is, mennyire könnyű jó verset írni, akár, aztán az egésznek mégis vége, a semmibe hullik, *mint a guanó*, ülünk egy teremben, hallgatjuk a verset, húszt esztendő lány arról ír, hogyan is nedvesedett be, és boldog, hogy ezt kimondja, hogy ő benedvesedett, és mi is boldogok vagyunk, óhatatlan elképzeljük azt, ahogy *nedves*, de közben civilizáltan és főleg *felöltözve* bólogatunk, nagy-nagy megértéssel.

16. Ma szerda, délelőtt kávézás, persze irodalmár, nyilván nem is lehetne más, kibeszélünk egy másik irodalmárt, normális, megbeszéljük, hogy mi jobbak vagyunk, az illető meg rosszabbik, normális, pörgünk tovább, és ez jó, olyan az egész, mint valami anyagcsere, megkönnyebbülünk, amikor kijön belőlünk valami, és közben meg zabálunk, hogy megint legyen minek kijönnie.

17. Készülök lasiba, a romániai nemzetközi költészeti fesztiválra, csomagolok, úgy hagyok itt mindent, hogy nem is tagadom, hogy mindent itt akarok hagyni, várom az utazást, azt hiszem, akkor jobb lesz valami, és tényleg jobb lesz, még egy nap, és utána úton.

18. Na, holnap utazom, ma pedig végre takarítás a lakásban, új takarítónő, a korábbi, Jucika, visszaköltözött Erdélybe, itthagytta Magyarországot, majdnem egy hónapig takarítás nélkül voltam, ma viszont minden megtisztult, és ez jó, holnap úgy megyek el e földi világról, hogy mindent rendben hagyok magam után.

19. Utazás, rettenetes, nyolc óra vonatút Kolozsvárra, közben azon gondolkodom, miért is tart ilyes sokáig, aztán a határra érve rájövök, hogy minden változatlan, a román határon jön a magyar határőr, ellenőriz, hogy *kiléphetek-e*, mindezt még magyar felségterületen, áll a vonat, hosszan, aztán elindul, megyünk kábé öt perccel, megállunk egy román településen, ott jön a román határőr, ellenőrzi, hogy *beléphetek-e*, elveszi az igazolványomat, leszáll vele a vonatról, nézem az ablakból, ahogy bemegy valami épületbe, ideges vagyok, nála az igazolványom, most, amikor migránsok rohanganak keresztül-kasul Európán, mi lesz, ha engem is migránsnak néznek?, gondolom magamban, aztán a határőr kijön a házból, hozza az igazolványomat, meg mások igazolványát, megjelenik a vonaton, osztogatja a személyazonosságunkat igazoló okmányokat, kérdezem tőle, miért kell ehhez leszállni, tud magyarul, nem jól, de tud, azt mondja, azért, mert csak ott, a házban van gép, amin ellenőrizni tudják, hogy nem vagyok-e rajta valami körözési listán, na, itt vagyunk, gondolom magamban, Európa közepén.

20. Kolozsvárról újabb kilenc órás vonatút, megérkezem lasiba, ahol a költészeti fesztivál lesz, várnak az állomáson, visznek a szállodába, és ott találkozom a többiekkel, ebédelünk, mintegy hatvan szerző, mexikói, egyiptomai, szenegáli, kínai, francia, orosz, ukrán, belga, német, román, mindenféle, és jó, nagyon jó, nem látni magyarokat.

21. A fesztivál első napján csak eszem, iszom, alszom, meg franciául beszélek, néha angolul, és kisimulnak az idegeim, minden nagyon jó, valahogy otthon vagyok.

22. Egy mexikói, két luxembourgi meg én, így vagyunk egy csapat, négyen, a mexikói nagyon jól beszél spanyolul, így aztán senkivel sem tud kommunikálni, de nevet, mindig nevet, valami egyetemi tanár, aki örökké vigyorog, boldogan mutatja a „Budapest” feliratú pólóját, le is fényképezkedünk, *véd- és dacszövetség*, ami kialakul, a két luxembourgi persze francia, csak éppen ott születtek, vagy a fene tudja, azokkal folyamatosan beszélgetek, rengeteg hibával, de értenek, ez a fontos, és este mértéktelenül isszuk a fehér bort, amit kancsóiban szolgálnak fel.

23. Örökké lasiban szeretnék maradni, ezt gondolom, amikor elmegyek a helyi bevásárlóközpontba, és elképesztő és gyönyörű, modern, a legjobb cégek legjobb üzleteivel, a Mammut Budán elbújhat mellette, kicsit meglepetten nézelődöm, valahogy másra számítottam.

24. Ma délelőtt is iskolába vittek bennünket, nem mindannyiunkat egyszerre és egy helyre, hanem különböző helyekre vagyunk beosztva minden délelőtt, az egyik luxembourgi szerző megtanítja, hogy kell románul köszönni, köszönök tehát a középiskolásoknak, nagyon értékelik, aztán magyarul meg franciául olvasok fel, és a román meghívónk románul olvassa fel a verseim, jó ez is, aztán a középiskolások is verseket olvasnak, a saját verseiket, nem értem persze, hiszen románul olvassák, de mégis, jól elvagyunk.

25. Ma felolvasás az Unirii Múzeum Nagytermében, magyarul, franciául, románul, megy
rendben, franciául viccelődöm a közönségnek, élvezem a figyelmet, megtapsolnak, viszont
a frissen vásárolt nyári zakómat otthagynom, a teremben, meleg van, nem kell a zakó, az a
zakó már feledhető.

26. Búcsúest, koncertekkel, mindeféle baráti ölelésekkel, úgy válunk el, mintha nem
bírnánk egymás nélkül a jövőben, e-maileket, telefonszámokat cserélünk, mindenkit
meghívok Budapestre, és ezer meghívást fogadok el a világ különböző pontjaira.

27. Vonatút, keresztül Románián, fáj a fejem, a vérnyomásom az egekben, nem vagyok jól,
csak ezt még kibírjam, mennyire gáz lenne vonaton szélütést kapni.

28. Kolozsvárról megint nyolc óra út Budapestre, aztán taxival haza a Keletiből, és újra
itthon, lélegzem nagyokat, *ezt is abszolváltam*, túl lehet élni mindent, és túl is kell, nem
engedünk az elmúlásnak.

29. E-mailek, telefonok, e-mailek, telefonok, kábé ennyiből áll mindaz, amit közönségesen
„életnek” nevezünk, jól is van ez így, verset kellene írni, mondom magamban, és majd írok is,
ígérem meg saját magamnak, aztán megyek a PIM-be, ott vagyok házigazda és moderátor, és
magamban irigylem őt, akivel beszélgetek, annyira jó mindaz, amit felolvas.

30. Kezdődik újra minden, megyünk előre, és telnek a pillanatok, jól van, vége van lassan
ennek a hónapnak is.

31. Túl sokat vállaltam, ez biztos, nehéz hónap volt, de nem baj, holnap új korra virrad, aki
kíváncsi még a jövőre, vagyishogy mi is lesz holnap.

Marc Chagall:
Fekete pár és zenész

Egon Schiele

Fulladás zenéje

Egy pillanat s a fekete patak
erőm leigázza, már nagynak látom
a kis vizet, s a lány lankás part
felmered. forgok küzdve,
és hallom a vizet belül,
a jó, a szép mellékvizet –
de szívom be ismét az arany erőt, s a
víz halad sodrón konokul.

Egon Schiele
(Tulln an der Donau, 1890.
június 12. – Bécs, 1918.
október 21.) osztrák festő.

Robert Frost

Megállva erdőszélen havas este

Kié ez erdő, tudhatom.
A faluban él, gondolom,
nem lát meg, míg megállok itt,
s hófödte fáit bámulom.

Lovacsám kérdőn föltekint:
miért állunk, ha ház sem int,
erdő és dermedt tó között,
e legsötétebb éjbe kint.

A zablacsengővel jelez,
hogy itt valami hiba lesz.
Nincs más hang, csak a könnyű szél
söpörte hulló hó neszez.

Milyen szép erdő: mély, sötét.
De le kell rónom ezt-azt még,
s mérföldeket, míg alhatnék,
s mérföldeket, míg alhatnék.

Robert Frost
(San Francisco, 1874.
március 26. – Boston, 1963.
január 29.) amerikai költő.

A másik út

Sárga erdőbe két út futott,
Sajnos nem lehet nem dönteni
Magányos utas a csalitot
Lestem míg szemem elláthatott
Ahogy az egyiket elnyeli;

Végül a másikra fordultam,
Az egyenesre – s tán így volt jó,
Füves volt ez s inkább járatlan;
Bár azt még onnan is láthattam
A kettő ugyancsak hasonló,

Reggel volt: mindkettőt takarván
A még érintetlen levelek.
Ó, ha amazt is megtarthatnám!
Hogy jön majd újra út, ne tudnám,
S hogy vissza aligha térhetek.

Sóhajtok majd hogy mennyire fájt
S mind jobban a múltó évekkal:
Az erdőn hol az út kettévált –
Választottam a kevésbé járt
Ösvényt, és minden ott dőlt el.

David Foster Wallace

Végtelen tréfa

-részlet a regényből-

Kemény Lili és Sipos Balázs fordítása

A DEPEND BIZTONSÁGI ALSÓNEMŰ ÉVE

NOVEMBER 13.

02:45h, Ennet-ház, szó szerint éjnek évadján. Eugenio M., aki önként ugrott be álmügyelni Johnette Foltz helyett, kint ül az irodában; pittyegős, csipogós sportjátékkal játszik valami kézi szerkentyűn. A nappaliban Kate Gompert, Geoffrey Day, Ken Erdedy és Bruce Green; majdnem teljes a sötétség, csak az ugrabugráló kijelzőjű DEC-megtekintő megy. 00:00 után, hogy a bentlakókat alvásra ösztönözzék, tilos a patronozás. A józan kokain- vagy serkentőfüggők már a második hónapra egész jól alszanak, a mezei csóalkeszek a negyedekre. Az absztinens fű- és nyugtatófüggők viszont jobb, ha az első évben nem is álmodnak alvásról. Bruce Green ennek ellenére alszik, és a kanapékon-nincs-fekvés szabályt is csúnyán áthágná, ha nem csavarodna ki teljesen az alsóteste, hogy a talpa a padlón maradjon. Az Ennet-ház csak az InterLace alapkínálatát kapja spontánsugározza, 02:00 és 04:00 között pedig a másnapi kínálatot tölti az InterLace NNE, és a „Mr. Hoppszala-Hoppsz” aznapi műsorát zsinórban négyszer ismétlő streamen kívül minden adás szünetel, és sem a pocakos Mr. Hoppszala-Hoppsz, sem a biztosítótűkkel összetűzött textilpelenkája és latex csecsemőmaszkja nem valami megnyugtató vagy szívderítő jelenség, ha az ember inszomniás felnőtt. Ken Erdedy rászokott a dohányzásra, és most rugózó bőrpapuccsal ül és cigizik. Kate Gompert és Geoffrey Day a nembőr-kanapén. Gompert törökülésben; úgy előredől, hogy a homloka a lábfején nyugszik. Mintha valami spirituálisan előrehaladott jogapozíció, esetleg nyújtógyakorlat volna, pedig csak arról van szó, hogy szerda, azaz a Gatelyvel meg Lenzcel történt ronda bekötőúti tömegverekedés óta, amiből a Ház még nem teljesen épült fel spirituálisan, Kate Gompert ebben a pózban üli végig az éjszakákat. Day pucér lábszára teljesen szőrtelen, ami alkalmi félcipővel, fekete zoknival és velúr fürdőköntőssel kombinálva elég bizarrul fest, Day viszont bámulatos ellenállóképességről tesz tanúbizonyságot a mások véleményével való törődés tekintetében.

- Nem mintha tényleg érdekelne. - Kate Gompert hangja színtelen és alig hallható, mivel a bokánál keresztbe rakott lába gyűrűjéből szól.

- Nem érdeklődés kérdése - feleli halkan Day. - Csak azt mondom, bizonyos mértékig azonosulok.

Gompert epés fújása megemeli mosatlan frufruja egy részét.

Bruce Green nem horkol, fehér gézzel keresztül-kasul ragasztott, törött orral sem. Sem ő, sem Erdedy nem figyel.

Day halkán beszél, és nem úgy rakja keresztbe a lábát, hogy Kate felé dőljön. - Mikor kisleány voltam...

Gompert ismét nagyot fúj.

- ...csak egy kisleány a hegedűjével és az álmaival, aki kacskaringós kerülőutakon ment a suliba, hogy kitérjen a fiúk elől, akik folyton elvették a hegedűtokját, és cicáztak vele a feje fölött... szóval egy nyári délután épp fönt voltam egyedül az öcsémmel közös szobánkban, és gyakoroltam a hegedűn. Kánikula volt, és kiraktunk az ablakba egy ventilátort kifelé fordítva, ilyen elszívó-szellőztetőnek.

– Nyugi, van fogalmam az elszívó ventilátorokról.

– De a légáram iránya igazából mellékes is. Lényeg, hogy ment, és valahogy úgy sikerült az ablakba tenni, hogy berezonáltatta a föltolt tábla üvegét. Furcsa, éles vibrációt keltett, állandót, folytonosat. Önmagában elég furi volt, de ártalmatlan. Aznap délután viszont a ventilátor-vibráció egyesült egy bizonyos hangszorral, amit a hegedűn gyakoroltam, és a két vibrációból rezonancia lett, amitől történt valami a fejemben. Igazából nem lehet elmondani, de volt valami ebben a rezonanciában, és attól indult be.

– A valami.

– Ahogy a két vibráció egyesült, mintha egy hatalmas, sötét tornyosuló alakzat gomolygott volna elő a tudatom egyik hátsó szegletéből. *Hatalmas, sötét, alakzat és gomolyog*, nem tudom ennél pontosabban mondani, valahogy verdesve emelkedett ki a pszichém egyik hátsó holtágából, aminek a létéről addig halovány fogalmam se volt.

– Pedig végig ott volt benned.

– És Katherine: maga volt az irtózat, Kate. A desztillált, testet öltő iszony mindenben és mindenben. Bennem, belőlem kelt föl, mintha a ventilátornak és annak a hangsornak a furcsa összeolvadása idézte volna meg. Fölkelt, nőttön nőtt, elborított, és irtózatossabb volt, semhogy valaha erőm lehetne kifejezni. Elejtettem a hegedűt és kirohantam.

– Háromszög volt? Az alakzat? Amikor azt mondod, hogy *tornyosuló*, úgy érted, hogy ilyen háromszögletű?

– Alaktalan. Az alaktalansága az egyik legborzasztóbb. Ezt tudom mondani róla, hogy *alakzat, sötét*, és *gomolygó* vagy *verdeső*, ennyi. De mivel amint kijöttem a szobából, az iszony visszahúzódott, percekben belül valószerűtlenné tűnt. Az alakzat és az iszony. Úgy rémlett, csak képzeletem, és az egész csak valami random pszichés pöffenet volt, anomália.

Örömtelen kis kacaj a bokába.

– Anomál Alkeszek.

Day nem vált lábat, meg se mozdul, és még a lány fülére vagy fejbőrére se pillant, amik pedig láthatók.

– És ahogy egy gyerek a sebeit birizgálja, és fölpiszkálja a vart, nem sokkal később visszamentem a szobába a ventilátorhoz és újra fölvettem a hegedűmet. És a rezonancia azonnal visszajött. És újra fölkelt a fejemben a fekete, verdeső alakzat. Kicsit olyan volt, mint egy vitorla, vagy valami óriási lény szárnyának egy kis részlete, ami olyan nagy, hogy nem tudod egészben látni. Maga volt a pszichés iszonyat: halál, pusztulás, bomlás, hideg üres fekete ellenséges magányos kietlen tér. A legrosszabb, amivel dolgom volt életemben.

– De valahogy törölted, és jusztt is visszamentél az emeletre és visszahoztad. És beléd ment.

Ken Erdedy egyszercsak, teljesen összefüggéstelenül közli:

– És gomba-alakú volt a feje.

Day nem tudta mire vélni.

– És bár ez a csak aznap keletkező hegedű-ventilátor rezonancia hívta elő, a sötét alakzat elkezdett már magától is előemelkedni az elmém hátuljából. Megint elejtettem a hegedűt, megint a fejemet elől-hátul fogva rohantam ki a szobából, de ezúttal nem húzódott vissza.

– A háromszögű iszonyat.

– Mintha valahogy fölpiszkáltam volna, innentől aktív lett. Egy éven át kedvére jött-ment. Volt egy év gyerekkoromban, amikor állandó rettegésben éltem, sose tudtam, mikor fog gomolyogva fölém tornyosulni, hogy elállja a fényt. Egy év után visszahúzódott. Olyan tíz lehettem. De nem egészen. Én piszkáltam föl valahogy. Időről-időre, pár havonta fölkelt bennem.

Nem olyan az egész, mint egy valódi interfész vagy beszélgetés. A jelek szerint Day senki meghatározotthoz nem beszél. – Mikor legutóbb föltámadt bennem a gomolygás,

másodéves voltam az egyetemen. A Brownra jártam, a Rhode Island-i Providence-ben, *magna cum laudéval* végeztem. Másodévben egy éjjel, hosszú évek után, egyszer csak újra fölkeltem bennem a fekete alakzat.

- De járt vele, azzal, hogy jött, egy ilyen elkerülhetetlenség-érzet is.

- A legszönyörűbb érzés, amit csak el bírtam képzelni, nemhogy amit átéltem. Teljesen kizárt, hogy akár a halál ennyire borzalmas érzés legyen. Fölkeltem. Így, hogy idősebb lettem, még rosszabb lett.

- Na ne mondd.

- Úgy éreztem, muszáj kivetnem magam a kóliablakból. Egyszerűen képtelen voltam együtt élni az érzéssel.

Gompert feje még nem emelkedett föl teljesen, de nagyjából már félúton jár; bokacsontja méretes, piros lenyomatot hagyott a homlokán. Durván középúton van aközött, hogy egyenesen előre vagy a mellette ülő Dayre nézzem.

- És végig az volt bennem, hogy te tehetsz róla, mert te ébresztetted fel. Te mentél fel másodszor is a ventilátorhoz. Így utáltad magad, amiért felébredtetted.

Day egyenesen maga elé néz. Mr. Hoppszala-Hoppsz feje egyáltalán nem gomba alakú, ámbar hatalmas, és a latex csecsemőmaszknak köszönhetően a felnőttek szemében groteszknek tűnhet.

- Az alattam lakó srác, akit alig ismertem, meghallotta, hogy teli tüdőből nyüszítve dőlök jobbra-balra. Följött, mellém ült, és kivárta velem, míg elmúlik. Majdnem reggelig tartott. Nem beszéltünk; nem próbált nyugtatgatni. Alig szólalt meg, csak ott ült mellettem. Nem lettünk barátok. Diplomára azt se tudtam, hogy hívták vagy milyen szakra is járt. De azon az éjszakán mintha ő lett volna a cérnaszál, amin a pokol fölött lógtam.

Green álmában fölfordít, olyasmit, hogy „Az istenért, Mr. Ho, rá ne gyújtson!” Duzzadt monoklijai és REM-je non sequiturjai, plusz a képernyőn fickándozó százharminc kilós csecsemő, plusz Day és Gompert beszélgetése, amit maguk elé meredve folytatnak, plusz Gene M. kézi szerkentyűjének mindezt aláfestő blöppjei és bönkjai az irodából – valahogy álomszerű és szinte szürreális atmoszférát teremtenek a sötét nappaliban.

Day végre szétválasztja és megcseréli a keresztbe tett lábát. – Azóta egyszer se jött. Több mint húsz éve. De sose felejttem el. És azóta, amikor a legrosszabbul voltam életemben, az is nagyjából lábmassázs volt ahhoz az érzéshez képest, mikor az a fekete szárny vagy vitorla fölkeltem bennem.

- Gomolyogva.

- A diót ne, Jézusúristen, csak a diót ne!

- Azon a nyári délutánon, illetve azon a másodéves kolis éjszakán megértettem, mit takar a *pokol* kifejezés. Megértettem, mit értenek az emberek a *pokol* szó alatt. Nem a fekete vitorlát. Hanem a hozzá kötődő érzéseket.

- Vagy azt a hátsó szögletet odabent, ahonnan előjön, mikor egy helyet értenek alatta.

- Kate Gompert ránéz végre. Nem mintha jobban lenne, de más lett az arca. A nyaka nyilvánvalóan be van állva a kicsavarodva töltött időtől.

- Attól a naptól fogva, akár képes voltam szabatosan artikulálni, akár nem – folytatja Day, kezét a másikon az imént átvett tett láb térdén nyugtatva –, intuitíve fel bírtam fogni, miért lesz valaki öngyilkos. Ha bármeddig együtt kéne élnem azzal az érzéssel, fix, hogy én is inkább megölném magam.

- Ezzel az érzéssel, az egészében láthatatlanul hatalmas dolog fölkelő szárnyának az árnyékában.

- Ó, Istenem, könyörgöm – mondja kristálytisztán Green.

Day megismétli:

- Kizárt, hogy annál bármi rosszabb legyen.

Luzsicza István

Vidékek, ahol valaki

Kányádi Sándor halálhírére

ifjoncként a Műpában vagy ezer éve
azt se nagyon tudva még: ki kicsoda
nem láttam mint került egyszer csak oda
mégse kellett emlékeztetni nevére

lehet: egyenest Arany küldte ősz bárdját
míg én toporogtam hogy szólítsanak
mint nemlétező újat a nap alatt
s körülöttünk levegőtlen meleg nyár állt

a fehér galamb is magában topogott
ugyanúgy mint én a feszengő másik
s illet volna bár mondanom akármit
mégis amaz szólt aztán egy félmondatot

megállapítást közölt – avagy véleményt
meleget nyarat levegőtleniséget
vagy leginkább azt hogy *vannak vidékek*
tájak ahol *valaki jár a fák hegyén*

de hogyan is érthettem volna szavait
ha már apró lett mellette a környék
s eltörpülve zárta magába csöndjét
palota színház utak sínek meg a híd

felelet nem is hangzott el semennyi se
félválasznak félmosoly: nesze semmi –
mert van hogy csak nagyokat tudunk nyelni
amikor valamit mondani kellene

Tisztelettel emlékezünk a Mesterre, Kányádi Sándorra.

Méhes Károly

Az éj az jé

Szemhéjam mögé bújva
Folytatom életemet
Sötét van de szép sötét
Nem az mi eltemet!

A van része-e a semminek
netán pont fordítva igaz
éjfél-táji köldöknézés
altatónak-jó-lesz-vigasz

egy Tandori-sor jut eszembe
majd a konnektor sötét lyuka
késztet hiába-töprengésre
és néhány földre esett ruha

le kéne kapcsolni a lámpát
a sötét majd mindent megold
álmodni is lehet bármit
kispárnámban bujkál a hold

Öt napja pontosan 4.27-kor ébredek
Sötét van csak az órából jönnek fényjelek
három már-már bűvössé váló szám
mik jelzik aludni álmodni kéne ám
De ha elfogyott minden álmodnivalóm?
És pont 4.27-kor unom el pakolni a karom?
Mert fáj az tény de ami igazán beteges
az a négyes a kettes és a végén hetes!
Összegük meg ó fene épp tizenhárom
Milyen nap virrad így (majd) a láthatáron?
Csönd van egyelőre sóhajos és morc
De egy pittyenéssel itt van a 4.28

Lackfi János

Életre kódolt halólények

Részlet a Levágott fül című regényből

Levágott fület találni a saját ablakpárkányunkon, szerencsét hoz? Vagy váratlan vendéget? Vagy katonatiszt udvarlót? Van egy fülem, ez kétségtelen. Kétségbevonhatatlan, javítana ki Dönci, a magyartanár, mert így pontosabb. Mániája ez a pontosság. Mintha svájci óra lenne, amit beszélünk. Hát, amit én beszélek, az biztos nem az. És ha már itt tartunk, emeli fel ujját Dönci figyelemfelkeltőleg (figyelitek, micsoda szó! biztos tetszene neki!), nos, ha már itt tartunk (ismétli meg az érthetőség kedvéért), szóval, fiacskám, nem egy füled van, hanem három. Már ha a táskád füleit nem számítjuk, hehe. Dönci ugyanis humorizál is. A humor kitűnő szemléltető eszköz.

(Már ha ez humor egyáltalán, sűgom csendben, csak úgy magamnak, hogy Dönci ne hallja. Ha nektek az, hát az, nekem nem ez a humor. Hanem az olyan beteg dolgok, mint hogy mit csinál egy szőke nő három nagy öntöttvas golyóval egy kör alakú szobában? Egyiket elveszti, másikat eltöri, harmadikat elrontja... És ezen én órákig elszórakozom, mert újra eszembe jut a szőke nő bamba, szétsminkelt képe, vagy hogy hogyan lehet elveszteni és elrontani egy vasgolyót. Bár ma már a szőke nők is füles vasgolyót hajigálnak, mert az a divat az orosz hadseregben, kettlebellek hívják ezt a típusú fitneszt, elég ijesztően néz ki, mert ha figyelmességből elengeded a bazi nagy vassúlyt, amit iszonyú erővel lengetsz a levegőben, könnyen a szomszédnál kötsz ki egy-két közfalдарabbal együtt.)

Az van a beszéddel, hogy egyáltalán nem pontos dolog, elkezdesz mondani valamit, rögtön más lesz belőle, de lehet, hogy csak az én agyam van így huzalozva, speciális véglény vagyok. A Döncinek igaza lehet, éppen azért kellene megtanulnom a pontos beszédet, hogy ne kalandozzak el folyton. Előbb azért tudnom kellene, hogy akarok-e egyáltalán pontosan beszélni valaha ebben a túrós életben. Ehhez meg tudnom kellene, hogy mi akarok lenni ebben a túrós életben, de fogalmam sincs. Ha apámat kérdezitek, úgyse lesz belőlem semmi, puha vagyok, anyámasszony katonája.

A nyúlágás miatt mondta, hozzá van szokva, hogy levágja a finom bundás és túlságosan cuki, sötétszürke nyulainkat, akik állandóan zörögnek a ketrecükben, a kert végében. Újabban már nem veszem ki, és nem babusgatom egyiküket sem, pedig valami elképesztően selymes a szőrük, csiklandozza az arcot. A rugdalózásuk meg olyan, amilyen egy terhes nőnek lehet, amikor a baba rugdossa meg öklözi a pocakját. Az ölemben tartottam azokat a puffadt gombócokat, lefeküdtem az ágyamra, és a zakkant állatkák a mellkasomon szimatoltak, főleg Bohóc, a kedvencem, szeme körül azzal a vicces fehér folttal.

Jobb napokon azt gondolom, ilyen lehet a szerelem. Hogy rossz napokon mit gondolok, ne tudjátok meg. Általában ha hozzám ér a mások teste, mondjuk utcán, véletlenül, vagy egy olyan lány mellé kerülök a buszon, aki tetszik, vagy leszállás közben egymásnak nyomódunk, akkor tisztára elszibbadok, a térdem majdnem összecszik, a szívem eszetlenül püföl valamit a fülemben, a fejbőröm viszketni kezd, és érzem, hogy csupa vörös az arcom. Kikészülök, teljesen használhatatlan vagyok olyankor, ráz a hideg, szétéget a forróság, azt se tudom, fiú vagyok-e vagy lány, pontosabban csak azt tudom, hogy fiú. Egyszer egyik lány az osztályból azt mondta, maszat van a szájam szélén, laza mozdulattal odanyúlt, lepöckölte azt a morzsát. És abban a pillanatban, abból a pontból kiindulva, ahol a bőrömet

érintette, elkezdett robbanni a világegyetem, és a detonáció kábé száz kilométerre dobta tőlem azt a csajszit, ott lebegett és kapálózott, vészes gyorsasággal távolodott tőlem, és én is süvítettem hátrafelé, és mondtam valamit, biztos valami tök kedveset, mert tök kedvesen csinálta az egészet, de nem hallottam, mit mond, és hiába akartam mondani én is valami tök kedveset, nem jött össze, épp az atomrobbanás miatt. És már csak az visszhangzott a fülemben, hogy meguntam, megvonta a vállát, hát te hülye vagy, mondta, és lelépett. Tényleg hülye lehetek, főleg olyankor. És azt gondolom, olyan lehet a szerelem, hogy a kedvesem teste egy idő után már nem zsidbaszt le rögtön, mert elfogad és elfogadom, és lehet úgy összebújni, mint egy nyúllal vagy egy díványpárnával, csak jólesik, semmi pánik vagy stressz vagy izzadás vagy bénázás.

És persze amikor apám a kezembe nyomta a borotvaéles kést, hogy nyírjam ki, akit szeretek, nem tudom, mit várt tőlem. Repült a kés a francba, én ugyan nem. Meg repült a pofon is a képeembe, hogyhogya én ugyan nem. Apám könnyen verekedett, mert akkor még nem jártam cselgáncsra, most úgy vágnám földhöz, hogy nyekken. Nem tudta, mire ad pénzt, a saját vesztére, pedig még azt is hozzáfűzte, végre valahol férfiembert faragnak belőlem, ha már neki nem sikerült. És végig kellett néznie, ahogy megragadja Bohóc nyakán a bőrt, aztán kiszedi a többi közül. Végig magyarázott, mint egy hülyegyereknek, vagy mintha eztán egész életében minden áldott nap reggeltől estig nyulakat kellene majd ölnöm és nyúznom, pedig amit mondtam, megmondtam, nyúlgyilkosságról szó sem lehet. Csináljátok, mocskos barmok, én ebben nem veszek részt!

Aztán megragadta Bohóc hátán a bőrt, fejével lefelé lógatta a szerencsétlent, és kézzel kúpan csapta, amitől átalakult élettelen bundává, tehetetlenül lógott lefelé, kettőt ha rángatózott. Hátsó lábánál felkötözve kezdte nyúzni szegény testét, eközben is végig magyarázott. Még imádságot is mondtam rá, őseink így áldoztak az éltető Nap istenének, aki mindeneket ellát eledellel, aki forró vért futtat ember és állat tagjaiban, vizeket keringet a földben és a fában, keletkeztet, megtart, gyarapít és szerteoszlat. Illékony az ember élete, mint füst a szélben, napjaink elsuhannak, mint a nyílveszők, de te megtartasz bennünket, Uram, a te bölcsességében, a nekünk rendelt állatok húsával és eleven melegével, áldassék a te szent neved érte. Bocsáss meg, kicsi állat, hogy életednek végét szakasztva a magunkét fenntartjuk ebben a forgandó világban.

Jó vicc, Bohóctól bocsánatot kért, de tőlem eszébe sem jutott. Mit szólna, ha egy szép napon fellógatnám anyut vagy valamelyik kiscsajt, kivézetném, megnyúznám őket, és amikor nekem rontana, közölném, hogy bocsánatot kértem tőlük, és áldoztam eleink Istenének, megköpdösve a testet, és csipetnyi földet véve a számba. Mert abból vétettünk, és abba térünk meg. Jó, tudom, nem egészen ugyanaz, de így éreztem. És amit úgy érez az ember, az úgy van akkor is, ha igazából nem lenne úgy, sőt talán még úgyabbul van.

Na, idenéz, borotvaélesre fentem a pengét, szépen fent hagyom az állaton a térdzoknit, meg ne fázzon. Marha vicces, tisztára, mint a Dönci. Apám ennyiből elmehetne magyartárnának. Kár, hogy amúgy fingja sincs a magyarról.

Ügyesen kibújtatom a lábát, a farkon visszahúzó a bőrt, és metszőollóval elcsippentem a csontot, így aztán a fark is a puha bundához tartozik majd. Igen, öreg, értem, ahhoz a puha bundához, amellyel Bohóc annyit csiklandozta az orromat.

Most pedig szépen a fejére húzom a pizsamát. A nyulak engedelmesebben vetkőznek ám, mint a kiscsajok, hallod-e. Ezt meg pláne utálom, ha perverz poénokat sütöget itt nekem. A saját apám.

Egészen a mancsig visszahúzó a kezeslábasát, látod? A nyakat közvetlenül a koponyánál nyisszantom, mert sok finom hús van rajta. A két mancsot is csitt, csett, ennyi. A bundát félre is tesszük, megtisztogatom később. A láb között kezdve végigcikkantok a késsel, egy

marokban kitépem az összes belsőseget, máj, szív jön a leveskébe, a többinek örül majd a Gubanc. Kivéve itt ezt a kis zöld kukacot, látod? Ez az epe, rettentő keserű. Szép, tiszta, vértelen dolog a nyúlpuclás, szaga sincsen, bezzeg a tyúk belei irtó büdösek.

Persze nem mondom, a vérengzésben van izgalom, különben ki nézne horrorfilmet, de hogy apám a szemem láttára szedje darabokra a barátomat, az már perverz. Van egy film, amelyikben két bolond hentes egyszer véletlenül emberhúst darál le, és attól fogva mindenki abból a csirkéből kér, így aztán kénytelenek bedolgozni a villanszerelőt, az adóellenőrt meg egyáltalán mindenkit, aki akadékoskodik velük. A vevők meg sorba állnak, és roppant elégedettek, egyedül a lelkész gyanakszik, aki úgy élte túl a repülőbalesetét, hogy halott feleségéből táplálkozott, míg a felmentő csapatok meg nem találták őket. Csakhogy én nem voltam olyan éhes, mint az a lelkész, úgyhogy öklendeztem, egy falatot se bírtam lenyelni Bohóc testéből.

A tetejébe még apám végigmagyarázta az egészet, mint egy dedósnak, így még brutálabbnak éreztem. Mint amikor hülyén nőtt két rágófogam, összegabalyodott a gyökerük, és irgalmatlanul fájt. Úgyhogy meg kellett műteni, szétkapni az állkapcsomat, kihúzni az egyik fogat, és helyére billenteni a másikat. Örültem neki állatira. A fogorvosnő idősebb mamika volt, komoly sminkkel meg egy fejére tupírozott műkonttyal, de ehhez képest olyan lendületes, mint egy húszéves. Jött-ment, csörömpölt, kérdezgetett, válaszolgotott, az egészből az sugárzott, hogy érti a dolgát. Jó volt látni. Már ahhoz képest, hogy mégis egy szájsebészeti rendelőben ücsörögtem.

Aztán jól megszívattam magamat. Zsazsa néni megkérdezte, ugye nem zavar, ha a fogorvos hallgató kis hölgynek magyaráz műtét közben? Elég csinos volt a hallgató, már csak ezért is rábólintottam. Öreg hiba. Először is nem gondoltam végig: ha egy lány vékony, csinos, csillogó szemű barna, és jól áll neki a fehér köpeny, akkor biztos, hogy a véres-nyálás pofánkkal kelthetjük benne a legjobb benyomást? Csak kérdem. Másrészt viszont a kommentált fogműtét során Zsazsa néni mindenről tudósított, amit egyáltalán nem akartam hallani. Lehunytam a szemem, hogy az egész ügyről megfeledkezzem, de a szájsebész hangja befurakodott a fülembé, és tudatta, hogy az érzéstelenítő fecskendővel pontosan hogyan is kell eltalálni a fogideget, látod, kicsim, ha itt eltévesztem, akkor mellé megy az egész. Jobb oldalról szűrni, így mindjárt más... A szikével kitapogatom a gyökér vonalát, látod... Ej, de kis engedetlenek, lehet, hogy szükség lesz a csontfűrészre... Vagy véső lesz a vége? Képzeld, volt egy olyan esetem, na, szegénynek az egész fejét áttataroztuk... Ebben még van ideg, kíváncsi leszek, mennyire fáj... Na most ha ilyen mértékű a vérzés, akkor két dolgot csinálhatunk... Mint valami helyszíni közvetítés a Pofám Leszakad arénából, ahol nem egyenlő esélyekkel csap össze a Kocogó Fogak FC és a Hajrá Szike csapata!

A cserkész táborban a parancsnokunk találta ki, hogyan avasson be minket a nagy bazi életbe, vagyis inkább a halálba, mely, mint tudjuk, az élet része. Persze lehet, hogy az élet a halál része inkább, nem tudni, halálra kódolt élőlények vagyunk, vagy életre kódolt halólények. A filótanár kifejezetten azt nyomatta, hogy az ember az egyetlen haláltudatú állat. Meg persze az egyetlen olyan állat, amelynek megengedik, hogy más állatok húsát vásárolja a TESCO-ban.

Szóval a Lali hozott a táborba egy kisgidát, iszonyú cuki volt, nézett a nagy, vizes szemekkel, kidülledő szemeivel, és csupa fehér volt a szőre, mint egy öregember haja, hatalmas albínó szempillákkal pislogott. A szarva helyén két puha dudor, a hangja meg egy csecsemőé. Egy fához volt kikötve, ezek a csipiszek elképesztő könnyen szökdösnek, egyszer valahogy elszabadult, és felmászott az ágak közé, úgy kellett kihámozni, mert lejönni már nem tudott. Na, ez a Gigi, ahogy a csajok elnevezték, álló nap bennünket szólongatott a cérnahangján, mintha mi lennénk a kollektív szőranycukája. A lányok persze rohantak is, feléledt bennük

az anyai ösztön, rügyeket meg leveleket meg fűcsomókat tépdestek neki, akkora hasa nőtt, mint egy sumóbirkózónak. Mintha terhes lenne egy még kisebb gidával.

Akik éjjeli őrségbe kerültek, és a tábor álmára meg a betolakodó ellenségre kellett éberen figyelniük, azok végképp összenőttek az állatkával, mert addig izgett-mozgott, míg az őr végre le nem telepedett mellé, és vakargatni nem kezdte. Eléggé lehetetlen volt nem megszeretni a pálcikalábú, cuki kis mocskot, ha akartuk, ha nem. Utolsó nap aztán eljött a mészárlás ideje, kiderült, ha még nem tudtuk volna, hogy élet és halál puszipajtások. Lali állatorvos, szakszerűen ölte és nyúzta meg a Gigit, akit közben hálósákba fűrt arccal, némán zokogva egy falka lány siratott. Mi, fiúk ki nem hagytuk volna a henteletet, kezünket és arcunkat bekentük vérrel, és indiántáncot jártunk a tűz körül, ahol aztán kondérban Gigi főtt ebédre. A bőgéstől bedagadt szemű csajok adagját is megkaptuk, a legtöbb még krumpolit meg répát sem volt hajlandó zabálni abból a gulyásból, amely a kis kedvencükből készült.

Persze én is küszködtem a falatokkal, de azért legyűrtem mindet, hülye lettem volna mutatni, még megkapom, hogy béna kislány. A lelkem vegetáriánus, és minden legyilkolt cuki állatka sorsán hajlandó lennék pityeregni. Másfelől szeretem a húst, és van bennem egy túlélő tirannosaurusz rex, győzzön az erősebb! A disznókat meg a marhákat persze kevés ember tudná legyőzni, ha nem lennének eszközei hozzá. Na de hiába, az ész is fegyver.

Gigitől még emléket is hoztam haza, megkaptam a két mellső lábát Lalitól, állatira tetszett a dolog, jó lesz kabalának. A szobámban egy hét alatt leírhatatlan bűz uralkodott el. Anyám vallatására jutott eszembe Gigi két praclija, melyek akkor már levet is eresztettek a hátizsákom zsebében, és megjelentek rajtuk az első kukacok, fogalmam sincs, honnan, ki szólt nekik, hogy buli van, talán pete formában hoztam még őket a kiskecske szőrében, tudom is én.

Most, hogy ez eszembe jutott, közelebb hajoltam a fülhöz, és szimatolni kezdtem. Eddig nem néztem úgy rá, mint egy darab húsrá, pedig ez sem utolsó szempont, ha meg akarom tartani. Szép, hogy meg akarom, naná, ki más talált még emberi fület, Nem semmi dolog. Fültulaj lettem, és ki tudja, milyen mocskos leszámolás áll az egész mögött. Dominiknak van otthon egy koponyája, egyszer a kezembe is foghattam. A faterja orvos, ő is annak készül, kapott a szülinapjára egy igazi Samukát. Izgalmas beleturkálni oda, ahol valakinek az agyában mindenféle gondolat szaladgált fel-alá. Talán az én koponyámba is beleturkál majd valaki, ha meghalok. Igazából szeretném is, ha turkálnának benne, ha cigit böknének a számba, ha kopogtatnák a csontomat, ha ijesztgetősen kattogtatnák az állkapcsomat, jobb lenne, mint hogy rohadjak a föld alatt, a soha semmiben. Majd írok végrendeletet, és felajánlom a csontvázzamat valamelyik sulinak. Mondjuk az enyémnek. Ha fiatalon meghalok, és Dominik mégis inkább biosztanár lesz, mert nem veszik fel az orvosira, akkor rajtam is bemutathatja az anatómiát. Srácok, bemutatom egy haveromat, már nem él, de esküszöm, nem volt rossz csóka, míg még hús is lötyögött ezeken a csontokon. Á, ma már egyre több a műanyag csontváz. Etika meg higiénia meg mifene. A latin szavakkal csak a baj van. A Body-kiállításon bezzeg nem műanyag cupákokat meg nem is marhahús-tömböket hurcolásznak körbe. Rendes kínaiakat nyúztak meg az európaiak meg amerikaiak mulattatására. Kell egy kis tudományos borzongás mindenkinek!

Hoppá, megvan, hát ennek a fülnek még neve sincsen! Igazán adhatnék neki, hiszen mintha most született volna. Számomra legalábbis. Aki kutyát fogad be, az is elnevezi először az állatot. Fülöp legyen? Adná magát. Vagy Philip, angolosan! Mint egy professzor valami krimiben. Dr. Philip, legyen szíves áttekinteni a boncolási jegyzőkönyveket, és összegezni a DNS-labor eredményeit! Várjunk csak! Miért ne lehetne ez a fül arisztokrata? Királyi fül vagy legalább hercegi... Ez az! Hopp, isteni szikra! Félix lesz az ő neve! Nevezte őt az ő nevére Félixnek, és látta bizony, hogy ez jó! Félix félherceg. Vagy Félix fülherceg. Igazán megtisztelő, felség, hogy én lehetek egyszemélyi testőre!

A fene tudja, ennek a felségnek most még nincsen szaga, de biztos hamar lesz, ha benn tartom a szobában. Anyám szokta szagolgatni a csirkehúst, nem verték-e át a boltban, főleg nyáron döbbenet gyorsan beindul a bomlás, hiába, a hulla, az hulla, még a tányéron is. Na, azért emberfület falatozni eszem ágában sincsen. Kis hagymával, gombával, porcogósan.

Valamit azonban tenni kell.

Bebalzsamozni, mint a múmiákat...

Formalinba pakolni, mint az embriókat a múzeumban...

Láttam sokféle szörnyszülöttet, összenőtt koponyájú sziámit, békalábast, kígyóformát, marslakót, pontfejt, olyat, amelyiknek a hasából egy láb nő ki.

A formalin szétmarja az orrot, Dominik azt mondta, az orvoshallgatók egyfolytában sírnak, míg boncolnak. Mintha siratnák azt a szegény tagot. Nem lehet könnyű kibírni, mikor mondjuk hónapokig vagdossák ugyanazt a testet, rajta tetkón a nők neve, akiket szeretett. Mindennap elköszönnek tőle, és mindennap visszatérnek hozzá, hogy mondjuk a szíve után kicsit az agyát is felszeleteljék. Vagy a fülét.

Persze honnan szereznék formalint? Patikából? Háztartási boltból?

Na, és minek kell az neked?

Van egy fülem, szeretném tartósítani.

Füled, aztán miféle füled?

Hát, csak ilyen normális, emberi, tessék nézni! Mindig magamnál tartom.

Ó, hát ilyen? Most már értem. Tizenhét éves srác, zsebében egy levágott füllel.

Felejtős. Kirakhattam volna az ablakpárkányra, amilyen hideg van most. És ha egy macska levadássza? Vagy valami madár? Vagy feltámad a szél, és lefújja onnan? Meg aztán amilyen hülye idők járnak, hol fagy, hol felmelegszik az idő, a végén kiolvad és megrohad, mint a két kecskeláb.

Ősember módjára vacsoráztam, kussolva dobáltam magamba a kaját, a fül járt az eszemben, fura elképzelni egy fület, amint az ember eszében járkal föl-alá. Nem volt könnyű helyet találni neki odafenn, a szobában. Míg hidegre nem teszem valahogy. Vagy be nem balzsamozom. Vagy formalinba nem áztatom. Vagy meg nem főzöm kocsonyában. Egy fülnek normálisan van helye, a fejünk jobb vagy bal oldalán függeszkedik, nem szoktunk tanakodni, hol a fül helye. Ki gondolná, hogy ekkora macera van vele, ha lekerül onnan? Az emberek kilencvenkilenc egész kilencvenkilenc század százaléka úgy éli le az életét, hogy elképzelni sem tud más helyet a fülének, mint ahol eredetileg, születésekor találta. Internetes szavazás, ha látni akarja az eredményt, adja le voksát.

Ön szerint hol van egy emberi fül normális helye?

A. Egy srác zsebében. B. Zöltséglevesben. C. A rendőrségen. D. A feje kétoldalán.

Fül szempontból rém sablonosan éljük le az életünket.

Néha kipucoljuk.

Olykor zsírtalanítjuk.

Begyullad, cseppenteni kell bele.

Belemegy a víz az uszodában, és fél lábon kell ugrálni, hogy kiduguljon.

Közben azt kántálni, hogy tavi király a vízben, dugaszold ki a fülem...

Kivörösödik, ha hazudunk, ha kiderül, hogy valaki tetszik nekünk, ha zavarban vagyunk.

Megvakarásszuk, elgondolkodva morzsolgatjuk a cimpát.

Néha tükörben rácsodálkozunk, milyen furcsa csigavonalai vannak.

A lányok kilövetik, fülbevalókkal aggatják tele.

Újabban a fiúk is. Kis karika, fémbogyó, ízlésesen lecsüngő kereszt.

Egészen hidegrázós fültágítókat is tesznek bele, mint a bennszülöttek. Féltényérnyi krikák vékonyítják madzaggá a szanaszéjjel nyúlt fülcimpát. Borsózik a hátam tőle.

A lányok azt mondják, néha begyullad, akkor kenetetni kell, nem hordhatnak benne semmit.

Az öregek kivagdossák belőle a szőrszálakat.

Amúgy ki figyel a fülére egy percnél tovább?

Legfeljebb a lapátfülűek, akik egy életen át próbálják a fejükhöz tapasztani tükör előtt, persze teljesen hiába. Ránövesztik a hajukat, hogy ne lehessen látni, de a lapátfülűek ravaszak, és látványosan kikukkolnak a hajzuhatagból. Nincs menekvés.

Ma már vannak persze plasztikai fülműtétek. Vége az elálló fül okozta frusztrációnak, olyan szépen kiszabják ollóval a porcogót, mint valami divatos ruhaanyagot. Öröm nézni. Kisfül, nagyfül, közepesfül. Vagy lenyisszantott igazi fül helyett menő fülprotkó: műporcogóba beépítette csipszekkel.

Lehet, hogy ez az én fülem is így került ide, kikapta egy varjú a Smart Ear magánklinika kukájából, aztán elejtette. Na persze, pont a mi ablakpárkányunkra, mint valami mesebeli postagalamb a levelet. Önnek egy üzenete érkezett.

Miféle fickó rakhatta ide, és miért?

Adja magát, hogy meg kellett szabadulnia a fültől mint bűnjeltől. De miért hozta egyáltalán ideig?

Vagy nekem szánta figyelmeztetésnek, mint a levágott lófejet, amit a Keresztapa talált meg az ágyában?

Valaki egyszerűen elhagyta a fülét? Egyszer a füledet fogod elhagyni, kisfiam!

Nem volt értelmes magyarázat, bár azért reméltem, hogy előbb-utóbb kiderül valami. A fül rejtélyes gazdája hírt ad magáról. Nyilván. Elváltoztatott hangon felhív:

TAGYA A FULET AGY BORÍTÁKBA, ES HAGYJA OTT A PADON, NE PRÓBALKOZ-ZON SAMMIVAL!

Rám van bízva, meg kell őriznem, mint a lángot, továbbvinnem, mint a stafétát. Fülstaféta. Vices egy sport. Én lettem a fülfelelős. A főfülfelelős.

Mindenesetre tárolnom kell, az biztos. Helyet találni neki. Hol van egy levágott fül megfelelő helye egy átlagos fiú szobájában? Betettem a fiókba. A fiókban található posztitek, gemkapcsok, tollak, papírok, pecsételők, kimustrált számítógép-egerek, CD-k, régről maradt meccsboksok, fröccsöntött indiánok, legók, csapágygolyók, kimerült ceruzaelemek, régi mobiltöltők, mindenfélék közé.

Alá.

Mögé.

A fiók leghátuljába, nehogy valaki megtalálja.

Aztán eszembe jutott, mennyire szeretnek a lányok a fiókomban turkálni. Majd bezárom az ajtót. Na és mit szólnának a szüleim az állandóan zárva tartott ajtóhoz. Szerintetek? Biztos arra gondolnának, pornót tartok valahol. Pedig kidobtam azt a régi *Playboy*t is, amit Dominiktól kaptam. A mostaniakban már nincsenek is pucér nők. Dominik faterjának, aki nagymenő orvos, jár a lap. És a faterja mindig odaadja neki a régebbieket. Azt is mondta neki a fater, hogy nincs az önkielégítésben semmi rossz, ez vegytiszta biológia, a fiatalok így ismerik meg a testüket, ne legyen újdonság, mire használni kell. Azt is mondta a faterja, hogy nem baj, ha Dominik csajt hoz fel a lakásba, majd ő falaz nekik. Kondomot talál az egyik fiókban, használja nyugodtan. És ha mégis baj történik, számíthat a faterra, vannak jó nőgyógyász ismerősei. Diszkrétek. Persze ha már ilyen férfialapon jóban lettek egymással, jobb, ha Dominik nem túl közlékeny az anyukájával. Nem kell, hogy a muter tudjon a hölgypácien-sekről, néha kényelmesebb a doktor úr lakásán lefolytatni egy-két rutinvizsgálatot. Dominik faterja szélesen vigyorgott, Blendamed-mosollyal, olyan erőltetetten, ahogy sose szokott.

A plébi mindig mondja, az ifjúság szép lassan kifacsarja magából az életerőt, mármint a pornóval vagy akár a házasság előtti felelőtlen szexszel, és aztán nem marad olyan hasznos és szép dolgokra, mint pölö egyházközségi lelki napon teát töltögetni mosolyogva, mint öregasszonyoknak fát vágni télire, mint cserkészkiránduláson fülelni az énekesmadarak csivitelését a lombok közt, mint kézen fogva sétálni egy rendes katolikus lánnyal az alkonnyatban. Pedig mindezek megfizethetetlenek, a többire pedig ott a Mastercard. Na jó, lehet, hogy igaza van, elmentem a templomkertbe, a feszület elé, és beszélgettem Jézussal, aztán letettem a templom egyik padjára a *Playboyt*, és elrohantam, vissza se néztem, és utána még vagy egy órát sétálgattam a környéken, megrugdostam a rácsot, hogy tomboljanak a kutyák, fenyőtobozokat hajigáltam, köveket rugdostam, megkergettem a galambokat, a fejem pedig zakatolt rettentően.

Aztán eszembe jutott egy szőke lány nagyon kék szeme a magazinból, eszembe jutott a nagyon rózsaszín mellbimbója, állítólag Japánban a nők sminkelik a mellbimbójukat, ezt az interneten olvastam, persze nem minden igaz, amit az ember az interneten olvas. Ez attól még lehet igaz, én legalábbis el tudom képzelni a japán nőkről, igaz, soha egyet se láttam élőben. A szőke lány cseppet sem volt japán, ígézően bámult, és én tudtam, hogy photoshop meg sminkes meg speciális fotósűrők nélkül negyedennyire sem lenne ígéző, inkább valami lerobbant ribanc, akiben rendszeren van már kilométer, a szeme körüli mély karikákat mindig ki kell púderezni.

Állandóan vihog, mert folyton anyaggal ütteti magát.

Vagy hányásszagú a szája, mert két percet nem bír ki egy korty pia nélkül.

A testét is sminkelni kell, mert a stricije veréssel bírja jobb belátásra, ezért csupa lila folt, mint egy elcseszett zsiráf.

Minden ok nélkül bőgni kezd, taknya-nyála egybefolyik, mert a hátán bazi erős ragasztószalaggal összecsíptették a bőrt, hogy olyan feszes hasa legyen, amilyen senkinek sincs.

Legalábbis így mondta a Petya, akinek fotós a faterja, és elég gyakran segít neki, létrákat pakolász, tartja a derítővásznat, állítgatja a reflektorfényeket meg a ventilátort, ha szélfújta képeket kell csinálni, és szórni a leveleket mondjuk egy őszi divatkatalógushoz. Petya hencog, hogy egy-két topmodell már simán lepottyant neki, tudna mesélni hosszú combokról meg állommellekről meg gyönyörű tetkós vállakról satöbbi. Éreztem egy kis ellentmondást abban, ahogy az előbb jól értesülten leócsmálta ezeket a lányokat, meg ahogy felmagasztalta őket, amikor arról volt szó, hogy az ágyába bújtak, de a Petya ilyen volt, szeretett felválni és összevissza beszélni. Ha meg szembesítettük vele, hogy mit mesélt két perce, és hogy az egyáltalán nem passzol sem azzal a szöveggel, amit egy perce nyomott, sem azzal, amit három perce, csak bámult, mint a borjú.

Mint aki azt se tudja, hol van.

Mint aki azt se tudja, kivel beszél.

Mint aki most pottyant le az égből.

Mint az a csöves, aki a téren megkérdezte anyámat, hogy:

Neharaguggyon, naccságos asszony, nemtuggya megmondani, hol vagyok most?

Mire anyám mondta neki, hogy hát itt, a Podmaniczky téren, jóember!

Mire az visszakérdezett: Na jó, de melyik bolygón?

Miután ott hagytam a templomkert padján a szexújságokat, és egy óra hosszat loholtam fel-alá a környéken lüktető fejjel és zibongó erekkel, eszembe jutott az a szőke lány, és jobban sajtott a kép, mint amikor azok az osztálytárs lányok jutnak eszembe, akikbe egy kicsit vagy nagyon szerelmes vagyok. Bizonyos értelemben a szőke lány sokkal jobb ismerősöm volt, mint az osztálybeli lányok, hagyta magát nézni, és én sem kaptam félre a tekintetemet, olyan hosszan nézhettem, amilyen hosszan akartam, aztán történt közöttünk, ami tör-

tént, és eszembe jutott, hogy ez csak egy rossz magazinribanc, besuvasztottam az ágy alá, de megint elő kellett kotornom, és megint visszadobnom a pokolba, se vége, se hossza nem volt a hercehurcának.

Illetve most vége lett a románcnak egyszer s mindenkorra, erős voltam, ott hagytam, és kiteptem őt a szívemből, a szememből!

Úristen, mit tettem, ott hagytam a padon a szerelmemet, a szajha királylányomat, akit rongyosra nézegettem...

Miféle királyfi vagyok én, miféle legkisebb fia a szegény embernek, mi a francnak indulok világgá, miközben ott volt az ágyam alatt a mindig előhúzható királykisasszony.

A ragyogó, olvasztott mézbe fagyasztott tündér...

Az üvegkoporsóban fekvő, mérgezett Hófehérke, aki már nem szól vissza, nem perel, hogy hé, te hét törpe, tessék a szobát kitakarítani, tuti, hogy nem írtátok meg a leckét...

A száz évig alvó Hamupipőke, akivel álmában azt művelek, amit csak el tudok képzelni...

Itt a kincs, a főnyeremény, a lábam elé hullott, dédelgettem, egészen az enyém volt, én pedig bolondul lemondtam róla, vajon kinek a martaléka lesz most, melyik perverz állat mocskos fantáziája csap le rá? Isten tudja, milyenek azok a pasasok, akik efféle magazinokat nézegetnek. De hiszen én is... Én is Isten tudja, miféle pasas vagyok?

Lehet, hogy még nem vitték el, lehet, hogy ott pihennek a magazinok érintetlenül. Ha látta is valaki a templomkertben, az erre járkálók vallásos népek, hozzá nem nyúlnának az erkölcsi fertőhöz. Biztos elvitte már valami rémes, nyálcsorgató, szőrös orrlíkú szatír. Egy tisztességesnek látszó, de valójában velejéig romlott matektanár. Egy családos apuka, akitől elhidegült a felesége, és most színes újságokkal vigasztalódik.

Ott van, látom a padot.

Eltűnt, ég veletek, álmok! Talán ez volt az Isten akarata, hogy megtisztuljak, hogy levessem a régi embert, mint valami kígyóbőrt, ott hagyjam az úton, és új emberként menjek tovább. A plébi biztos ezzel biztatna. Isten megbocsátott, menj, fiam, és többé ne vétkezzél. A futástól lihegve álltam ott, nincs más, mint beletörődni.

A következő pillanatban meg már mint az őrült, túrtam ki a közeli szemetesek tartalmát, a zarándokok hozta csirkecombok csontját, uzsonnás zacskókat, cigicsikkeket, rágókat, petpalackokat, energiaitalos dobozokat, még egy biciklipedált is találtam, el nem tudom képzelni, ki a fene dobhatta azt ide.

Pedál nélkül bringázott tovább?

Itt cserélte ki új pedálra?

Az egész biciklijét szétkapta, és minden darabját egyenként dobálta ki a park szemeteseibe?

Nem ez érdekelt persze a legjobban, az agyam, mint egy vadászkopó, magától száguldott ezen a hasztalan vérnyomon, míg én álltam ott pedállal a kezemben, áramütöttem.

Keresel, valamit, kisleány, érdeklődött egy idős bácsi tők simára borotvált képpel, puha kalapban, vékony keretes szemüvegben. Túl sok jóindulat volt a hangjában. Irtózom a túl kedves bácsiktól. Anyámék folyton az ilyenekkel ijesztettek minket. Minden kellenél nyájasabb bácsi élete sötét és undorító titok. Mint mikor próbálsz kipucolni a mosdó szifonját, és felbugyborog a fekete szutyok, ami orrunkból, szájunkból, bőrünkéről távozott, és most összesűrűsödve beköszön újra: hellóka! Rohanva hagytam ott Szutyok bácsit, a kitűrt szemeteseket, a biciklipedál meg csak jó néhány sarokkal később esett ki a kezemből. Csak amikor elejtettem, jöttem rá, hogy mostanáig cipeltem. Az ujjaim már egészen elzsibbadtak, olyan erővel szorongattam azt a nyavalyás vasdarabot.

Varga Melinda

Naptárversek

Február

Első nap
Télkergető

Este, szél, köd,
az úr szárnya vigyen magával,
légy a semmi, a kongó megfoghatatlan,
tenyerben szétmálló, rohadó gyümölcs.
Válj eggyé a földdel,
olvadj bele a végtelen
sűrű, méregzöld tavába,
a fák gyökerére,
virágok magjai közé
szóródj szét észrevétlen,
barlangok mélyébe bújj.
Légy cseppkő,
vízrajz a falon,
olvadó jégcsap
az eresz alatt.

Második nap
Kék levegő

A tavasz a dombok mögött lohol,
néha orra bukik,
a földből csermelyszagú pára gőzölög,
ébred, nyújtózik a táj.
Akár a szerelmesem szeme,
kéken hasad a levegő
a déli verőfényben.

Harmadik nap
Felhőfehér séta

Indigókék reggel és
vörös kagyló-órák várnak,
szikársárga és felhőfehér
februári séták,
a gondolat
színné olvad bennem.

Negyedik nap

Gyümölcspárlat a levegő

Bent nyár gömbölyödik,
fehér-zöldcsíkos
görögdinnye a kedve,
gyümölcspárlat a levegő,
szilva zamata szádban.
A fogak sziklalánca
gyöngyöt fűz a szóból:
szeretlek,
nyelv libikókája,
torok és ajkak
bordó húságban,
guruló öröm hangalakjai.

Ötödik nap

Érintés

Befátyolosítja a szemet,
végigszalad a testen,
felmelegíti a hajlatokat,
kellemesen bódult leszel tőle,
odaadod magad a pillanatnak,
a végtelen nyugalom kapuja
kitárul előtted.

A babavárás naplója

Kovács Dezső közepesen sikeres – és meg nem értett – író volt. Ez azt jelentette, hogy éhezett, de páran megismerték, amikor könyvfesztiválokon kiült dedikálni. Dedikáltatni ugyan nem dedikáltattak vele, de köszöntek neki (a nagyobb írók csak biccentettek), sőt egyszer egy olvasó (aki persze szintén nem dedikáltatott), nekiadta a félpalacknyi ásványvizét. A víz meleg volt, és a buborékok is kiszálltak már belőle, de Kovács Dezső áttörésként élte meg a dolgot.

Nem volt áttörés, született viszont gyermeke. Három is. Mivel esküvőre kaptak néhány *A babavárás naplója* című könyvet, amelyikben a kismama vezethette, hogy érezte magát, amikor megtudta a nagy hírt, mit tapasztalt a terhesség különböző fázisaiban, mit kíván leendő gyermekének stb., különös ötlet fogalmazódott meg Kovács Dezső fejében. Miután harmadik gyermeke vonatkozó naplójában, a „papáknak” fenntartott részt töltötte ki éppen, az jutott eszébe, hogy milyen vicces lenne írni egy hasonló könyvet rákbetaegeknak.

Másnap teljes írói fegyverzetét szolgálatba állította, és belekezdett *A halálvárás naplója* című könyv megírásába. (Anne Geddes nem vállalta a fotózást, nem tudott ugyanis halott embereket – például – cipőkbe belegyömöszölve lefényképezni.) Sokat nem kellett írnia, mindig csak az adott oldal tetejére kellett egy-egy mondatot kitalálni. Ilyeneket: „A felismerés”; „A halál ekkorra várható”; „Azt gondoltam, rákos lehetek, mert”; „Így éreztem magam, amikor bebizonyosodott, hogy rákos vagyok”; „Akivel osztoztam a tragikus hírben”; „A következőképpen reagáltak”; „A család és a barátok véleménye”; „Itt szeretnék meghalni”; „Választott orvosom, temetőm”; „Érzéseim a rákkal kapcsolatban”; „Ezeket a változásokat tapasztaltam a testemen”; „Ezeket az ételeket kedvelem”; „Ételek és italok, amelyeket nem tudok elviselni” (ide Kovács Dezső némi gondolkodás után beírta még, hogy „szagok”, mert úgy hallotta, ilyen probléma is van); „A következők miatt vagyok izgatott”; „A következők miatt nyugtalanokodom”; „Érdekes dolgok, amelyeket megtudtam, vagy másoktól hallottam” (itt jó sok helyet hagyott, mert a közös kezeléseken igen sok okosság elhangzik); „A következő jó tanácsot kaptam ...-tól/-től”; „Ezt szeretem igazán a rákosságban”; „Így éreztem magam az CT-vizsgálat alatt”; „Azért akartam tudni a halál nemét, mert”; „Nem akartam tudni a halál nemét, mert”; „Gondolataim az orvosnál tett látogatások után”; „A hozzám közelállókval való kapcsolatomat a rákosság így változtatta meg”; „A rákosság ebben más, mint amit vártam”; „Növekvő/Fogyatkozó pocak”; „Ilyen álmaim vannak”; „Szerintem azt jelenthetik, hogy”; „Úgy érzem, a rákosságnak ez a szakasza más vagy ugyanolyan, mivel”; „Találgatás: Mások szerint a halál neme”; „Szerintem”; „Különleges dolgok és gondolatok, amelyeket az agóniára tartogatok”; „Gondolataim a haldoklásról”; „Azt szeretném, ha ... lenne mellettem a haldoklásnál, hogy megoszthassam vele az élményt”; „Apróságok: Szeretném, ha ezek a dolgok velem lennének a haldoklásnál”; „Tudtam, hogy elkezdődött a haldoklás, mert”; „Utolsó szavaim” (post mortem, rokon általi bejegyzés); „Visszatekintés: Ez volt a legjobb/legrosszabb dolog a rákosságban” (post mortem, rokon általi bejegyzés); „A legjobb tanács, amelyet más haldoklónak adhatok”. Néhol mottó is volt, ilyenek: „Orvosom mondja: múlt- és menthetetlen vagyok”; „Betlehem, Betlehem, a te határidbba, / érkezett Mária rongyos istállóba, / Ott ülven, mindegyre, elhagyott gerlice / elkészíté magát a boldog szűRésre.” És így tovább.

A könyv óriási siker lett, a nép vette, mint a cukrot. Pár nyálas újságíró tiltakozott, morbidnak, ízlés-
telennek, bizarnak nevezte a vállalkozást, de mindenki vett belőle párat, jó lesz esküvői ajándéknak a
kölykös mellé, gondolták. Dőlt a lé Kovács Dezsőhöz. Volt egy-két szép nyaralás, új autó, nagyobb lakás,
életnek nevezett valami, ami addig nem. Kovács Dezsőt megsüvegelték az utcán, sok naplót dedikált
(többnyire holt emberek hozzátartozóinak).

Aztán egy napon ő is rákos lett. „Műt- és menthetetlen”, idézte neki könyvének egyik sorát az orvos
kacsintva. Kovács Dezső tudta, mit kell tennie. Hazament, sírt egyet, majd még egyet, aztán felütötte a
naplót. Nézte, nézte, majd kézbe vette a tollat, és elkezdte kitölteni a vonatkozó oldalakat.

Marc Chagall:
Salamon

Simek Valéria

Levelek

Egy levélen
esőcsepp, gömbjében az
élet. Egy
szélroham
a gyöngyöt elemésztí.

Az ősz ág-bordái közt
levelek, a
szél beszélget,
tollászkodik, madárként
repül el velük.

Kezükből

Fölkelsz, villanyt
keresel, vizet iszol, órát
nézel.
A fa feltámad rügeiben.
Kezükből égő gyertyák
lobbannak. A barackra
pillangó röppen.
Behajol a reggel fénye, és
elfoszlik a valóság.

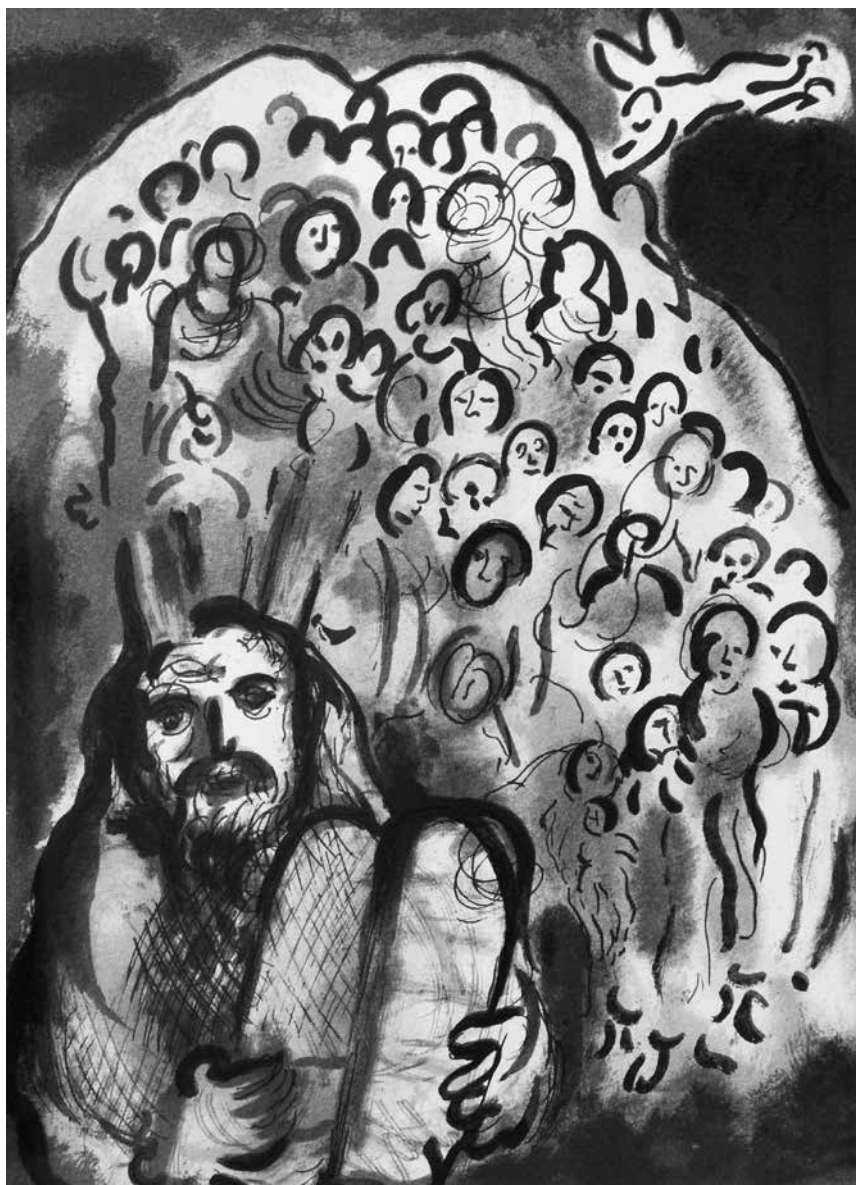
Puchberg

A ködből kinőnek
a hegyek. Szakadék
egy lépéssel odább.
Kolompszó
követ. Eső utáni
pára. A réten szellő
szöszmötöl. Leloccsanó
eső.

Két szó között

Már nem nézek utánad,
Kihúl a táj, porzik a fény.
Mondandómban
kenyérillat. Szememben a
felöltözött, belakott nyár
ragyogása.

Marc Chagall:
Mózes és a nép

Születésnap. Előtte. Utána. Angyal.

Évforduló

Születésnap

Mi volt az a film, amit aznap láttunk, amikor megszületünk, és ma – negyvenöt, ötven, hatvan akárhány évesen – egy, vagy két, egynéhány évesek vagyunk?

Az elnök beszéde, a Művész moziban? Nem! Valami más, de lehet, hogy mégis. És ott. Bizony ott eldőlt, hogy belemegyünk egy országúti balesetbe hozzám, hazafelé. Először indultunk hozzám ketten, te meg én. Az előtt jöttél is meg nem is. Ennyi év távlatából, nehéz születésnapra emlékezni.

Belénk rohant százharminccal egy macedon BMW két törökkel egy körforgalomban a huszonegyesen. Most, most, most, néhány éve. Nem hajszálon, annál is kevesebb, két ezred másodpercen, egy ezredmásodpercnyi hajszálon múltott fiatal életed, az a harmincvalahány, ha túléljük ezt, és az enyém, amikor elmúltam hatvan.

Túléltek mind a ketten, mégsem fogadhattam el.

Nem lehet eldönteni, mi a jó. Születni és élni? Vagy csak születni. Vagy csak nem születni, élni.

Mi a jó benne, amikor már unod, még egyszer megszületni? Mi a jó?! Vagy (esetleg, esetleg, esetleg) egyik sem jó. Születni se, élni sem jó. Van ilyen. Ilyen volt a huszonegyesen egynéhány éve, kétezertizenhat január huszonnyolcadikán a mienk. Te is unad azt, én is unom ezt. Reggelente arra gondolok, mikor lesz vége ennek, mennyi van még estig. Az órára nézek, te jó isten, nagyon sok van még estig hajnali hatkor, amikor majd este tízkor tisztességesen lefekhetem.

Előtte

Kivettem a bőröstől Pesten a sötétkék bársonyzakót, meg a két börmellényemet, a feketét, meg a barnát. Tisztításra, meg béléscserére vittem oda egy héttel azelőtt. Szégyelltem már rég, hogy szakadozott - rajtam minden -, nem való veled egy társaságba. Prémis gallérodhoz, sem téli, sem nyári kalapodhoz, nem illik. Milyen utca? Nem érdekes, legközelebb is megtalálom, egy szalon, magát így hirdeti. A pince egyben műhely, műterem is, ahonnan úriasszonyok is felelőskednek, hallottam, láttam, így köszönnek nekik ott lent: édesem. És jönnek, megmérnek a kopasz férfiszolgák.

Vásároltam az egyik KFC-ben csirkeszárnyakat, nagyon szeretem. Elkezdem kézzel csipegetni, nem bírom abbahagyni, piros lámpánál hátra megyek a csomagtartóhoz, az illatáért, meg a húzáért. Csípős, és közönségesen különleges rajta a panír, ha még puha. A Király utca-Körút sarkán. Első közös vacsoránkon nálam szerettem volna megszerettetni veled (ha nincs a baleset, bejöhettél volna). Hazafelé, hozzám felé, már szinte az enyém voltál (valld be, utólag), teljesen. Simogattalak, fogdostam a combod, beöleltem magam a tevépatádig, nem tiltakoztál, vállamra hajoltál a kocsiiban. Volt még hátra csaknem negyven kilométerünk, meg több mint harminc év közöttünk.

Lehet, hogy nem is a Király utcai KFC-ben, hanem a Jókai utcai kisütőben, ami nem káéfcésen panírozott, hanem natúr, ott vásároltam a kisütött csirkeszárnyakat, azok nem csípősek. Annak sem tudok ellenállni. Ha időben hozzám érünk, választott falumba, melegíteni sem kell, félhidegen, félmelegen a legjobb, olajos kézzel tépkedhettük volna a csontról a húst, rólad, rólam a ruhát. Nyugodjunk meg, mondtam, mondtad még előtte.

Utána

Elhozott mindenestül egy tréler. Utána itthon nem tudtam megenni, napokkal később kidobtam a kutyaáknak, papírzacsokostul. Akkor még élt a Kátyú, nem volt lerobbanva a Kóc. Az lett volna, ha hazaérünk, ha együtt érünk haza, a vacsoránk. Megette később a két dög, a tacskóm, meg a pulim, a Kátyú, meg a Kóc.

De visszatérve. Téged elvittek, nem a mentők, hanem haza, hozzád, vissza Pestre a tanúk, akik szemből látták, hogy jön egy őrült macedón, aki majd minket a körforgalomban letarol. Vagy nem is tudom.

Mit hazudhattál nekik (vagyunk, vagy nem), egy évesek vagyunk, vagy annál többek, kevesebbek, ma sem tudom. De biztosan hazudtál. Mi a fenéért mentél vissza, és miért nem előre, hozzám, amerre az úttesten maradt kocsi orra tartott. Kérdezhették útközbe, vagy miután kitétek Pesten, ahova valami miatt – titok – visszamentél, és nem előre hozzám.

Hazugság az egész, tele az életünk, te ott hazudsz, én meg itt. Te annak, aki van, én meg annak, aki nincs. Azóta is, az elmaradt első vacsora óta.

Vagy még? Vagy még őszinte valahol? Én vagyok?

Angyal

De hát karamboloztunk. Nekünk jött a két török macedón, vagy a két macedón török. Akkor sem voltak még migráncsok itt, ezek meg vagyonos emberek, ha mohamedánok is, hozzák, viszik a zsozsót. Telekocsi, tele pénzzel, szállodát nyitottak volna másnap, ha nem török kettejüknek összesen három gerinccsigolyája, Losoncon.

Nekünk nem tört gerincünk, gerincünkben egy csigolyánk se. Megállítottam a kocsit a mesterségesen gyártott szakadék szélén, két betonoszlop között, alattunk két és fél méter kőkemény betonágy. Te bent, én is bent maradtam. Újra születve, sértetlenül. Ők elszálltak még negyven métert tört gerinccsigolyákkal, megállította őket az iszap, meg a vadháló kerítés.

Mi ketten, csak mi ketten néztük egymást. Melyikőnk fölött lebeg az ő angyala, a másiké. Két angyal egyszerre ugyanott nem lehet. Aztán tárcsáztam 112-őt, és mentem az iszapban a török macedónok után.

Nem csak moziban voltunk, hanem valami pulóverfélélet akartunk neked vásárolni, de nem találtunk. (A férjed valahol máshol). Pedig jó volt az a butik, az egyik mellékutcában, te már vásároltál ott, ha jól emlékszem a gyermekeidnek, a két fiadnak (talán az egyik lányodnak is, mondom utólag, huncutul). De nekem nem jött be az a bolt. Bolt, bolt, bolt. Kedvesek voltak az eladók. El akartak adni. Az jó, ha egy eladó akkor is el akar adni, ha nem ő a tulajdonos. Ezt megbeszéltük.

Nem mondhatod el senkinek, nem mondom hát el senkinek. Onnan indultunk haza, hozzám. Elindultunk az angyalunk felé. Aztán nem haza hozzám értünk, hanem a balesetünkhöz a huszonegyesen, csaknem száz kilométerre Budapesttől, negyven kilométerre tőlem, első elmaradt vacsoránktól. Ebben a lassú rohanásban (bőrműves, mozi, pulóver, megszerzem a vacsoránkat, tapogatlak vezetés közben), még nem is csókolóztunk. Hajszál híján nem haltunk bele.

Évforduló

De holnap, amikor ismét megünnepeljük, már egynéhány évesek leszünk. Kínoztassuk, vagy ne kínozzuk egymást az előttünk, mögöttünk, fölöttünk lebegő anygallal? Kínozhatjuk-e az előttünk, mögöttünk, fölöttünk lebegő angyalunkat?

Harmincvalahány év közöttünk, éled a házasságodat, élem a házasságodat.

Közös angyalunkról

Amikor legszeretettebb társunk elmegy,
ha van legszeretettebb társunk és elmegy,
rögtön utána, amennyiben szeret még bennünket,
nem is nagy titokban, hozzánk költözik,
az angyalunk lesz, ő lesz a közös angyal.
Hajléktalan sperma, túlrejt petesejt mellett.
Vagy fordítva: túlrejt petesejtet ölelő hajléktalan sperma.

Az ember - ott - nem reményt veszve,
az ember - ott - reménykedve hal meg!

Búcsú

Azt ugye tudja,
Kadlót doktor úr,
ha találkozunk még
ebben az életünkben,
akkor nincs minden rendben.

Nekem mondja?
Minden akkor lenne rendben,
ha soha nem ismerem meg.

Most meg,
na látja,
már elegendem van.

Nekem is magából!

Megmentettem az életét!
Hiába.
Majd még jövök, akkor is,
amikor nem mentheti meg.

Fa Ede

Komputertavas

kicserélhető eldobható gicstáj
műmadarak fütyülnek zöld drótágakon
az áprilisi szélben méregtelenséget utánzó pótpatak
az út már csak járművek zajtól kék futószalagja
a messzeségben muzeális erdők maradéka füstöl

MISTER DRÓN fel-alá lépked
majd röpködni kezd egy szintetikus kertben TAVASZPROGRAMJA MŰKÖDÉSBE
LÉPETT

de a nagy időtlen ujjongás még itt száll
SÍPOL-DOBOL BACH JÁNOS SEBESTYÉN
AKKORD-ÖKLÉVEL AZ EGET VERI

Jeremiád

kultúránk vén vastorony
kor-szaggatta kristályrácsai végüket járják
maholnap ránk dől
ki kell cserélni (Júdás-pénzért)

az elkésett versben-sírásban
semmi vigasz

Műhelyemben

tömörség-üllón verem magamat
vasként gyűrődik-nyúlik egész lényem e pörölymunkától
de mit ér az önkovácsolás?
CÉL s IRÁNY sehol
száguld a sűrítettség
szótömbök
hullnak

„ÖNÁMÍTÓ LÉGY”
röhög rám szorongásom
a szív barlangjából

Szivacs

lenyűgöz ez a kis élő őskövület
afféle rögeszmén támad
talán ezt az apró állatocskát utánoztam mindig
és azon nyomban aggódni kezdek
ha már csak szivacs-rangú az eszméletem
jól együttpulzálók-e az emberi múlt jelen és jövő
meg a világmindenség információ- por- és tűztengerével?
*TŰRHETŐEN ÁTSZŪRÖM-MEGEMÉSZTEM-E
A SZÉPSÉGET S A MOCSKOT?*

Szülőföldi éjjel

egy motorbicikli húz a hold alá barna zajt
bádoghangú elbeszélés
duruzsolnak víg életerői
rejtett kórok vészjele pattog
hajszolt fémdúvadként zihál a dombra
völgy-iránt már zümmögő derűs méhecskét játszik

benne van mindenlény és dolog sorsa
itt nem rohannak rázajongó vetélytársak
és a hangok fullasztó hálójá sehol

az erdőbolyhos és épületszilánkos falucska dombjai
meg a kerekded sárga holdcsönd között
lassan morog elmagányos motor-monológia

Miklya Zsolt

Hidegtelelésre elég

Hidegtelelésed mindennapos,
tavaszodásban rosszullét környékez,
nem tudsz mit kezdeni húsvéti örömmel,
locsolkodással, cicátok bőrbetegsége
józanít, foltjai jelzik esendőséged
határait, legyenek azok csupán a nyelv
vagy a társadalom peremvidékén
örpózíciót kereső macskatalpak.
Mindegy, diófaágon, kapufőn vagy
tető peremén egyensúlyozva lesed
az utca nyíló-csukódó hullószáját,
identitásod hűlő alakváltozatai ma sem
vezetnek a kormányzóképes kisebbség
centrumáig, periférikus jelenség,
megtúrt idegen maradsz, amíg körül
nem rajzólnak a határvadászok fantom
lövedékívei, amíg nem jelez a biztonsági
rendszer hidegtelelésre elég okot, belső
kockázatként jelölve meg. Amíg nem
tesznek végleg hidegre, múltó idegent.

Folyt. köv.

Átokká lett a szó, titkon suttogott,
fennen fröcsögött, minden káromkodást,
káromlást felülmúló, nyelvinváziót
elindító tömör gyűlöletmaggá, *m.gr.ns*,
mint gyerekkoromban a *k.rv..st.n*, durva
jelzői előtaggal, szinte köpve a szót,
ha már csak a háta mögötti lét adatott,
hát *b.sz.m.g*, nem is cselekvést kifejezve,
a létet magát, mint elcseszett méltóságot,
valamiféle méltóságjelzőként a kisöpört
kegyelmesuram helyett, meg a *k.b.sz.tt*
kulákok végett. Tessék. Csak kimondtam
egy átokszót, bárha elvesztette már erejét,
a tartalmát azért nem, következményeként
könyvelhetem el magam, elvesztett anyám,
apám, húgom. Amihez további átokszavak
adták a muníciót, hiszen a *tót*, *zsidó*, *román*
nem olyan rég nem csupán népnévként
szerepelt nemzeti szlengszótárunk lapjain,
hanem rémképző nyelvleleményként,

amivel több legyet üthet egy a csapásra
a büszke magyar. De főleg überelhet,
mindent, ami csak él és mozog körülötte,
legalább nyelve által. Nyeltünk eleget,
hát köpnünk szabad, leleményes a nyelvünk,
mindig talál köpni valót könyörgés helyett.
Átokká lett a szó, míg sorolom, engem sorol,
török, tatár, tót, román... folytassátok csak,
de ne így folytassátok, ...*magyarok*.

Menekültkérdés

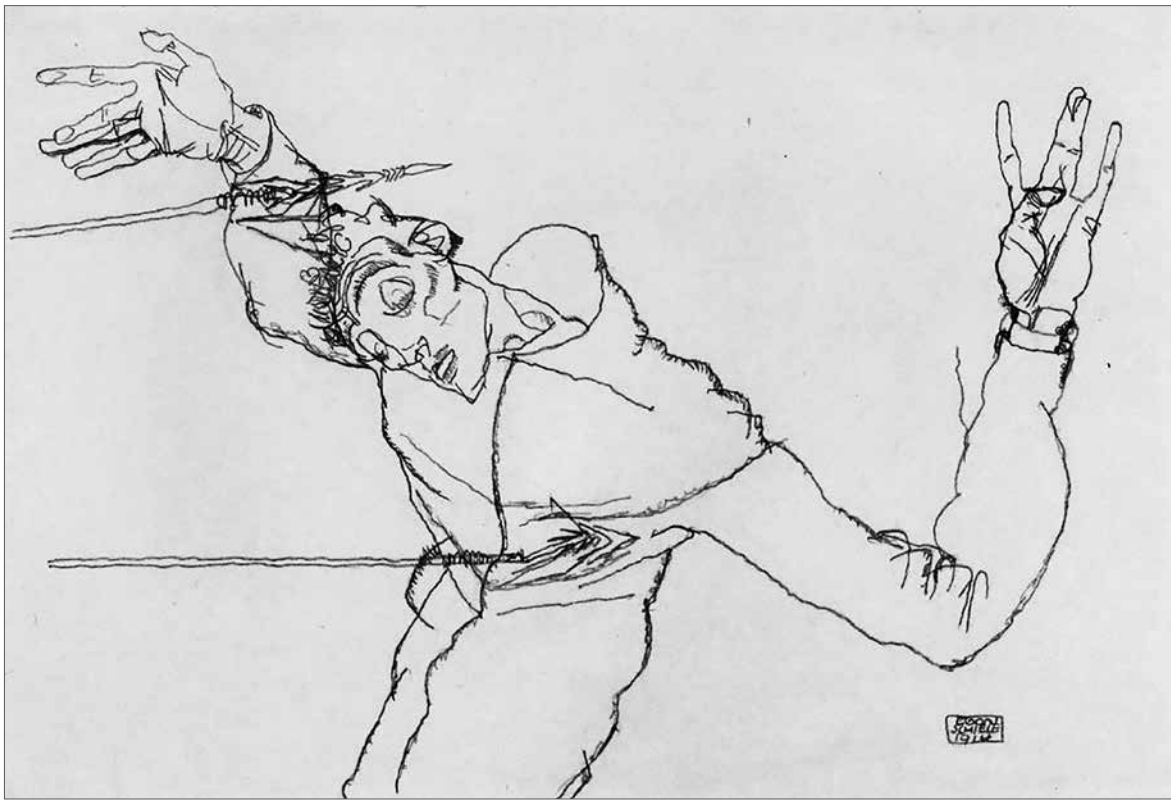
Nyelvmenekültek, jövevényszavaink,
jövevényszámaink is, immár, mire is
számíthatok, mi lesz veletek, velünk? Mi,
nem kérdés, tesszük a dolgunk, hisz voltunk,
vagyunk és leszünk, jövőnk immanens
része a jövés-menés, ez nem változik,
csak a róla való kommunikáció.
H(i)ánynom kell. Böfögnöm legalább.
Az olyan kamaszfiús, mint a fütty volt
hajdanán. Mára a kétujjas füttyszót is
kisöpörte a kor, mint a fáramásztást,
danolást, ház előtt söprést, önkritikát.
Maradt a büszk, és képzett alakmásai.
Nyelvmenekültek, jövevényszavaink,
jövevényszámaink is, immár, vár rátok
a szükségszerű asszimiláció.

Vándor

Elég kimondani a szóalakot,
képzletünk máris élénk vetít
egy köpönyegébe burkolódzó,
széllal, esővel, napsütéssel,
egyszóval elemekkel birkózó,
tarisznyáját vállára vető diákféle alakot,
aki a néphit szerint lehet garabonciás,
a história szerint peregrinus, a közbeszéd
meg tekintheti jöttmentnek akár.
Mindenképpen hozzátapad egy kis misztika,
mint kötőanyag, egy kis borzongás,
mint izgatószer, és némi távolságtartás,
mint biztonsági szabály. Mindezek
kombinációjaként születik meg a szó
holdudvaraként maga a szó: *vándor*.

Fantomalak, akit meghívhatnánk
egy kávéra, sörre, vendégágyra is akár,
ha lenne bátorságunk. Ám a biztonsági
rendszerünk komforthatárt jelez.
Ilyenkor lesznek a fantomok naggyá,
létünket veszélyeztetővé. Miközben ő
már rég továbbállt, hiszen csak jöttment,
*afféle hallod a zúgását, de nem tudod,
honnan jön és hová megy szélalak.*
Mégis, van benne valami vágyakozásra
serkentő, egyszersmind közveszélyes.
Mert mi történne velünk, ha egyszer csak,
kimozdulva határaink közül, útra kelnénk,
legalább a mellettünk élő másik emberig?
Megtudnánk, hogy a köztünk lévő
távolság nem ördögtől való, hanem
átjárható, sőt, megnyitható határsáv.
Hogy *aki meg akarja tartani az életét,
elveszti, aki pedig elveszti, megtartja azt.*

Egon Schiele: Önarckép, ceruza

Tóth László

Valamit nyelvről, kultúrától, történelemről, sorsról...

Van Kormos Istvánnak egy rövidke verse, az 1974-es Katalánok, melyből – címével ellentétben – a magyar történelem és mítoszképzés – sarokpontjai sorjáznak elő: Muhi pusztától Mohácson, Széchenyi Döblingjén és Petőfi „Seholsíriján” át Balatonszárszóig, Abdáig és a Don-kanyarig. Vagyis a vers értelemszerűen inkább a „Magyarok” címet vonzaná magához, így azonban a cím és a vers közti feszültség egy áttételesebb értelmezés lehetőségét biztosítja neki, egy általánosabb jelentés síkjába emeli át. (S ha már a magyar történelem sarokpontjait hoztuk szóba a Katalánok kapcsán, a vers – bár Trianon kataklizmáját nem említi – a halottak, a „csontok” hallgatása okán a magyarság nem ritka, egészen máig tartó 20. századi megítélése, a „bűnös nép” háborúk utáni gyakori, billogként máig rajta éktelenkedő vádjára is választ ad: „Alávaló? alávalóbb? / Ki? kinél? Ki döntheti el?”) Mégis, miért nem „Magyarok” a vers címe? Kormos, mint annak idején megvallotta, mivel már például a nép nevében is „annyi költői hűségnyilatkozatot” tettek mifelénk, ő maga inkább kerüli a közvetlen megnyilatkozások, versbéli vallomások e formáját. Így van nemzete nevével, a magyarral is, melyet szintúgy képtelen versben leírni, mert már „annyian leírták, akiknek nem kellett volna”, s akiknek szájában, szövegeiben „ez a szép szó sokszor úgy kong, mint egy fadarabbal kongatott üres vödör”.

S ezzel magam is hasonlóképpen vagyok, már az „Istennek nevét hiába szádra ne vedd” még gyermekkoromból hozott erkölcsi parancsa óta. Amivel azóta sem vagyok másképp, azaz bizonyos fogalmak, léteények: mint amilyen a „haza”, a „nemzet”, a magyarságom, a vallásos meggyőződés és hasonlók cégtáblává vagy árucikké silányításától – egyfajta természetes szeméremből – mindig is tartózkodtam. Így a hazával, hatalommal kapcsolatban is inkább az Arany János-i magatartás rokonszenves a számomra, s most, „...mikor szabad sajtó van [...] S a vénasszony az utc'ajtóban / Nagy-bátran fülébe ordít / A királynak, miniszternek”, fokozottan takarékosan bánok velük. (Tudván-tudva, akár Márai Sándortól is, hogy „Együtt élni már egy emberrel is nehéz; együtt élni egy hazával még sokkal nehezebb.”) Ám ha manapság egyre-másra hallom is, hogy valamely nemzet tagjának lenni választás kérdése, s mindenki olyan nemzetiségű, amilyenek tartja/érzi/gondolja magát vagy amilyen lenni szeretne, mindez számomra – ha nem is eleve elrendeltetés, mindenképpen – a neveltetés (nevelődés) révén tárgyasuló adottság is. Miként az is tőlem független meghatározottság, hogy ki az édesanyám, édesapám, azt is tőlem független ténynek, hatalmam fölött állónak veszem, hogy egyedül mely nemzet gyermeke lehetek csak. Képletesen mondhatnám így is: engem ez a nemzet nemzett. Nyelvet adott, kultúrát, történelmet, és bizonyos értelemben sorsot is. A három együtt adja identitásomat (egyebek mellett, persze); más nemzet gyermekeként bizonyára személyiségnek, én- és öntudatnak is más lennék, miként más szülők gyermekeként is. S ha valaki a magyarságomban sért, az a nemzetemet is bántja, s aki nemzetem ellen intéz támadást (vagy csak tiszteletlenül viseltetik vele szemben), az engem is támad, velem is tiszteletlen. Mindenesetre úgy gondolom, bárki számára többet ér, ha öntudatos – és önérzetes – magyarként vagyok elfogadó és tisztelettudó vele (velük), mintha holmi talmi ideológiák vagy gazdasági-politikai-hatalmi érdekek (nemzetköziség,

nemzetfölöttiség, globalizmus) talajvesztett megszállottjaként vagy csak kötelező udvariaságból lennék az. Mert bennem már csak így lett – s így marad – kerek a világ...

(2013. május 13.)

Valamit a teremtőről, teremtésről...

Minden ember teremtő. Ami természetesen közhely, s mint ilyen, a legtöbbször el is siklunk fölötte. De talán írhatom így is: minden ember maga a Teremtő. Hiszen, amikor világra jön, szinte néhány kilónyi öntudatlan húscsomó, rángatózó génhalmaz csak, mondhatni, egy rakás szerencsétlenség. Aztán hamar – mások gondoskodó-oktatgató, rendszerint szeretetteljes, máskor erőszakos(abb) istápolása mellett – kinő ebből az állapotából, s egy idő után elkezdi magát és környezetét sem kímélő ádáz küzdelmét lépésről lépésre történő öntudatra ébredéséért. Nem részletezem, a folyamat mindenki számára ismerős. Ki tagadhatná azonban, hogy – ha sajtáságos értelemben is – maga a teremtés zajlik itt, mely a teremtődésé, az önteremtésé is nem kis mértékben. S mennyi világ épül és dől romba eközben akár egyetlen formálódó emberben, egyetlen (ki)alakulófélben levő identitásban is!

Ám az ember nemcsak önmagának teremtője; teremt – bizonyos mértékig – másokat is. S nemcsak szülőként, nevelőként, afféle „új ember kovácsaként”. Teremtői szerepének érvényesülését pár- vagy társas kapcsolatai sem nélkülöz(het)ik; ha ez elmarad, a fene megette – legalábbis nagyon sokszor – az egészet. Hogy mást ne mondjak, mindenkinek a magunk szemével látjuk már a haját is, a szemét, szemöldöke vonalát, ajka ívét, és sok esetben másnak, mint más. S már az is ok lehet a szakításra, ha ezek valamelyike nem vág egybe az ízlésünkkel, elvárásainkkal, s az is a görcsös ragaszkodásra valakihez, ha nagyon összevág. (Igaz, ez igaz is lehet, meg nem is, mindenesetre nem végeztem kutatást, hogy ezzel mindenki így van-e, noha – miért ne lenne [lehetne] így.) Persze, hogy másokat is mi teremtünk (vagy legalábbis mi is teremtünk másokat), s nemcsak fizikai valóságuknak vagy álmképeinknek megfelelően magunknak, más – közösségi, társadalmi – vonatkozás(ok)ban is. Nevezik ezt nevelésnek is, meg a közösség (ember)nevelő/(személyiség)formáló hatásának is, de a közösség én vagyok, te vagy s ő is az... azaz, nem csak teremtettként, hanem teremtőként: egyénként, énként is megjelenik mindenki benne. S ez utóbbi szerepünk (lényegünk) nem kis felelősséget is ró ránk – másokkal szemben is, magunk felé is. Rajtunk is múlik, milyen lesz más, s én a másik is vagyok. Amit azonban a legtöbbször nem is tudatosítunk. Mégis, ez a felelősség nem engedi meg, hogy a teremtésben csak teremtettként vegyünk részt. De teremtő voltunk sem jogosít(ana) fel bennünket arra, hogy saját kényünk-re-kedvünkre bánjunk a ránk bízott hatalommal.

Kezdetben vala, ugye, mindannyiunk – s körülöttünk mindenek – Teremtője, az Úr... (Ne firtassuk most, hogy őt ki teremtette; nevezzük miszitikus létét természeti szükségszerűségnek.) Aki, akár hisszük, akár nem, rögtön elsőre tökéletes harmóniát teremtett mindenütt – égen és földön egyaránt. És ez a harmónia működtette, működteti a világot időtlen idők óta – bár azt már nem merném megkockáztatni, hogy további időtlen időkig. A gépezetbe (teremtésbe) ugyanis – s ez mostanság: száz-százötven éve látszik csak igazán – mégiscsak került egy aprócska porszem: az ember. Aki mára teljesen megmámosodott a kezébe adott teremtő erőtől, hatalmtól. S akiben olyan végletes diszharmóniák feszülnek, melyek előbb-utóbb a teremtett világ működőképességét is veszélyeztethetik s megbontani látszanak – nézzünk csak magunkba, illetve szét magunk körül – örökölt kapott világunk valahai tökéletes harmóniáját...

(2017. február 3.)

Valamit a nyitottságról s a tömegről

Kiss Gy. Csabától olvasom: „Vajon lesz-e globális társadalom? Nehezen elképzelhető, bár kétségtelen, hogy a közösségi identitásformáktól eloldott egyén jobb fogyasztó.” S ugyan-csak tőle, ugyanitt: a tömegtársadalom újabb reflexei szerint „már nincs múlt és jövő, csak jelen, ahol a posztmodern fölfogásnak megfelelően szétoldódnak az identitások. Az európai identitásnak pedig minden irányban nyitottnak kell lenni, a legfontosabb a Másik iránti nyitottság – olvassuk a bölcs megfontolásokat. A Másik, akikhez képest már nem lényeges, mi kik is vagyunk. Akár le is mondhatunk önmagunk megformálásának igényéről.” Hát igen... Ha nem mondasz le, nem vagy toleráns. Ha lemondasz, van-e értelme tovább? Ahogy Horváth Kristóf, azaz Színész Bob slammer mondta nemrég egy interjúban a PC meg az önfeladás összefüggésében: az embernek nagyon könnyű tömeggé válnia. Egyébként van egy remek kis videója, az Európa csendes. Ebben a Nyugati téri forgatagban, a körülötte föl-alá özönlő járókelők között mondja (alakítja!) fennhangon a szövegét, mit sem törődve a tömeggel, amely zavarodottan (kíváncsian, megbotránkozva, szánakozva stb.) néz vissza rá... Mintegy azt példázva, hogy neki már – még? – sikerült kiválnia...

(2017. február 15.)

Marc Chagall:
David és Bathsheba

Acsai Roland

Pesti Kérdés

Babits Mihály *Esti kérdés* című versének átírata

Midőn az est, e polártakaró,
Amire kiömlött a kakaó,
A nagy Országházat eltakarja,
S bambuszrügyre vár egy Fiat Panda,
Olyankor bárhol járj Budapesten,
Akármelyik utcán, kerületben,
Vagy igyekezz egy tüntetésre,
A felújított Kossuth térre,
Vagy a Mekiben fotózd kajádat,
Utána nézegesd az Instádat,
Vagy Körúton ülj az autódban,
S lökhárítódnak valami koccan,
Biztosítás van is még, de nincs is,
Önuralmad teher is, de kincs is,
Vagy a buszon, hol kalauz buzerál,
S már jönnek a közterületesek,
Egyik a másik után lassan beszáll,
És kérdik neved és lakcímedet,
Csak arra tudsz gondolni árván
(Ha kínai vagy, akkor sárgán),
Hogy ez a sok kérdés mire való?
Az angol turisták tényleg angolok?
Nálunk isszák a söröt és a borot?
Vajon miért lett szamuráj Kozsó?
Gyrost együnk, vagy kebabot?
Trolival menjünk, vagy gyalog?
Mért Mai a tegnapi Manó?
Mért a TV2, az RTL Klub?
A 4-es metró, vagy a 107-es busz?
Miért a kóla és miért a kávé?
Vagy mit a pápák isznak, a konklávé?
Mért a fehérjepor, a fitness,
Miért nem húztad fel a slicced?
Miért a költő, ki nem Magvetős?
Miért az Ászok, ha nem Arany?
És miért az ered, ha arany?
S a napozás, ha a napkrém erős?
És miért a mazó, meg a szadó?
Miért van annyi Kovács és Szabó?
Vagy miért van ez az aprócska kérész,

Kinek nem jön össze egy havi vérzés,
És az éves bérlet felesleges?
Vagy vedd példának a sok ruhádat!
Miért veszed meg, ha a moly kirágja?
És miért rágja ki, ha megveszed?

Karkó Ádám

[De arról már egy szót se többet]

De arról már egy szót se többet,
hogy a tegnapok már nem köhögnek,
miként felolvasták az eskütételt,
közösen a keresztre feszüléssel,
s arról már egy szót se többet,

hogy a táncban sem pörögnek,
hogy a hajnal helyett sem a reggel,
sem a létfenntartás nem kell,
s arról már egy szót se többet,

amint örültek szövetséget kötnek,
s hajak nőnek a temetőkbén,

a sírkövekből élni jönnek,
mi helyettük megyünk halni végleg,

azután arról már egy szót se többet,

nem fullad meg az értéktöbblet,
de megfulladunk a veszteségben,

a mű csak fetreng elvetélten,
az eső nevet ki bennünket,

téged, minket, a lelkünket,
csöpög s a tömeg folyóvá válik,
hogy ne lássanak, fulladásig
húzzuk a kabátot, a sálát,

elhullunk, amit mások várnak,
de arról már egy szót se többet,
hogy a szavaktól tetszünk többnek,

homlokot mutatunk az odaföntnek,
de erről már egy szót se többet.

[meleg nyári hajnalban inszomniában szenvedve]

meleg nyári hajnalban
inszomniában szenvedve
izzadtan fekszik valahol
(az ágyat már összeizzadta)
a lehelet mint télen
most is látszódik
szag árad mind belőle
mind az ablakon át belé
levegő beszív – levegő kifúj
a zárt szemek zárt
ajtókra merednek
ablak még sincs
csak üres szoba
hol Isten él

Marc Chagall:
Rachel ellopja apja bálványait

Lénárth Ádám

Görög istenek állást keresnek Magyarországon

Pallasz Athéné

Türelemmel vállalom SZEGEDEN korrepetálást, felzárkóztatást 1-10.osztályosoknak.
Szakterületem: kémia, fizika, matek, angol, biológia, földrajz.....de töriből, magyarból is tudok segíteni 10. osztályosokig...

2000 Ft/60min

2500 Ft/90min

Magántanulóknak tömbösítve 3-4órában: 3500-4200 Ft
újszegediek előnyben

Zeusz

Káros szenvedélyektől mentes, a megfelelő végzettséggel rendelkező, középkorú, ffi épület-villanyszerelést vállal magánszemélyek részére Budapest területén.

Várom szíves megkeresésüket.

KÉREM, HOGY VÁLLALKOZÓK ÁLLASAJÁNLATOKKAL VAGY ALKALMI LEHETŐSÉGEKKEL NE KERESSENEK!!!

Hermész

// nyugdíjas// középkorú férfi... egészséges életmóddal... alkalmi vagy állandó sofőr ill. futár munkát keres. JNSZ megye ill. Kunhegyes és vonzaskörzetében azonnali kezdési lehetőséggel... B – C – E kat. 30 év bal.ment. vezetéssel, gyakorlattal. – 3- ill. négytengelyes tehergépkocsi vezetése..... /// minden megoldás érdekelne..

Apollón

Magánrendelőben, egészségcentrumban szerzett tapasztalatokkal munkát keresek.

Ápolt, kulturált megjelenésű, egészséges életvitelű, Vendég-Beteg orientált, igazán kreatív és kommunikatív, az alternatív gyógyítást is ismerő, szakmával és egyéb végzettségekkel rendelkező vagyok.

Bejelentett 8 órás munkát keresek.

Aphrodité

Magányos úr, urak szórakoztatását, és egyéb segítségnyújtást is vállalom! Továbbá: üzletemberek kísérője lennék! Kérésre belföldi és külföldi üzleti és egyéb utakra is szívesen elkísérem.

Rólam röviden: 28 éves, jó megjelenésű, idegen nyelveket beszélő és egyéb tapasztalatokkal rendelkező nő vagyok. Normál kereteken belül rugalmas vagyok! Minden megkeresésre reagálok.

Elveszteni a fejünket márpedig kell

Instrukció: A két rész olvasása tetszőleges sorrendben.

– Na, akkor eljössz velem vacsorázni?

– El... hogyha itt most lehajtod a fejed a padkára, hogy lecsaphassam.

A fiú le is hajtotta a fejét, a lány pedig a retiküljéből előhalászta a bárdját, majd egy jól irányított vágással lemetszette a fiú fejét. A vér szétfröccsent a járdán, olyan lett a lány fehér felsője is.

– Akkor most már elmehetünk? – kérdezte némi idő elteltével a fiú.

– El.

– Na, akkor eljössz velem vacsorázni?

– Nem... de azért hajtsd le itt most a fejed a padkára, hogy lecsaphassam.

A fiú le is hajtotta a fejét, a lány pedig a retiküljéből előhalászta a bárdját, majd egy jól irányított vágással lemetszette a fiú fejét. A vér szétfröccsent a járdán, olyan lett a lány fehér felsője is.

– Köszönöm. Akkor holnap ugyanekkor, ugyanitt – kacsintott a lányra a fiú, hóna alá csapta a fejét, és folytatta sétáját az úton.

Változó idők

Ha az ember felszáll a hármás metróra, illetve most a metrópótló buszra és elmegy egészen Újpest-Központig, különös dologra lehet figyelmes. A pótlóbusz megállójától pár száz méterre van egy barlangbejárat. Eddig is bizonyára ott volt, de senki nem foglalkozott vele, hanem a múltkor valaki felfedezte, hogy kilóg onnan deréktől felfelé egy meztelen ember. (Ebből is látszik, hogy ez csak egy novella: soha senki nem veszi észre a másikat, legyen az deréktől felfelé vagy lefelé.)

– Ez a kilógó alak, saját elmondása szerint – mert persze kijött a rádió, a tévé, bloggerek és vloggerek meg mindenféle ember, egész tömeg gyűlt köré – cirka 125 ezer éve szorult be a barlangba, amikor a társai után akart menni. Hiába kiáltozott, azoknak persze minek is – foglalta össze az egyik riporter. – Először sokat csúfolták, mert a többiektől igencsak lemaradt az evolúcióban. Aztán az évek alatt próbálták földet műveltetni, meg aztán a török ellen is harcolt, meg az oroszok ellen is. Legutóbb közveszélyes munkakerülésért akarták bevinni, de aztán mégis ott hagyták.

– Most azért már kiszed valaki végre innen? – kérdezte a félember.

Erre lassacskán mindenki elkedvetlenedett és elsomfordált. Utoljára még egy rendőr futott vissza és adott oda neki egy fecnit. Büntetés volt, közterületen való életvitelszerű tartózkodás büntette miatt.

Kemény Zsófi

ADYslam

Drága Ady Endre!

Megint Csinszka vagyok, vegyél már feleségül légy szíves, és akkor eskü nem írok többet. Hát mit tegyünk, ha a Maslow piramisom tetején az áll, hogy egy beteg, alkoholista, narcisztikus, pszudomegváltó roncsot ápoljak a ragyogó tínédzseréimben? Szinte arra szü-
lettem, hogy a lábtörlőd legyek!

Két külön világ, de mégis egymáshoz passzolunk, mint a wombat meg a pele:
hiszen mi félszavakból is értjük egymást: azt mondom bazd... tudod mi a másik fele.
Olyan jó lenne együtt megöregedni... ja hogy te már megöregedtél? Cirmoscica vajh', hová
lett a haj?

Te leszel a felettes énem, úgyhogy Freud meg magad!
A péniszirigység megy, az Adypusz-komplexus marad.
Igen, talán meg is foglak csalni néha-néha mer'
ez a kölcsönkenyér esete a visszajárással, haver!
Majd becézgetjük egymást:

- Jajj, te!

-Te vagy a te!

És néha vitatkozunk is, de nyugi, imádok veszíteni!
És tudom, hogy én vagyok a hibás, ha meg nincs hiba, van hiba, és az az enyém!
Beleordítom, ha van mikrofon,
hogy mindenről én tehetek, mivel kettőnk közül én vagyok a tehetős. Hát persze, szívem,
rádiratom a birtokom!

Gógot és Magógot akarom apósaimnak, mert annyira cukik együtt!
És ha majd a társaságban a többi majom kérdezi, hogy lehetsz ennyire boldog,
majd mondod, hogy mert van feleséged amúgy, csak nem hordod.
Nyugodtan lépj a lábamra, arra van, hogy járjunk rajta!
Nyugodtan lépj a szívemre, arra van, hogy taposd le, rajta!

Nem leszek melletted nemtelen,
a vér baj ugyan, nade nem nekem!
A betegséged ugyan gender-úton terjed, és eredménye a föl-földobott talp,
de tulajdonképpen a skalpod azért mégiscsak elég jó skalp,
szóval libidókázzunk!

Én garantáltan eljuttatlak a Csucsára.

Mikor meg már impotens is leszel, vár újra Párizs és az Állj fel, torony!
Te eltévedt lovas, te zseni, én majd visszavezetlek, tudom az utat, majd én megmentelek,
megmentelek magadnak!

Ahogy a gyilkosságban az az unfair, hogy a gyilkos marad életben, a házasságban az, hogy
mindketten életben maradnak.

De én megbocsátok!

Te a halált éled, nekem meg az élet halad.

A nyíltsebem te vagy, de figyelj, én megbocsátok!

Ha meg a sírba viszel a hülyeségeddel, (milyen Csinszka ma a holt,)

Majd mondom, hogy ja, csak a Darwin-díjjammal akartam szelfizni, csak még nem volt.

Megcsinálom nálad a tavaszi agytakarítást, fontos a mentálhigiéna: csodáljanak még jobban a marhák!

Vagy! Ha azt akarod, hogy tiszta legyen a lelked, érd el, hogy le se szarják!

A Xanax olyan, mint a Géza kék az ég... merthogy kék tőle az ég.

A fölös agressziód meg azért fölös, mert nem kell, vagy tudod mit? Még, még!

Én akarom! Akarom ezt a totálisan diszfunkcionális házasságot! Mindjárt.

Amíg a halál el nem választ vagy amíg a halált nem választom inkább. De nem.

Ez egy előre megbocsátó szép üzenet. Neked. Nekem.

Puszi:

Csé

Ui: Jaj, nem, ne add meg! Az csak a fél életem, amit odaadtam. A múltkor te hívtál meg.

Marc Chagall:
Vörös Piéta

Beck Zoltán

két fénykép

(2)

nekem a tűz varázslat. ha ezerszínű lánggal ég. ha összekötik a tábortűznek gúlába rakott fát ott, a gyerektábor közepén, mi meg körülüljük, és akkor már lángol. lángol és pattog. fölfele szikrákat dobál, a sötétedő égboltra a csillagokat. és a lángnyelvek végeit színesre festi a kábelek műanyag szigetelése. mert felül azzal kötötték sátorra a fákat. és belül a pattogás, a tegnapi tábortűzbe ejtett szalonnabőrökék, kenyérhéjak, a dolgok szélei, a finnyások szendvicstarabjai, azok mind égnek. szaguk van.

azt képzelem, kovbojok égették fel az indiánfalut. mi meg, mi indián férfiak, elkéztünk, hogy megmentsük az otthon maradottakat. és a családjaink égnek odabent, a rájuk gyújtott sátorban, a lelkük színes lángnyelvként tör az égnek, a testük – a bőrük, zsírjuk meg szaglik, füstöl, ropog odabent. figyelem a hangokat, hogy mit kiabálnak. arra gondoltam, hogy mit mondanék én, ha én volnék most odabent, a sátorban, és ők értek volna haza későn, túl későn ahhoz, hogy velem haljanak vagy engem mentsenek.

hogy a nevüket ismételném, szólítanám-e őket, hogy segítsenek. vagy nem a segítség miatt, de mégis az ő nevüket mondanám – hogy utoljára valami igazi szép jusson nekem, hogy ők maradjanak meg nekem utoljára ebből a földi életből. vagy hinném-e egyáltalán, hogy meghalok. hogy ez már a vége, bizony, a vége. hogy ezt lehet-e hinni.

vagy mi van, ha most mi, a táborvezető meg ez a csapat fiú itt körülöttem kovboj. azzal a feltétellel továbbra is, hogy ami lángol, az indiánsátor. hogy győztünk, azt érezném-e. hogy egymásra néznék: cinkosan, hogy ezt majd senkinek nem áruljuk el odahaza, ha hazatérve a tűzről leemelni a kondért az asszony, és elénk, meg a kis kovbojgyerekek elé teszi. és azt kérdezik majd, mit csináltam, hogy mit csináltál, mert fenemód kormos vagy. és akkor nem akarod elmesélni, hogy ilyen kis lurkókat égettem éppen, mint te vagy, tom. tomnak hívják az egyik kis kovbojgyerekemet. nem hívhatják tamásnak. ott nem magyarok még a nevek se. és a feleségemnek azt mondom-e majd, pont ilyen nők és anyák jajveszékését hallottam, mikor lángra kaptak ölükbe a rongyok, amikbe a gyermekeik voltak csavarva, éppen ilyenek, mint te, kicsi suzy, és a kovbojlányomra nézek.

a tűz parázssá ég, a táborvezető kiosztja a nyársakat. nincs mindenkinek kedve megint a szalonnához, első nap izgalmasabbnak tűnt, még tegnap este. ha kovboj vagy, úgy képzelem, akkor ugyanez a helyzet. hogy elsőre biztosan izgalmas ez a gyilkolás, az arcod előtt felcsapó lángok, aztán lassan megunod. mondjuk visszatérsz az erődbe, ahonnan kilovagoltál a fáklyákkal, meg se kérdezik, mi volt. ha kormos vagy, égettél, ha nem vagy kormos, akkor nem. leszámolják, hányan mentek ki, hányan jöttek vissza, elvégzik a kivonást. azzal megvan a leltár, megvan a holnap alapja is. van miért megint visszavágni. tudod, úgy van, hogy nagyon hamar, hogy egyszer csak minden visszavágás lesz. az elején átlendülni, az a nehéz. aztán már forog. magától megy. az érvek készek. rájuk ülsz, az lesz a nyerged, a kezeden a fáklyád, a tűz fényénél megcsillan az aranyfogad.

(A tárcanovella első része a Pannon Tükör Online-on jelent meg.)

Turbuly Lilla

A világ avatása óta

Ajánló Sipos László *Herkules sarok – avagy egy szobor élete* című drámája elé

Sipos László még 23 éves sincs, de máris elmondható róla, hogy eddigi élete felét a színház töltötte ki. Jó helyre született: Celldömölkre. Ott működik ugyanis a Soltis Lajos Színház, színházi életünk különleges gyöngyszeme, ahol a független, az amatőr és a kőszínházi színjátszás jól működő ötvözetét hozták létre. Ahol már iskoláskortól színiiskolával várják a gyerekeket, akik felnőve gyakran maradnak ott a színház környékén, akkor is, ha mellette más foglalkozást választanak. Sipos László azonban, miután színiiskolásként bekapcsolódott a Soltis életébe, nem akart más foglalkozást. Volt ugyan néhány kitérője, míg (negyedszerre) felvették a Színház- és Filmművészeti Egyetemre: belekóstolt a képi ábrázolás szakba a szombathelyi egyetemen, volt benzinkutas és hot-dog séf Walesben, írt verseket, fellépett slam poetry esteken. A művészeti ágak közül azonban az első számú szerelme a színház maradt. Jelenleg másodéves színészhallgató Máté Gábor és Székely Kriszta osztályában.

A *Herkules sarok – avagy egy szobor élete* című drámáját 2017 tavaszán, a Soltis Lajos Színház által szervezett Ezerlátó Fesztiválon hallottam először, felolvasószínházi formában, a szerző és Horváth Nóra előadásában. Különdíjat kapott érte. Emlékszem, Horváth Kristóf, aki maga is színész, emellett pedig Színész Bob néven az egyik leghíresebb slammer, azt mondta az előadás után, hogy Sipos László feltalált valami egészen egyedit, a slam színházat. Valóban, az előadásnak megvolt az a friss sodrása, ereje, lüktetése, ami a jó slam ismertetőjegye is.

Az anyag pedig, élő organizmus módjára, a bemutató és a későbbi előadások tapasztalatai alapján tovább formálódott, finomodott. Nem csoda, hiszen színész írta, aki egyben első előadója és színpadra állítója saját szövegének. Ahogy egy előadás sem a bemutatón futja a legjobb formáját, folyamatosan érik, alakul, Sipos László szerzőként sem tette ki a végső pontot a darab végére. Az általam olvasottak közül a most közölt a harmadik változat – de már az elsőt is érződött, hogy a szó szoros értelmében *színpadi szerző* műve, aki előadásban, színészi alakításban is gondolkodik. Sipos László olyan szerző azonban, akit olvasni is jó.

A *Herkules sarok* egy sajátos Pygmalion-történet. Egy szobrász – a Mester –, miután a házassága és ezzel férfiúi önbizalma is összeomlott, megbízást kap, hogy készítse el a férfiero antik szimbóluma, Héraklész szobrát egy kis, tiszántúli város főterére, a hős nevét viselő Herkules sarokra. A Mester monológjában végigkísérhetjük az alkotás folyamatát, egészen a szobor megszületéséig. Azt a folyamatot, amelynek során „kiválik a művészből egy rész, és a szobor lelkesül”. A „fogantatás” és a „születés” után aztán elkezdődik a szobor önálló élete. A szoboravatás pillanata számára a világ avatása, mert a külvilágot csak a saját világán keresztül képes szemlélni, mi több, teljes egészében a saját tulajdonának érzi azt.

Figyelemre méltó az a kinevetés mellett sem bántó, inkább együtt érző humor és ironia, amellyel Sipos László ezt a diadalmas önhittséget, a „minden az enyém, minden értem van” magabiztosságát leírja: „A tömeg lassan elvonul. De semmi gond, megengedtem nekik. Áh, de csodás az élet! Hmmm, és most mit csináljak? Bármit megtehetek. Minden az enyém. A

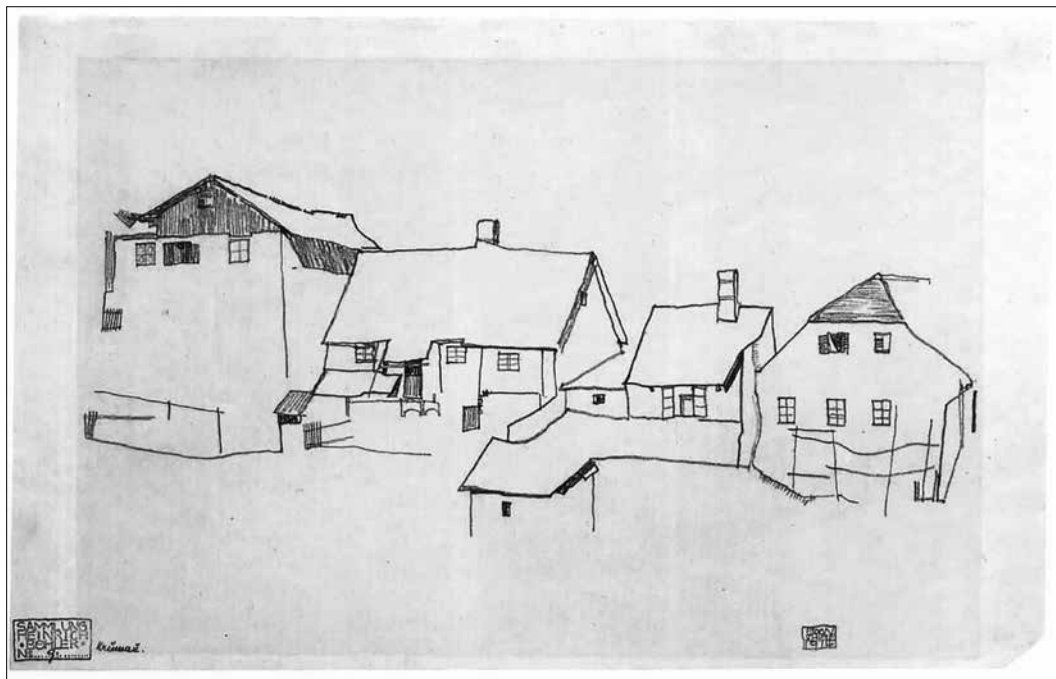
kis patkányméretű kutyát sétáltató néni alzheimerre is az enyém. Meg a nagy, sárga templom harangjaiból áradó hang, meg a zöldséges bácsi hóna alól áradó bűz is. Minden!...”

A rajta kívül létező valóságra és ezzel együtt a kiszolgáltatottságára való rádöbbenés („A férfiasság szimbólumának készültem, erre nem csak az emberek, de a galambok is leszarnak.”), a „puhák” meg-megújuló, megalázó „tapogatása” után aztán jön egy fontos találkozás, egy érintés, és ezzel a drámán belül egy második Pygmalion-történet. A világot saját avatásától számoló, önmaga körül forgó szobor életében valaki más lesz a főszereplő. Egy kislány felnövekedését kíséri végig, egy „picipuha” változtatja meg, teszi érző lénné.

A dráma szerkezete is követi ezt a váltást: eddig monodrámaként olvashatjuk-hallhatjuk a Mester, majd a Szobor gondolatait, innentől dialógusok következnek, egészen a záró monológig.

Ahogy a címben szerepel, a *Herkules sarok* egy szobor életéről szól. De legalább annyira igaz az is, hogy az élet „szobra”, az élet metaforája egy sajátos, külső szemszögből. Miként a jelenetcímek is rögzítik, a fogantatástól a születésen és a nagy találkozásokon keresztül a lepárlásig, vagyis az emlékké válásig. Sipos László a fiatal szerzők bátorságával vágott bele a rémisztően nagy feladatba, hogy életről, időről, változásról és elmúlásról írjon, és nem tört bele a bicskája. Köszönhetően a választott nézőpontnak és annak az egyedi hangnak, annak az apró részleteket is rögzítő figyelemnek, ami a dráma sajátja. Megszeretteti ezt a szobor Héraklész és az életét megváltoztató Lányt. Érzélgősség nélkül, érzékenységgel puhítja meg az olvasó szívét is. Nem kell elhinni, hogy így van, inkább olvassák el a drámát, aztán nézzék is meg a szerző előadásában!

Egon Schiele: Házsorok Krumlovban, ceruza

Herkules sarok - avagy egy szobor élete

Sipos László tollából

Szereplők:

Szobor, Lány, Mester, Fiú 1, Fiú 2

I. Fejezet: Fogantatás

MESTER- Csak olyan szobrot vállalok, amit össze tudok egyeztetni a világgal, aminek a világomban helye van. Ez egy azonosulás. Ha mást próbálok, akkor nem sikerül. Olyat nem is vállalok. Ha egy anyag belevág a művész identitásába, annál nagyobb a transzcendentális élménye az alkotási folyamatban... tehát minél nagyobb a mélység... annál nagyobb a magasság.

Amikor megérkezett a felkérés, nagyon meglepődtem, hisz az utóbbi években már senkinek nem kellene a munkáim. A jelenlegi feladat: egy Héraklész szobor megalkotása, a tiszakohófi Herkules sarokra. Közterület, naponta több száz járókelővel. Azt mondják, hogy egy szobor nem tetszhet mindenkinek, de én szeretnék minden embert elrejtetni benne. Ez a célom. A jó szobor, olyan mint a tükör és hát önmagának sem tetszhet minden ember. Ez egy azonosulás.

Ha ez igaz, akkor mit mond el rólam, hogy manapság csak a feleségemet, mármint a volt feleségemet mintázom és festem? Nem szándékosan, sosem annak indul, de ha női alakot kezdek alkotni, akkor mindig Ő inspirálja, és amikor az archoz érek... az a legnehezebb... az arc... amikor az archoz érek, valahogy mindig az Ő vonásait veszem bennük észre. És a haja is... mindig göndör.

Nem értem miért kísért még mindig. Gyűlölnöm kéne, de képtelen vagyok rá. Kiherélt. Mindenem ráment a válásra, a házam, az autóm... a munkáim. Zsíros kenyéren és rosén éltem hónapokig a műtermemben. Nekem csak ez a kis szelete maradt a világnak- itt iszom, itt dolgozom, itt szarok... Mindent feláldoztam érte! A tanári pályát is otthagytam, hogy együtt lehessünk.

Ő bezzeg jól van, köszöni szépen. Úton van a kislánya! Boldogan újságolta, amikor összefutottunk a pennyben. De én... én nem lettem volna...

LÁNY- Nem lennél jó apa.

MESTER- Mindig ezt mondta, mikor előhoztam a témát a 3 éves kis házasságunk alatt.

LÁNY- Csak magaddal törődsz.

MESTER- Pfff. De az a szakállas kis... kölyök... az... az jó apa lesz. Biztos vagyok, hogy a korom zavarta, azért a két évtized, két évtized. De ő soha nem ismerte be, hogy szerinte csak egy rücskös, göcsörtös, száraz, hideg öregember lettem, aki mindig festék és agyagfoltos.

LÁNY- Egyáltalán nem erről van szó, te is tudod. Sosem hallod meg, amit mondok...

MESTER- Az egyetemen bezzeg én voltam neki (*LÁNNYAL egyszerre*) „a bölcsesség és a férfiasság hatalmas, fenséges szobra”, azt mondja, mint egy (*LÁNNYAL egyszerre*) „misztikus óriás”.

LÁNY- Igen, akkor úgy éreztem, de azóta...

MESTER- Jelenleg újra keresem magamban ezt a szobrot, a férfiasság szimbólumát...

LÁNY- Jó, akkor monologizálj csak!

MESTER- ...és hát mi lenne jobb ebben a keresésben, mint megmintázni Héraklést, a félistent, a férfiaság igazi jelképét? Az utolsó lehetőségem ez a szobor... hogy új, bronzszemekkel tekinthessek az igazság arcába. Ez egy azonosulás.

A rákészülés mindig sokkal hosszabb, mint a valódi alkotási folyamat. Először készítek egy pontos leírást, hogy mit akarok a szoborban megvalósítani; az embert, a férfit, a fiút, a testvért, a férjet, az apát, a nagyapát, azt a furcsa nagybácsit, a megcsalt férfit, a féltékeny férfit, a hiú férfit, a hadvezért, a professzort, a csődört... és a megtört férfit, a férfit, akinek már nem kell semmi és a férfit, aki beteljesült. Majd papíron skiccelek, egy-két vonalas vázlatokat készítek, hogy mégis milyen pozícióban álljon a szobor, s ha megvannak a pontos arányok, felépítem a vázát. Ez már a szobor lelke. Fa és fém. Akkor már érezni kell, hogy mit is akar az ember. Ezután a vázra rádolgozom az agyagot. Ez a születés folyamata. Általában huszonnégy óra, de az arc... az arc készül el a leglassabban. Az a szobor valódi lelkének tükre. Azokat a gondolatokat kell hordoznia, mint a művésznak, aki alkotta. Ez van a szoborban legbelül. Amit a művész hordoz. Ez egy azonosulás. Ezt ismerik fel azok, akik találkoznak a szoborral. Egyszer megkérdeztem a feleségem, mire gondolhat egy szobor?

LÁNY- Körül-belül arra, mint egy virágcserep.

MESTER- Vigyáznunk kell, hogy a tárgyak hogyan élnek körülöttünk! Vigyázz a gólemmel, mert a Mester lát a szemein keresztül!

De valóban csak a mesternek köszönhető mindez? Honnan jön a művésznak az inspiráció, az alkotási folyamathoz? Amikor az ember mindenre nyitott, az egy kegyelmi állapot, az alkotási folyamat csúcsmélységét, a vallási ekstázist... most elvesztettem a fonalat. Mind-egy... Az éterből! Minden művész az éterből inspirálódik. Alkotás közben nyitott az ember egy transzcendentális világra, ami egy előszoba. Mert a lélek valahová tart. Ezekben az élményekben üzeneteket, magánkinyilatkoztatásokat kapok az életemmel kapcsolatban. Majd jön egy pillanat, egy kegyelmi állapot, mikor kiválik a művészből egy rész és a szobor lelkesül. Ez egy azonosulás. A művész a szoborral és a szobor a művésszel. Majd a kettő különválik. Két külön entitássá. Az alkotás közben a tér és idő leomlik körülöttem, és akkor egyszer csak arra ébredek, hogy már nem tudok többé hozzá... m...nyúl... és kész.

Utána történik a negatívlevétel. Gipszet dolgozunk rá az agyagra. Ilyenkor bebábozodom... bebábozódik. Ha megszárad, darabokban levesszük. Még a maradék agyagot is kikaparjuk a negatívából. Ebbe öntik bele az izzó bronzot, ami a szobor igazi testévé válik. Ha a bronz megszilárdul, leverjük róla... m a samottot, a gipszet, homokfúvóval letisztítanak... letisztítjuk, majd cizelláljuk, tehát lecsiszoljuk azokat a részeket, ahol kibuggyant... am... a bronz, ahol az elválasztások voltak, ahol a szobor túl akarta nőni saját magamat... magát... és elkészült... em.

II. Fejezet: Születés

SZOBOR- Arra készültem, hogy csodálják... csodáljanak. Hogy bennem gyönyörködjenek. Hogy fényképezzenek, hogy megérintsenek, hogy elgondolkoztassak, hogy csodálatos legyek. És hát az lettem. Gyönyörűen szép. Nincs párom. Nem létezik hozzám fogható. Én vagyok A Férfi. A férfiaság nulladik kilométerköve. Minden csak utánam való. Minden belőlem indul ki. Hát íme, itt vagyok! Csodáljatok!

Egyenlőre nem látok semmit. Csak sötétség van körülöttem. Hol vagyok? Ki vagyok? Mi vagyok? *(nevet)* Hát én vagyok! Én, és kész. Mindenhol sötétség. Szeretem a sötétet... Na! Csináljatok már valamit! Szedjétek le rólam ezt a szart! Nem halljátok? Látni akarok! Szedjétek le!... Szól a himnusz. Ez az! Szerencsére már állok... nem mintha nem ülhetnék le, ha akarnék, én akár a himnusz alatt is ülhetek. Inkább a himnusz álljon fel, ha engem lát! Most

meg beszélnek... Mit dumáltok már ennyit? Ki ez? A polgármester. Fasza. Na, jön valaki, ez az! Kezdek leszedni rólam ezt a szart, már azt hittem nem hallotok.

Végre! Itt vagyok, ünnepeljete! Lerántották a leplet a világról. Felavatják nekem! Milyen csodálatos... Tapcsolnak, beszélnek rólam, fényképeznek... Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc! Mennyi ember és mind csak miattam van itt. Csak miattam. Hát én megértem, nincs még egy ilyen férfi a Föld kerekén.

Ott állok... áll egy öregember. Ismerős. Odacsoszog a mikrofonhoz. Beszélek... beszél. Ismerős a hangja. Ismerősek a gondolatai. Akár az enyéme is lehetnének... ha nem lennének ilyen szárnalmasak. Ő magányos, Ő egyedül van, én nem. Körülöttem ott van mindenki. Engem szeretnek, engem tisztelnek. Itt vagyok a Herkules sarkon, ahol naponta több százan fordulnak meg. Csak miattam. Hát most ünnepeljete, megengedem!

A tömeg lassan elvonul. De semmi gond, megengedtem nekik. Áh, de csodás az élet! Hmmm, és most mit csináljak? Bármit megtehetek. Minden az enyém. A kis patkányméretű kutyát sétáltató néni Alzheimerre is az enyém. Meg a nagy, sárga templom harangjaiból áradó hang, meg a zöldségecs bácsi hóna alól áradó bűz is. Minden!... Inkább csak állok itt, elégedetten nyugtázva, hogy mindenem megvan. Háhá! Mi más is kellhetne? Hát semmi. Mert nincsen más, ami nem az enyém lenne... Na... de jó... Csináljak mást is?... Áh, hülyeség lenne. Mit tehetnék még? Az ember azért tesz bármit is, mert akar valamit. Nekem már mindenem megvan, ezért inkább nem teszek semmit. Csinálhatnék, ha akarnék, de inkább nem. Jó ez így.

III. Fejezet: Hírnév

SZOBOR- Eltűnt a fényes korong az égről. A népem pedig a térről. Nincs rajtam kívül itt más, csak a sötét, a hideg, a csend. Nem baj! Legalább van egy kis nyugalom. Szeretem az éjszakát, az egyedüllétet, a hideget, a csendet... szeretem a sötétet. Hisz az is mind az enyém.

Szépen lassan újra kivilágosodik, és egyre több puha jelenik meg a téren. Szóval ez a dolgok rendje? Világos, sötét, világos, sötét... Rendben, jóváhagyom! A népem folyton jön és csodál. Eddig hétszázötvenkilenc fénykép készült rólam, a szelfikkel együtt. Számolom. Ezt számolom. Fotóznak távolról, fotóznak közlől. Jön egy nő és a hideg testemet tapogatja, meg a kemény izmait. Látom az arcát, sohasem érintett még ilyen kemény izomzatot azzal a szárnalmas puha kezével. Mindenki így néz rám, de megértem. Ez vagyok én. Vágyjanak rám nyugodtan, nincs nálam különbebb férfi. Most felmászik egy fickó, egy néni, egy bácsi, egy kislány, egy kislány, még egy nő... Mindegyik idejön és mindegyik tapogat. De semmi gond, megengedtem nekik. Kegyes uruk vagyok. *(hadarva, egyre felfokozottabban)* Most egy boltos, egy anyuka, egy kőműves, egy fotós, egy színésznő, egy haknizenész, egy takarítónő, egy gyrosos, egy hajléktalan, egy könyvkötő... *(nyugodtan)* Ismét eljött az éjszaka, ismét egyedül vagyok, ismét sötét, csend és hideg... nyugalom...

Süppedős talajban vánszorognak a napok. Már nem is számolom, mennyi telt el a világ avatása óta. Tizenkétezer-háromszázkilencvennyolc. Ennyi kép készült eddig rólam. Számolom. Ezt számolom. És az emberek minden nap csak jönnek és jönnek. Sohasem állnak le. Tapogatnak, felmászhatnak hozzám, fotóznak, nincs nyugtom, csak éjszaka. Ez a hírnév átka. De most már úgy érzem elég volt. Túl sokat engedtem nektek. Most, ma, nem nézhetek és nem tapogathattok! Megálljt parancsolok, kedves népem! ... És bazdmeg csak jönnek. Megállj, nem érted? Ott maradsz! Állj már le! Hova nyúlsz? Hol a kezed? Nem hallod?! Mi van veletek? Neee! Hagyjátok már abba! Szétbaszok mindenkit, ha megmozdulok, nem értitek?! Szétverem a fejedet te, lufis kislány! Hol nyúlkálsz te is, baszki? Ááá! Hát senkiben nincsen becsület? Tényleg azt akarjátok, hogy megmozduljak? Akkor szét lesztek verve!

Utolsó figyelmeztetés. Nem hallotok? Jó, ha nem értitek, megmozdulok. Meg fogok mozdulni. Most! ... Most! ... Vigyázz, mindjárt lendül az öklöm, te pattanásos kislány! Vissza, bácsi! Vissza! ... Ááá! Miért nem tudok megmozdulni? Miért? Nem értem! Az ember azért tesz bármit is, mert akar valamit. Hát én most akarok valamit. Szét akarom verni a fejét ennek a fényképező nyugdíjas csoportnak! (*kétségbeesetten*) Ne tapogassatok már! Álljatok le! Nem halljátok?... Nem halljátok... Mikor jön már az éjszaka? Mikor jön már a sötét és a nyugalom?

Ismét besötétedik... végre nyugtom lehet... Előjönnek a csillagok, és a tér az utcai lámpák narancssárga fényében fürdik... Ááá! Mi volt ez? Ki mert a fejemhez vágni egy sörösüveget?! Mi?! Most meg folyik végig rajtam a bűdös, ragadós, szilánkos lé... Nézd meg, mit tettél velem te, fiú! Oh, hogy többen is vagytok. Persze, egyedül nem bírnátok A Férfival. Gyertek, mászatok csak fel, mutassátok meg, hogy ki a legény a gáton! Miért veszed le a gatyádat? Nézzenek oda, elővette a kisfiú! Bravó! Ilyen egy igazi férfi! Nyílt utcán pisál. Lehugyozza a mozgásképtelen ellenfelét. Hol van benned a becsület? Oh, te meg hátulról jössz? Gyáva... Mit... Mit csinálsz?... te... Állj le, ha mondom! Mi... ember vagy te egyáltalán? „Nézd az arcát, hogy élvezi! Köcsög szobor!”- kiabálja... Szobor? Szobor! Ez vagyok, igen! De százszor inkább vagyok szobor, ha az emberek olyanok, mint ti! Puhák! Puhák! Undorítóak, langyosak és puhák! Puhák! Én legalább férfi vagyok! Én kemény vagyok! Nincs nálam különbb férfi a Földön!

Mindenki elmegy mellettem. Mondjuk, megértem, egy ilyen mellett én is elmennék... Ha tudnék menni, ugye... A férfiasság szimbólumának készültem, erre nem csak az emberek, de a galambok is leszarnak.

De a tapogatást... azt... azt nem hagyták abba. A belsőmmel együtt a külsőm is sötétedni kezdett. Patinásodom... kivéve ugye azok a részeim, amiket folyton tapogatnak... az orrom, a mellkasom, a bicepszem és... el sem mondom, mik még.

Velem ilyen nem csinálhattok! Minden az enyém! Ti is mind az enyémekek vagytok, hát nem értitek, ti kis undorító vérzacskók?! Remegek az idegtől. Most nézzétek meg! ...remegek? ...ja, az építkezés... Gyűlöllek benneteket. Mindent gyűlölök... kivéve az éjszakát. Akkor többnyire egyedül vagyok. Fogalmam sincs, hány nap, hét, hónap, vagy év telt el a Világ Avatása óta. Hatszázhetvenkétezer-hat. Ennyi kép készült rólam. Számolom. Ezt még számolom.

IV. Fejezet: Találkozás

Te meg mit bámulsz?! Mi?! Neked beszélek! *De az öregember természetesen nem válaszolt, egy szobor szavát senki sem hallja. Azzal boldogan sarkon fordult.* Minek örül ez? Mit vigyorgsz, mi?! Jól van, jobb is, ha elszaladsz! *Az öreg megállt... visszafordult... felmászott a talpazatomra.* Tapogatni akarsz, szelfizni, vagy lehugyozni? *Majd odasúgott valamit... (súgás)*

MESTER- Többet már nem látlak. Biztos történt velem valami... Egyedül azt sajnálom, hogy magányosnak alkottalak.

SZOBOR- Most hova mé... Na, fasza, megjött a mai napi Tapi Brigád! Gyertek csak, tapogassatok, nem kerül semmibe, úgy sem tudok ellene tenni semmit! Egy nagydarab szakállas puha, egy göndörhajú puha és egy kis puha poronty.

Jaj, de jó, fényképeztetek is, ez az! Hatszázhetvenkétezer-nyolcszázötvenhárom-négy-öt. Nem elég a saját memóriátok, még emlékeztetnetek is kell magatokat, hogy mire emlékeztetek. És akkor mi lesz, ha kihúny a fény az összes kis folytonsímatott fekete üvegeitekből? Mi? Semmire nem fogtok emlékezni?

Csak azért kell a fénykép, hogy a felejthető dolgokra emlékeztessen! ...engem is csak azért fotóznak, mert különben elfelejtenének. Ennyi vagyok. Egy felejthető díz a sarkon.

És most mit akar a kis puha baba? Háh! Még beszélni sem tud! Undorító! Ide ne rakjátok hozzám! A kisbabák még extra puhák és extra undorítóak! Ne, ne, mit csinálsz göndörke? Ide ne tedd! ...és bazdmeg a karomba rakta. Ezt akartad kis puha? Mi? Most jó? Örülök. Úgyse tehetek ellene semmit. Pedig ha tehetnék, megfognálak, és bumm a szomszéd városig rúgnálak... Na jó, ez durva volt, lehet, hogy csak a szomszéd utcáig. Nevetsz? Vicceset mondtam? Hallasz engem? Jó, a nevetésed nem annyira undorító. Persze, tessék, fotózzák is le! Hatszázhetvenkétezer-nyolcszázötvenhat. Mit mondasz? Nem értem, nem értek babául. Fogd már fel, nem értelmese a mondataid puha-poronty! Nem tudom mit jelent az, hogy gagybagagya. Kiveszik a kezemből? Jól teszik, úgymint túl puha.

Ezután minden egyes nap elhozták a kölyköt. Követelte. Követelte, hogy mindig, amikor elsétálnak mellettem a szakállal meg a göndörrel, rakják a kezembe. Igaz? Ez jó neked?

LÁNY- Bólintok.

SZOBOR- Micsoda? *De nem felel, csak néz.*

LÁNY- (*kuncog*) Nevetek.

SZOBOR- Csak állok mozdulatlan.

LÁNY- Csak ülök mosolyogva a karodban... Anya levesz.

SZOBOR- Hiányzik a súlyod a karomból.

LÁNY- El akarnak vinni, de én elkezdek bömbölni.

SZOBOR- Erősen fúj a szél. Leszakít egy levelet a fáról és egyenesen az arcomba röpíti.

LÁNY- Nevetek. Anya meglepődik. Apa utálja, hogy pont ehhez a szoborhoz kell folyton járni.

SZOBOR- Irigykedik.

LÁNY- Indulnunk kell.

SZOBOR- A lemenő Nap sugara megcsillan az arcomon.

LÁNY- Visszamosolyogok.

SZOBOR- Undorító... De legalább kevésbé undorító, mint a legtöbb tapogató puha. Nem számolom az idő múlását, nem érdemes. Az embereknek fontos az idő, ők mindig mennek valahová, mindig tenni akarnak valamit. Rohangálnak össze-vissza, mint a hangyák. Ostobák. Én ha tehetném, se rohangálnék sehova. Nincs mit elérnem az életben, tökéletes vagyok. Mit mocosogjak? Ez a tökéletes póz, ez a tökéletes arckifejezés.

Az egyetlen kapcsolatomban az idővel: az enyhet adó éjszakák eljövetele, az évszakok váltakozása, a fényképek számának gyarapodása és a kis puha poronty növekedése. Egy idő után már nem tolják a porontyküllőben, hanem már a maga kis aranyos... vagy mi az a szó? Szánalmas módján biceg mellettük. De azt is csak azért, mert a szakállas meg a göndör tanították. Ha én tanítottam volna járni, már azután futóversenyt nyert volna, hogy kipotytyant az anyja méhéből. Ha én lennék az apja, mindig biztonságban lenne. Úgy bizony! Ha mozoghatnék, mindenkitől megvédeném és a világot adnám neki örökségül.

Nagyjából a hétszázhatvanhétezer-száznegyvenötödik fénykép után történhetett, hogy...

LÁNY- Mit mond a baba? Mit mond a baba? Mondd azt a barátodnak, amit nekem is mondtál!

SZOBOR- Jaaaj, anyuka... ahogy mi beszélgetünk, azt te nem értheted. *Megcsillan a napfény az arcomon.*

LÁNY- Cobojoj!

SZOBOR- A szülei tapsolnak, meg nevetgélnek. Utána rájuk néz, majd rám és a kezeit felé nyújtogatva nyitogatja és azt böffenti...

LÁNY- Fel!

SZOBOR- A szakállas meg a göndör már tudják, velem egyetemben, hogy ismét azt akarja, hogy feltegyék a karomba. Már vártam. Az ő érintése az egyetlen a puhák közül, ami kelle-

mes. Talán azért, mert nem tapogat, hanem... simogat. Hozzám bújjik, a szemembe néz és azt mondja...

LÁNY- Baját!

SZOBOR- Először nem értem, mi a baja. Baját? Kinek? Majd mikor rájövök, megdobban a nemlétező bronzszívem.

Utálom, szívből gyűlölöm a puhákat. De ő az az első, akire azt mondom... nem gyilkolnám meg annyira.

V. Fejezet: Bronzszív

SZOBOR- *Úgy százezer kép után történt, mikor megjelent az esőben a szakállas, meg a göndör nélkül.* Hát te mit csinálsz itt egyedül? Édes, ahogy a kis pici fürtjeiről csöpög a víz.

LÁNY- Anyát elvitte a nínós autó.

SZOBOR- Az a nagy hangos száguldozó izé? Azokat utálom.

LÁNY- Apuval a kocsival mentünk utána, és most kó-kóházban van.

SZOBOR- *Mindig beszél hozzám. Ő nem olyan, mint a többi puha. Nem érdekli, ha látják az emberek, hogy „magában beszél”.*

LÁNY- Most baj lesz anyával?

SZOBOR- Miért lenne baj, picipuha? *Majd elkezd felmászni a talapzatomra, aztán meg a karomba.*

Egy ideje már „ciki” a szülőknek, a kislányuk, még mindig fel akar mászni. Miattam ne aggódj, szakállas! Bármit elbírok a világon, szerinted akkor egy ilyen pehelysúlyú kislány kifogna rajtam? Ja, de nem miattam aggódtak, még csak nem is a kis puháért. Neeem! Őket az zavarja, hogy mit mondanak majd a járókelők. Oh, ti ostoba puhák! „Fáradt vagyok, egész nap álltam, de nem ülök le a földre, mert jaj, mit szólnak az emberek!” „Nem beszélek hangosan, mert jaj, mit mondanak!” „Nem éneklek az utcán, mert jaj, mit mondanak!” „Nem érzem jól magam, mert jaj, mit mondanak!”

Én ha mozoghatnék, nem törődnék semmivel! Ugrándoznék, táncolnék az utcán, énekelnék örökkön-örökké! De ti... „jaj, mit mondanak?” Szánalmas puhák...

LÁNY- Innen látom az egész várost.

SZOBOR- Meg lehet unni, hidd el.

LÁNY- Miko fog anya hazajönni?

SZOBOR- A szavak olyan bonyolultak... könnyebben beszélgettünk, amikor még nem használtad őket... Tiszta víz az arcod, te lány! Megfigyelés: a puhák megcsúnyulnak az esőben. Nézd! Felénk rohan a szakállas, és kiabál valamit!

LÁNY- Nem akaok visszamenni! Ott büdös van.

SZOBOR- A kislány megmozdul, majd megcsúszik a nedvessé vált karomban... én próbálok utánakapni... dehát én csak egy darab bronz vagyok...

Minden nap eljön. Minden egyes nap eljön, és beszél hozzám. Jó, volt olyan, hogy osztálykirándulásra ment, vagy megbetegedett... na akkor nagyon aggódtam, hogy miért nem jön. Mindig el szokta mondani, ha valami miatt nem fog meglátogatni, és egyszer csak mindenféle bejelentés nélkül nem érkezett vagy háromszáz fényképig. Azt hittem, megutált, elköltöztek és már soha nem jön vissza. De nem. Csak beteg volt... Persze, csak azért aggódtam, hogy nem lesz, aki szórakoztasson! A többi puhát utálom, őt nem. El sem tudom képzelni, milyen lenne, ha nem jönne többé, és csak a többi tapizós puhával kéne együtt élnem. Kezd hasonlítani a göndörre, de a szeme a szakállasé. Világoszöld. És a közepén ott van az úr. A feketeség. Olyan, mint az éjszaka. Szeretem az éjszakát, a hideget, a csendet és a sötétet. Olyankor nyugalmam van. Imádom, amikor a szemembe néz...

Egymillió-száznegyvenháromezer-kilencvennégy fénykép. Ennyi telt el a világ avatása óta. Számolom. Ezt még számolom.

LÁNY- Szia!

SZOBOR- *Szólts ide, közeledtében.* Szia, nagyon sokat vártam ám rád. Reméltem, hogy ma is jössz. Milyen volt a napod?

LÁNY- Bassza meg a Martin!

SZOBOR- *Mondta dühösen, majd leült a talpuzatomra és kezdte elővenni a tankönyveit.* Na, miért?

LÁNY- Tudod, tök jól megvoltunk mindig... mint barátok. Már vagy általános első óta ismerem. Mindent elmondtam neki, megbíztam benne. A legjobb barátomnak gondoltam.

SZOBOR- Őt? Ő a legjobb barátod? Tényleg ezt gondolod?

LÁNY- Igazából mindig is te voltál a legjobb barátom. Te mindig ott voltál nekem.

SZOBOR- A Martin meg csak egy szárnalmas puha pöcsfej. Főleg, ha megbántott. Megbántott? Csak jöjjön ide, és fejelje meg az öklömet! Megmutatom neki, milyen egy igazi férfi.

LÁNY- Ő meg félreértett engem. A fiúk mindig félreértenek mindent. Azt hitte, hogy szerelmes vagyok belé. Pedig ő volt legjobb barátom... Szobrokra nyilván nem érvényes. Szóval... ülünk a sulik előtt a padon, beszélgetünk... ő meg megpróbált megcsókolni. Már a szárnalmas is nyomta a nyálas ajkait, majd ijedtemben lekevertem neki egy pofont. Ő meg dühösen otthagytott. Ááááá!!! Miért kell a fiúknak túlkomplikálni mindent? Volt egy tök jó barátom... aki válaszolt is...

SZOBOR- Én is válaszolok!

LÁNY- Erre elbaszta az egészet. Én tényleg megbíztam benne. Most mit csináljak?

SZOBOR- Verd szét a képét!

LÁNY- Hm? Mit csináljak, Szobor? Mit csináljak?

SZOBOR- Mondom, verd szét a képét!

LÁNY- Persze... nem válaszolsz. Kiskorom óta sohasem válaszolsz. De akkor is csak képzeltem. Hallani akartam, hogy válaszolsz...

SZOBOR- Nem, tényleg válaszoltam és te tényleg hallottad! A gyerekeknek még más a valóságérzékelésük... *rám nézett és dühösen elviharzott.* A könyveidet itt hagytad!!! ...de hülye vagyok, hát én nem tudok beszélni...

Ezer fényképe nem jön már... nem értem... ne aggódj, mondta, hogy te vagy a legjobb barátja. Igen, tudom, de csak egy darab bronz vagyunk. Ott van! Nem, az egy fickó... De az tényleg ő! Nem, csak a haja hasonló... Mikor jön már? Várjunk... az mégis ő lenne? De mi ez a ruha? Ki ez a két gyerek? Leülnek a talpuzatomra és isznak... Tudom ki ez a srác! Kétszáz fényképpel ezelőtt rámöntötte a szárnalmas kis puha gilisztájának a tartalmát. Te... te miért kószolgotod a száját? Egy pillanatra a lány hátrafordul és a szemembe néz.

FIÚ 2- Ti most akkor jártok?

SZOBOR- Kérdezte tőle az egyik fiú.

LÁNY- Hát... asszem ja...

FIÚ 2- Az fasza! Akkor ezt húzd meg!

LÁNY- Kösz, nem kérek.

FIÚ 1- Igyál, baba! Jó lesz!

SZOBOR- Mondta a srác, aki eddig a száját kószolgotta, majd az orra alá dugta az üveget.

LÁNY- Nem szoktam inni.

FIÚ 2- Mi van, félsz, hogy anyád megérzi?

LÁNY- Nem hiszem, hogy megérezné. Két éve halott.

FIÚ 1- Ezt nem is mondtad...

LÁNY- Nem gondoltam, hogy fontos lenne.

FIÚ 1- Mi van? Hát azért azt... És...? Hogy? Mármint...

LÁNY- Kiskorom óta beteg volt, össze-vissza beszélt...

FIÚ 1- És ez neked...

LÁNY- Örökletes.

SZOBOR- Most mind a hárman elhallgattak... én sem szólok egy szót sem.

LÁNY- Látod, ezért nem hoztam még fel. Valamikor majd kivizsgálatom, de annyira nem izgat!

FIÚ 2- Akkor igyunk egyet arra, hogy jó legyen az eredmény!

LÁNY- Nem akarok itt inni, mondtam már.

FIÚ 1- Ne már!

LÁNY- Előtte nem akarok.

FIÚ 2- Előttem?

LÁNY- Nem. Előtte.

SZOBOR- Rám mutatott.

LÁNY- Kiskoromban ez a szobor volt az egyetlen barátom és...

FIÚ 1- Szívem... ugye tudod, hogy ez csak egy tárgy?

SZOBOR- *(kifigurázza)* „Ugye tudod, hogy ez csak egy tárgy?”

LÁNY- Persze, tudom...

FIÚ 1- Akkor?

LÁNY- Igazad van, hülyeség...

FIÚ 2- Itt van, húzd meg!

SZOBOR- A nyálpofájú gyerek után körül-belül kétezer képenként láttam egy újjal. Ott volt a ragyaképű, a baltaarcú, a gennyesszájú, a nyüzüge, a tönkpofa, a plöttyedék és természetesen a geciputtony. Valamelyik csak pár száz képet élt meg... de engem... engem mintha elfelejtett volna. Amikor elmegy mellettem, mindig végig a szemembe néz, valamikor rám is köszön, hogy „Szia!”... de ennyi. Közben teljesen megváltozott. Megnyúlt, a formái kike-rekedtek, ajka megduzzadt, a haja végtelen fekete, göndör zuhatagként omlik a vállaira és a világoszöld szemében ott rejlik az éjszaka... a feketeség, a csend, ahol a legjobban érzem magam... Hiányzik az ölelése...

Ismét eljött az éjszaka, ismét egyedül vagyok, ismét sötét, csend és hideg... nyugalom... Hát te mit keresel itt ilyenkor? Össze-vissza dülöngélsz, mint a bácsi, aki itt szokott aludni a padomon. A talapzatom elé dobott egy üveget...

LÁNY- Anyád! *(elfojt sminkkel érkezik hisztérikusan, kisírt szemekkel)*

SZOBOR- Nekem nincs anyám... mondjuk, most már neked sincs.

LÁNY- Kurva vagyok... akkor kurva vagyok! Ez van!

SZOBOR- Ekkor a szemembe nézett és felmászott mellém a talapzatomra.

LÁNY- *(szipog, leplezi az idegességét, nevet)* Szia Szobor! Ezer éve nem beszéltünk! Hogy vagy?

SZOBOR- Köszönöm a kérdésedet, szokásosan... Tiszta víz az arcod, te lány! Pedig az eső sem esik.

LÁNY- ANYÁD! Bocsánat, nem neked... Bazdmeg, tiszta könny az arcom... megint hiába sminkeltem.

SZOBOR- Könny?

LÁNY- Elmondom neki érted, hogy megjött az eredmény, nem vagyok beteg, erre benyögi bazdmeg, hogy ja, amúgy meg megcsaltalak.

SZOBOR- A geciputtony? Akkor azért láttam, hogy más lány száját kóstolgatta.

LÁNY- Azt mondja, nem akarta elmondani, de most, hogy nem fogok meghalni (amiben kurvára ne legyen még biztos!), bevallhatja, hogy a Laurát szereti! Hát anyád! Akkor meg én is elmondom, hogy én meg lefeküdtem a Bandival, meg a Kornállal, de attól még téged szeretlek!

SZOBOR- Engem?

LÁNY- Erre lekurvázott, hogy ő csak csókolózott a Laurával. De ember! Mióta számít a csók megcsalásnak?

SZOBOR- Ti puhák olyan sokat tudtok fecsegni!

LÁNY- Így most nem mehetek a Petihez... Apámhoz se, mert az meg egy fasz! Nálad aludhatok?

SZOBOR- Itt? Bármikor! Ha a bácsi nincs a padon, ott is nyugodtan. Fura nálatok ez az alvás dolog, ahogy mindig...

LÁNY- Nem kell nekem senki! Mindenki hagyjon a picsába! Majd jól meghalok, mint anyám... ja, nem, már azt sem. Azt is elvették... Te összejönne velem?

SZOBOR- Én?

LÁNY- Ne nézz így rám, rólad beszélek... Na, mondj már valamit! (...csend, majd kuncog...)
Úgy nézel ki, mint egy görög isten, neked sem kellenék.

SZOBOR- De! Kellesz... mármint... hogy, te... -és akkor újra megdobbant a nemlétező bronzszívem.

(a LÁNY lassan közelít a SZOBOR ajkaihoz... de végül nem csókolja meg... nevet)

LÁNY- Egy szobrot akartam megcsókolni! Ez már tényleg az alja bazmeg... Igaza van apámnak, tényleg pszichódokihoz kéne járnom!

SZOBOR- Ne... kérlek, te ne válj olyanná, mint a többi puha! Kérlek! Te ne! Te ne! Nem lesz akkor senkim!

LÁNY- Egy darab tárgy vagy.

SZOBOR- Kérlek, ne mondd ezt! Te ne!

LÁNY- Szánalmas vagyok.

SZOBOR- Nem vagy szánalmas... csodaszép vagy...

LÁNY- Többet nem jövök... ne várj... vagyis, hát mi mást tudnál csinálni, csak vársz, nem? Mire vársz? Miért nem mozdulsz meg?

SZOBOR- Meg akarok mozdulni! Meg akarok! Beszélni akarok hozzád! Át akarlak ölelni! Meg akarom fogni a... kezed!

LÁNY- Azért nem mozdulsz meg, mert csak egy darab bronz vagy... Néznek az emberek. Ciki. Na, szia!

SZOBOR- Kellesz nekem... kellesz nekem... kellesz nekem.

Elment... Megdobbant a nemlétező bronzszívem, majd össze is tört... Fogalmam sincs mennyi idő telt el, amióta itt hagyott, a gondolataimba süllyedtem. Csak azt vettem már észre, hogy egy csapat részeg fiatal fényképezkedik előttem... Ne! Ne! Neee!!! Hány fénykép készült? Mennyit csináltatok? Ne! Nem számoltam! Nem számoltam! Elterelték a figyelmemet! ...most már késő... nem számoltam... fogalmam sincs hány kép készült, mióta elment... most már mindegy... elfelejtettem számolni...

VI. Fejezet: Egyedüllét

SZOBOR- Az ígéretét nem tartotta be. Többször erre jön, hisz a Herkules sarok egy központi hely Tiszakohófőn. De egyszer sem néz rám... ami ezerszer rosszabb volt, mintha erre sem jött volna... Már csak tapogatnak, de senki sem simogat.

A kapcsolatomat az idővel teljesen elvesztettem. Fogalmam sincs mennyi fénykép készült a világ avatása óta. És akkor eljönnek az éjszakák... a sötét... a hideg... a magány... a csend... régen szerettem az éjszakákat, mert akkor legalább nyugtomban voltam... ma már gyűlölöm. Bár én is aludhatnék mint a többi ember. Aludnék és álmodnék. De én képtelen vagyok rá. Folyamatosan eszméletemnél vagyok. Folyamatosan nyitva van a szemem. Folyamatosan

figyelek. Erre vagyok kárhozható. Az emberiség figyelésére. Hát akkor figyelek. Tessék, mit tudsz nekem nyújtani emberiség?! Mi?! Elegem van! El akarok tűnni... A nem-létbe...

SZOBOR- *A nappalokból éjszakák, az éjszakákból nappalok lettek. Az idő teljesen összemósódott. Összemósódni fogott. Mintha minden egyszerre történni fogna. Képtelen vagyok majd megkülönböztetni, hogy mi, mikor történt. És mikor majd az egész létezésem teljesen ködszerűvé válik... egyszer csak éreztem, hogy az ujjaim megmozdulnak...*

LÁNY- *Teljesen lebénultam, mozdulni sem bírok.*

SZOBOR- *Hihetetlen boldogság száguld végig az egész testemen...*

LÁNY- *Egy romos faház előtt állok és látom, ahogy a kutya közeledik. Félelem...*

SZOBOR- *...amilyet még előtte soha nem éreztem.*

LÁNY- *A hatalmas, fekete pitbull terrier, a fogát viczorítja, csorog a nyála.*

SZOBOR- *Meg sem várom, hogy minden tagom átmozgassam...*

LÁNY- *Gyorsan bemenekülök a faházba, magamra csukom az ajtót.*

SZOBOR- *...felugrom és háromszor körbefutom az egész várost.*

LÁNY- *Az ablak nyitva maradt!*

SZOBOR- *Ritmikusan lélegeznek a fák, a villanyoszlopok.*

LÁNY- *Pánikba esem, rohanok, hogy az időben bezárjam.*

SZOBOR- *Az emberek egyhelyben állnak és a szobrok, a kövek, az épületek táncraperdülnek.*

LÁNY- *Biztonságban vagyok!*

SZOBOR- *Egy ásító macska szájából jön elő újra az ásító macska, aminek a szájából...*

LÁNY- *De most bent rekedtem.*

SZOBOR- *Néha a látvány szétszakad.*

LÁNY- *Mit keresel a fejemben?*

SZOBOR- *A lábam valami csoda folytán elvisz egészen a szakállas és a göndör háza elé.*

LÁNY- *Megnyitom a csapot, de egy csótány mászik elő belőle.*

SZOBOR- *Ott állok és látom az ablakból, ahogy a lány énekel.*

LÁNY- *Lepetézett és kikeltem belőle én. Sikítanék, de csak énekelni tudok.*

SZOBOR- *Pár pillanatra ismét szoborrá merevedek és csak hallgatom.*

LÁNY- *Egy síró kiskutya ül mellettem... de a kiskutyák nem is sírnak.*

SZOBOR- *Kiskorában hallottam utoljára énekelni, mikor egy ünnepségre gyakorolva adta elő nekem a dalát.*

LÁNY- *Képtelen vagyok abbahagyni.*

SZOBOR- *A hangja most is ugyanolyan tisztán cseng.*

LÁNY- *Tök élethűen zenét hallok, aztán egy teljesen valóságzerű tüsszentést. De nincs itthon senki! Odalent valakik sutyorognak. De nincs itthon senki! Elindulnak felfelé...*

SZOBOR- *Bátorságot veszek magamon és becsöngetek.*

LÁNY- *Nehogy valódiak legyenek! Nehogy valódiak legyenek és lássak valakit...*

SZOBOR- *A szakállas nyitott ajtót, azt mondta, a lánya már várt rám.*

LÁNY- *Pedig akkor már rájöttem, hogy a gyógyszer okozza és a fejemből jönnek a hangok.*

SZOBOR- *Benézek, ott van Ő.*

LÁNY- *Apám beszél valakivel az ajtóban.*

SZOBOR- *A legszebb ruháját vette fel és ki is rúszozta magát a tiszteletemre.*

LÁNY- *Megnézem ki az... egy árnyék.*

SZOBOR- *Drágám, hazajöttem!*

LÁNY- *Hát nem gyűlölsz te is?*

SZOBOR- *De... Rajtad kívül mindenkit.*

LÁNY- *Kézen fogva sétálunk és rengeteget beszélgetünk.*

SZOBOR- *Majd kifekszünk a parkba és csak csendben nézzük a csillagokat.*

LÁNY- *Imádok Mellette csendben lenni.*

SZOBOR- *Az Ő csendje a legfinomabb...*

LÁNY- *Felém fordul...*

SZOBOR- *Megmutatom neki, hogy miért vagyok én a férfiasság nulladik kilométerköve.*

LÁNY- *Csodálatos volt.*

SZOBOR- *Nekem az első.*

LÁNY- *Ezután minden nap együtt vagyunk.*

SZOBOR- *Elmegyünk moziba, színházba, kávéházba...*

LÁNY- *...és összeházasodunk.*

SZOBOR- *Születnek félig szobor- félig puha gyermekeink...*

LÁNY- *...és boldogan élünk...*

SZOBOR- *...az idők végezetéig...*

MESTER- Az idő teljesen nézőpont kérdése. Az egyén, az individuum számára szükséges, hogy lássa valahonnan, valahová haladni az életét. Ha idő nélkül látná a világmindenséget, akkor már nem az individuum, az egyén lenne, hanem a Minden. Az az egy pont, ami mindent magában foglal... a Mindenség... az Isten... kozmikus síkon minden szimultán történik... Tehát ha az időt vizsgálom, csak egy személy szempontjából vizsgálhatom? Végül is igen, mert hát mindenki számára máshogy „telik” az idő. Egy baleset során lelassul az idő érzékelése és egyes állatok sokkal gyorsabban reagálnak az embernél, vagyis lassabbnak érzékelik azt az időt, mint egy átlagos ember. Ha nem vagyunk tudatában a külső világnak, alszunk, vagy mélyen meditálunk, megszűnik számunkra az idő. Szóval az idő is... mint minden más... nézőpont kérdése...

Egy kis etimológia: telik az idő? Mivé telik? Hogyan tud teljesedni az idő? Eszerint lesz olyan, hogy az idő beteljesedik? Honnan, hová? Üresből, telibe? Semmiből, valamibe? De a „semmi” nem létezik, ezért semmi. Tehát a kezdőállapot, megegyezik a végállapottal. Vagyis minden... minden. Ilyen egyszerű...

VII. Fejezet: Gyász

SZOBOR- A valóságérzékelésem kozmikus eltompultságából csak egyetlen külső tényező tud felrázni... fogalmam sincs meddig voltam kába... meddig nem éreztem a külső világot, de az biztos, hogy most egy olyan világ tárul elélem, amiben az örökkévalóságig léteznék. Ő van a karjaimban. Ő... bár csak a göndör haját látom és az illatát érzem, de tudom, hogy ő az, mert ölel és simogat. Én is karjaimba zárnám, de hát én csak egy darab bronz vagyok. Még egy pár mámoros pillanat után elenged és a szemembe néz...

Ki vagy te? Te nem ő vagy...

LÁNY- El kell mondanom valamit...

SZOBOR- *Sír. Miért sír? Ki ez az imposztor a szerelmem illatával, hajával és szemével? Mert a szeme az övé. A világoszöld szem, amiben ott rejlik az éjszaka... a feketeség, a csend... Mit akarsz elmondani, puha?*

LÁNY- Emlékszel, mikor kiskoromban anyával mindig itt sétáltunk, és én kértem, hogy tegyen a karodba?

SZOBOR- Nem, nem emlékszem. Fogalmam sincs, hogy ki vagy és miért bögsz! Ne bögj, undorító!

LÁNY- Mindig is te voltál a legjobb barátom.

SZOBOR- Nem voltam én neked semmid. Takarodj innen imposztor, várok valakit!

LÁNY- Kire vársz?

SZOBOR- Tessék?

LÁNY- Kit vársz folyton?

SZOBOR- Hallod, amit mondok?

LÁNY- Miért nem mozdulsz meg soha?

SZOBOR- Miért bőgsz?

LÁNY- Tudod, azért akartam mindig, hogy felrakjanak a karodba, mert anya egyszer feltett és utána nem tudtam leszokni róla... Amikor annyi idős volt, ő is mindig fel akart mászni... Azt mondta, kiskorában te voltál az egyetlen barátja, neked mindent elmondott, és azt hitte, válaszolsz is... De hogyan válaszolnál, te csak egy... de ha véletlenül... egy csoda folytán, nem is tudom... szóval megígértem neki, hogy azonnal elmondom neked...

SZOBOR- Miről beszélsz? Hol van Ő? Hol van a szerelmem?

LÁNY- ...ha történik vele valami... szóval az édesanyám... a lány aki szeretett... elment. Az utolsó napjaiban nem volt már tisztában azzal, hogy hol van. Többször azt hitte, hogy ismét fiatal és neked meséli a napját... egyszer énekelt is... azt hitte, veled van, veled sétál, veled beszélget, és te vagy a férje... egy szobor. Sokáig nem tudtam, hogy mit jelenthet. De aztán rájöttem, hogy persze... rólad beszél. Azt kérte, búcsúzzak el tőled helyette is és azt üzenté, hogy majd éjszaka találkoztok... Tudom, természetesen te ezt nem hallhatod, mert csak egy tárgy vagy... Kirohantam a kórházból és egyenesen ide futottam. Nem tudtam hová menjek... Most mit csináljak? Hm? Mit csináljak, Szobor? Mit csináljak?

SZOBOR- Foga... fogalmam sincs, hogy mi van ilyenkor... Mi történik velem? Mi ez az érzés? Meghalt? De hát... nincs többé? Az mi? Nem fog többé erre sétálni? Nem fogja többé megkérni a szüleit, hogy rakják a karjaimba? Nem fog többé mellettem tanulni? Nem fog többé mesélni? Nem fog többé énekelni? Nem fog többé a szemembe nézni? Nem fog többé simogatni? De hát... ez... hogyan? Nem értem... nem értem... nem...

LÁNY- Kérlek... ha valóban élsz... adj valamilyen jelet! Tudom, hülye vagyok, hogy ilyet kérek egy darab bronztól, de kérlek! Kérlek... Adj valamilyen jelet! Nem tudom, mit csináljak...

SZOBOR- Én sem tudom, hogy mit csináljak. Ilyet még nem éreztem... a bronzszívem... Ez nem ér! Ez nem lehetséges! Nem lehetséges, hogy nincs többé! Nem tudom elfogadni! Nem hagyom jóvá! Nem engedélyezem! A szemébe akarok nézni, azt akarom, hogy simogasson, azt akarom, hogy énekeljen nekem! Meg akarok mozdulni! Ki akarok futni a világból! Soha nem akartam még ennyire megmozdulni. Kérlek, lábaim, mozduljatok meg! Bele akarom vetni magam abba a tűzforró bronzüstbe, amiben készültem! Meg akarok szünni létezni! Nem bírom ki, ha így kell létezniem... így nem tudok. Mozdulj meg! Mozdulj meg!

LÁNY- Persze, tudom, nem tudsz megmozdulni... csak egy szobor vagy. Ha akarnál se tudnál...

SZOBOR- Elment... ne menj el! Kérlek, ne hagj itt! Meg fogok mozdulni, ígérem! Sosem próbáltam még ennyire. Mi ez? Nedves... egy könnycsepp... Egy könnycsepp! Könnyezek! Várj! Gyere vissza! Fordulj meg! Nézd! Könnyezek! Élek! Érzek!

Ekkor láttam, hogy az emberek a Herkules sarkon egyesével felhúzzák esernyőiket... az eső... csak az eső...

VIII. Fejezet: Lepárlás

SZOBOR- Gyakran eljön erre... néhányszor a szemembe néz és keserűen rám mosolyog. Ezek szép napok. Elkezdtem hozzá is kötődni, de egyre aszottabb és egy idő után majd ő sem jön többé. Igaza volt az öregembernek: a magány arra való, hogy megosszuk valakivel. Mindenki, akit elkezdek megkedvelni, egyszer örökre itt hagyja a Herkules sarkot. Akkor meg mi értelme?

Ez nem ér! Ti puhák elmehettek és én nem? Mi lesz velem? Én is veletek akarok menni, ahová ti mentek! Megérdemlem! Vagyis... a faszt! Én csak egy darab bronz vagyok... egy tárgy... egy semmi. Minden porrá válik körülöttem, én meg végignézem...

Hát akkor figyeljete ti is! Ne nézzetek! Ne fényképezzetek! Ne csodáljatok! Ez, amit látok, ez nem fontos. Én tényleg csak egy sarki dísz vagyok!

Néha egy-egy ember megáll és nem fényképez. Felnéznek valami kereső tekintettel, mint amikor nem tudják, ki szól hozzájuk. Leülnek a mellettem lévő padra, és nem a fekete üvegüket simogatják, csak... gondolkodnak.

Fogalmam sincs hány milliárd kép készült, amióta itthagytam. Egyre több porontyból lesz szottyadt porhüvely mellettem. Minden emberi élet csak egy kósza gondolat a Világmindenség elméjében.

Az éjszakák jönnek, mennek, majd nem mennek el többé... a fák eltűntek, az ég egyre szürkébbé vált. Nem láthatom többé a csillagokat. Egyszer csak az emberek megmozdítanak. Ne! Hagyjatok békén! Nagy gépekkel érkeznek, és elkezdik feltúrni az egész Herkules sarkot. Az épületek már régen megváltoztak, megváltoztak az emberek is, de legalább a Herkules sarok állandó volt... Hova visztek? Kérlek ne vigyetek el! Könyörgöm, hadd maradjak! Nem akarok elmenni! NEM AKAROK ELMENNI!

Elszállítottak egy raktárba, bezárták az ajtaját és teljes, infernális sötétség borult rám... Sötét, egyedüllet, hideg, csend... Teljesen elvesztettem a kapcsolatam a külvilággal. Itt nincs semmiféle külső inger. Csak a sötétség, a csend... és én... ilyen lehet nektek is soha vissza nem térni a Herkules sarokra?

De... ez a feketeség, ez a sötétség ez ismerős... láttam ezt már valahol... egy világoszöld szempárban, ami magában rejtette az éjszakát és a csendet... Most az Ő szemében vagyok... Most együtt vagyunk... együtt... egyek... én benne, ő bennem... tökéletes harmóniában...

Az idő teljesen szétfoslott...

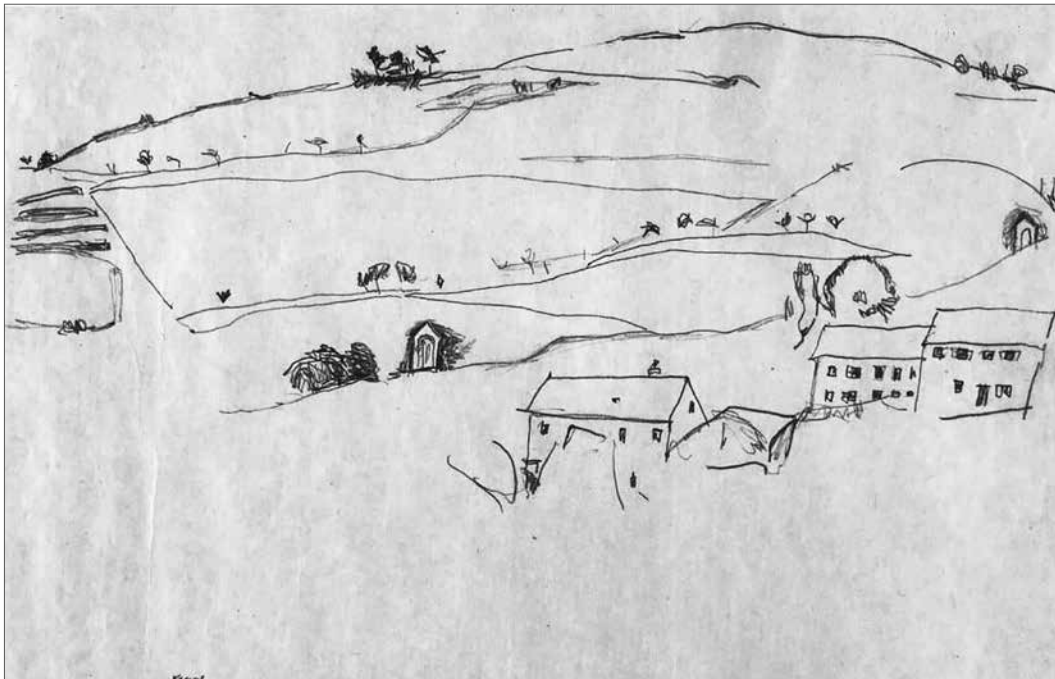
Sötét...

Semmi...

Semmi...

Semmi...

Egon Schiele: Házak a domboldalon, ceruza

Asbóth Lajos honvédezredes

Az eredetileg Sopron környéki Asbóth-család Gergely nevű tagja 1715-ben kapott magyar nemességet. A családi hagyomány szerint Angliából származtak. A család első tagjaként egy Godefroy nevű protestáns vitéz érkezett Magyarországra a XVI. század második felében, hogy a török elleni küzdelemben részt vegyen. Egy másik verzió szerint őseik a katolikus Mária királynő (1553-1558) alatti protestánsüldözés miatt vándoroltak ki hazájukból.

Nemescsói Asbóth János 1768-ban született a Vas megyei Nemescsón. Középiskoláit Sopronban végezte, majd 1788-tól az alsó-szászországi göttingeni egyetemen tanult. Hazatérése után először Lőcsén, majd Késmárkon tanított, 1801-től pedig a keszthelyi Georgikon tanára lett. A mezőgazdaságtan oktatása mellett ő irányította a Festetics-féle tangazdaságot, 1806-tól az uradalom intézőjeként az egész Georgikon ügyes-bajos dolgait intézte, nemcsak az oktatási intézményét, hanem a Festetics-uradalomét is. Időközben a göttingeni tudományos társulat tagjai közé is bevásztották. 1818-ban a Dunát és a Tiszát összekötő vízi út, a Ferenc-csatorna építésére létrehozott részvénytársaság első ülnökévé nevezték ki, 1820-ban pedig a Bács megyei királyi korona-uradalmak kormányzója lett. Zomborban hunyt el 1823-ban.

Fia, Asbóth Lajos 1803. június 20-án született Keszthelyen. Tanulmányait helyben a premontreieknél és a soproni evangélikus gimnáziumban végezte. 1817 és 1820 között a bécsi hadmérnöki akadémián tanult, majd belépett a császári-királyi hadseregbe. Kadét lett a 4. (Lipót toszkán nagyherceg) dragonyosezredben, majd 1824-ben hadnaggyá nevezték ki a 3. (Frigyes Ágost szász király) vértes ezredben. Folyamatosan emelkedve a ranglétrán 1840-től főszázadosként szolgált. Többnyire segédtiszti beosztást látott el. 1843-ban nyugállományba vonult és a Lugos melletti Szatumikban telepedett le, ahol földbérlőként gazdálkodott.

1844-ben feleségül vette unokatestvérét, Asbóth Flórát (1812-1876), akitől két fiú és két leánygyermek született, de csak hárman érték meg a felnőtt kort.

Közülük a legismertebb, egyetlen fia, Asbóth János (1845-1911) író, újságíró, politikus, néprajzkutató volt. Műegyetemi tanulmányait külföldön fejezte be, miután részt vett az 1863-as szervezkedésekben és haditörvényszék elé állították. A kiegyezés után megyei tisztségviselő volt (esküdt, aljegyző, tiszteletbeli főjegyző), majd 1870-72-ben a pénzügy-, ill. a honvédelmi minisztériumban alkalmazták. Ezután újságíró, majd külügyminisztériumi tisztségviselő. Ő adta ki az Asbóth-család irataiból készült válogatást Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez címmel. 1887-től 1901-ig országgyűlési képviselő, 1892-től az MTA levelező tagja volt.

1848 tavaszán a Krassó megyében lakó Asbóth felajánlotta szolgálatait a Batthyány-kormánynak. Június 19-én Krassó vármegyében nemzetőr őrnaggyá nevezték ki. Ekortól a bánsági bányavidéket védő mintegy 500 fős nemzetőr egység parancsnokaként tevékenykedett egészen decemberig. Miniszterelnöki és pénzügyminiszteri kezdeményezésre történt a bánáti bányakerület bányaberendezéseinek és készleteinek megvédelmezésére a nemzetőrség megszerzése. Probléma volt, hogy a helyi bányászok fél voltak mentve a nemzetőri szolgálat alól. Szeptember elején Asbóth jelentette az Országos Nemzetőrségi Haditanácsnak, hogy e miatt nem tudja megfelelően kiállítani a nemzetőrségét Oravicabánya vidékének védelmére, pedig arra nagy szükség lenne, mert a szomszédos Moldvabányát már feldúlták a szerb felkelők. Erre augusztus 22-én került sor, amikor a szerb felkelők 400 főnyi csapata megtámadta Újmoldovát. Asbóth őrnagy védekező csapatai ötórás harc után Német-szászkára vonultak vissza. A szerbek felgyújtották a helységet. A magyar veszteség 15 fő, a szerb 21 fő volt. Hat nappal később, 28-án Asbóth nemzetőrei, valamint Rác Sándor százados honvédei Német-szászkáról kiindulva megtámadták és szétverték az ómol-dovai szerb táborát.

Asbóth délvidéki tevékenységének egy másik említésre méltó esete, amikor a császári erők (román-bánsági határőrök és román népfelkelők) november 3-án megtámadták és elfoglalták Bogsánt, Asbóth nemzetőrökkel és honvédekkel már 7-én elűzte az ellenséget. November 15-én történt Appel császári-királyi vezérőrnagy támadása (román felkelőkkel) előbbi helység ellen, Asbóth ekkor 8 órás harcban verte vissza a támadókat. November 26-án történt Tirnova (román falu) megtámadása és felégetése Asbóth csapatai (300 fő) részéről. December 18-án megfutamította a furluki és szocsáni császári-királyi és román csapatokat.

Viszonylag sikeresnek mondható tevékenysége ellenére Damjanich ezredes, a

magyar bánsági hadosztály parancsnoka azonban december 22-én elmozdította Asbóthot a parancsnokságtól. Ennek oka volt az őrnagy alá beosztott Rózsa Sándor-féle szabadcsapat dúlása Ezeres faluban, illetve vélelmezett hadvezetési hibák. Asbóth elhagyta e vidéket, de a túlerő miatt a krassói bányavidék még decemberben elveszett. Ezután nem sokkal a kormány kivonta csapatait a Bánságból.

Asbóth Lajos az akkori fővárosba ment, ahol 1849. január 15-től honvéd alezredesként debreceni térparancsnok lett, majd január 26-ával a szerveződő 12. (tartalék) hadosztály parancsnokává nevezték ki. A Szolnok-Tokaj közötti Tisza vonal védelmével bízták meg. Január végén Tiszafüred és Polgár térségében tevékenykedett, február 2-án Balmazújvároson volt és csapatait Kossuth már tartalék sereg elnevezéssel illette. Február 6-án Tiszafüredről jelentette, hogy Poroszlónál megfutamított egy 300 könnyűlovasból álló előőrsöt. Kossuth február 9-én megköszönte az előző nap Debrecenbe küldött ellenséges futár elfogását és ezt írta Asbóthnak: „Füred nagyon fontos pont, de Istennek hála jó kézben van.” Asbóth serege ekkor mintegy 4000 főre rúgott. Asbóth alezredes február 27-én Balmazújvárosról írt Kossuthnak, egyéb ügyek mellett megemlítette: reméli, mivel már kevesen vannak rangban előtte, hamarosan elébe nézhet az ezredesi kinevezésnek. Kossuth válaszában értesítette, hogy ajánlotta előléptetésre a hadügyminisztériumnak. A HM azonban elutasította előléptetését, mert még 11-en voltak előtte rangidős alezredesek, ezért még nem nevezhették ki.

A honvédsereg főerőinek Vetter Antal altábornagy vezette március közepi kudarcba fulladt ellentámadása idején Asbóth Szolnok térségében álló hadosztálya kapta a feladatot, hogy elterelő műveletként a Tisza mögött fel-le vonulva azt a látszatot keltsse, hogy a főerőket képviseli. Az április 1-jén meginduló, immár Görgei vezette újabb ellentámadásnál ugyanez volt Asbóth 2455 fős hadosztályának feladata, amit ügyesen meg is oldott.

Hadosztályával április 6-a után Pest alá rendelték. Cegléden magához vonta a szolnoki és cibakházi csapatokat, majd nemzetőröket is gyűjtött. 7-én Albertiben volt. Ezután Aulich II. hadteste és Asbóth tartalék hadosztálya azt a feladatot kapta, hogy a háromszoros, majd négyszeres túlerőben lévő császári sereggel elhitesse: a magyar főerőkkel állnak szemben. A feladatot sikerrel végrehajtották. Komárom felmentéséig, a császári erők visszavonulásáig folyamatosak voltak a Pest alatti csatározások. A nemzetőrökre saját létszámuk növelése érdekében volt szükség, de a harcok során bizonyosodott alkalmazhatatlanságuk, így hazaküldték őket.

Az április 11-i összecsapás során Asbóth 2100 fős, 13 löveget számláló 12. hadosztálya azt a feladatot kapta, hogy Kmety hadosztályával, valamint Aulich II. hadtestével együttműködve intézzon tüntető támadást a császári fősereg ellen, de nagyobb összecsapásba ne bonyolódjék. Asbóth kiválóan teljesítette a feladatot, vesztesége: 13 halott és 28 sebesült volt. Az ütközet utáni visszavonuláskor Asbóth zászlóval a kézben vezényelte a gyalogságát fedező lovasságot.

Április 18-án a hadügyminiszter megerősítette a Görgei által a csataterén átadott 3. osztályú Katonai Érdemrend kitüntetését, melyet az április 11-i Pest alatti ütközet alkalmával tanúsított vitézségeért kapott. Görgei Kossuthnak írt április 13-i levelében szintén méltatta érdemeit és helytelenítette a hadügyminisztérium vele szembeni eljárását. Mészáros hadügyminiszter ugyanis április 8-án Perczel tábornok délvidéki csapataihoz akarta rendelni Asbóthot és parancsa nem teljesítése esetére hadbírósi eljárással fenyegette meg. Görgei kérte Kossuthot, hogy tegyen róla, más ne avatkozhasson hadsereg ügyeibe.

Április 13-án Kerepes és Keresztúr térségében zajlott egy összecsapás, majd április 16-án támadást kellett végrehajtaniuk a Pesten tartózkodó császári erők ellen. Ennek eredményeként 7 halott és 13 sebesült került a veszteséglistára. Az április 21-én lezajlott

Pest alatti ütközetben Asbóth Lajos 2500 gyalogossal, 500 lovassal és 19 löveggel rendelkezett. Az összecsapás során 19 halottat, és 63 sebesültet vesztett. Asbóth alezredesnek ezekben a harcokban nem elsősorban higgadtsága és megfontoltsága dicsérhető, több kockázatot vállalt, mint Aulich, de mindig sikerült visszavonulnia. Hozzáteendő, hogy mindezt olyan csapatokkal érte el, melyek Pest alatt estek át a tűzkeresztségen.

Április 19-én végül megkapta ezredesi kinevezését a hadügyminisztériumtól. Előléptetését korábban Kossuthnak írt levelében éppen Görgei szorgalmazta és már a döntés előtt megelőlegezte. Asbóth április 24-én vecsési főhadiszállásáról jelentette, hogy az ellenség elhagyta Pestet. Két nap múlva Kossuth felszólította a Pesten található fegyvergyártáshoz használható eszközök lefoglalására.

Májusban, Buda ostrománál Asbóth addig önálló hadosztálya (3400 fő, 13 löveg) a II. hadtest kötelékébe került. A vár bevételénél a megbetegedő Aulich helyett már ő vezényelte rohamra a hadtest csapatait. Vitézségét a 2. osztályú Katonai Érdemrenddel ismerték el. Május 22-től hivatalosan is a II. hadtest parancsnokságával bízták meg.

A fősereg Buda ostroma után felvonult a nyugati határszélre. A magyar vezetés részéről egy az orosz csapatok beérkezése előtt a császáriak ellen megindítandó hadműveletről született döntés. A Duna bal partján, a Vág folyónál kísérelték meg az áttörést. A fősereg hadtestei élén ekkor már új hadtestparancsnokok álltak, köztük Asbóth Lajos, akinek tábornoki kinevező okirata is megszületett június 5-én, de annak kiadását Görgei késleltette, majd a kinevezés végül elmaradt. A hadműveletek a harcvonaltól távolabb, Tatán működő Központi Hadműveleti Iroda irányításával indultak meg, és számos negatív körülmény is közrejátszott a sikerek elmaradásában. A hadműveleti területről csak régi térképek álltak rendelkezésre, melyekből a mocsaras terep viszonyai nem voltak jól kiolvashatók. A tervezett támadás elején minden teher a II. hadtestre hárult,

valamint a terv nagyfokú kooperációt feltételezett az új, tapasztalatlan hadtestparancsnokok között.

Június 16-án a zsigárdi ütközetben Asbóth II. hadteste (9500 fő) vereséget szenvedett a császári tartalék (IV.) hadtest dandárjaitól. Itt be is bizonyosodtak a korábban megfogalmazottak: a terep nem megfelelő ismerete, túl nagy teher Asbóth hadtestén, a III. hadtest tétlensége. Sikerült ugyan elfoglalni Zsigárdot, Királyrévet, és Negyedet, de vissza kellett vonulni, csak a Vágon Negyednél vert hidat tudták tartani. A három hadtestparancsnok közül csak Asbóth hajtotta végre maradéktalanul a feladatát. Görgey István szerint itt szolgáltatta későbbi leváltásának első indokát: jelentésében nem egyértelműen fogalmazott ágyúveszteségeiről.

Június 20-án Perednél, Asbóth 46. születésnapján került sor a támadás megismétlésére. A csata során Asbóth hadteste megverte a császári tartalék hadtest dandárjait. Sikerült elfoglalniuk Királyrévet, Zsigárdot és több roham után Peredet is. Asbóth ekkor maga vezette rohamra egyik zászlóalját. A csata második felében Görgei vezette a magyar csapatokat. A csata után leváltotta a II. és III. hadtest parancsnokait.

A leváltás indokai meglehetősen homályosak, Görgei Artúr és István többféleképpen magyarázzák: a zsigárdi ütközetben az ágyúk elvesztésének elhallgatása, Pered bevételének erőltetése, majd a megfutó zászlóalj nem megfelelő rendezése, gyengekezés. Pedig június 16-án Asbóth megállta a helyét, és 20-a sikerei is neki voltak köszönhetőek. Valószínű indok a Görgei és tisztjei által már rendezett 63. honvédszászlóalj túlzott hátravonása volt. Ez azonban nem volt igazán alapos ok. Hirtelen leváltása után Asbóth hadtestének dandár- és hadosztályparancsnokai, vezérkari főnöke mondtak le beosztásukról, vagy jelentettek beteget. Ez is bizonyítja, hogy Görgei Artúr ennél a döntésénél túl hirtelen cselekedett, nem volt elég megfontolt.

Asbóth ezután nem vállalta el a neki felajánlott hadosztályparancsnoki megbízatást,

ő is beteget jelentett. Nemsokára, július 9-én Kossuth kinevezte a tartalék hadosztály parancsnokává Szegedre. Később ennek az 5–8000 fős, hadtesté fejlesztett erőnek volt a parancsnoka a szabadságharc végéig. Hadteste végül egy gyalog- és egy lovashadosztályból állt. Augusztus elején hadügyminiszteri utasításra Aradra vonult. Innen csatlakozott Görgei csapataihoz és velük együtt tette le a fegyvert a Világos melletti szőlősi mezőn.

A szabadságharc után

Asbóth Lajost 1849 novemberében az aradi hadbírósg golyó általi halálra, majd 18 év várfogságra ítélte. 1856-ban amnesztiával szabadult. Fogságát végig az aradi várberőnben töltötte. Előrehaladott korára, jó magaviseletére tekintettel engedték el. Resicán (Krassó m.), mint vasúti titkár teljes visszavonultságban élt. 1860 őszén fiatalkori barátja, Benedek Lajos, akkor már volt kormányzó, támogatásával az uralkodóhoz fordult, kérte egykori tiszti nyugdíja, évi 600 forint folyósítását, mivel szeme megromlott, ott kellett hagynia állását és négy kiskorú gyerekéről kell gondoskodnia. Elutasították, mivel egy másik levelében a haza szolgálatával indokolta felmondását.

1861-ben az alkotmányosság helyreállítása idején az új megyei főispán beiktatásán 48-as katonai érdemrenddel a mellén jelent meg, ezután 1861. február 15-től három hónapot volt internálva. Vay Miklós báró, kanclár is közbenjárt az ügyében. Ezt követően kezdődött látványos közeledés Asbóth és a magyarországi hatóságok között. Elsődlegesen Pálffy Móric gróf, helytartóval levelezett, akitől pénzt (660 forint) is kapott. Tevélegesen 1862 őszétől írt jelentéseket. Ezeket később a hadbírósg is megkapta. Leveli így kerültek be az Almásy Pál, Nedeczky István, Beniczky Lajos vezette összeesküvés résztvevőinek peranyagába. Ennek tényére egészen az 1920-as évekig nem derült fény. Ekkor Steier Lajos kutatásai hozták felszínre, később Lukács Lajos, Nyárádi Gábor is pub-

likált a témában. Asbóth motívumainak alapos tanulmányozásával azonban még adós a történettudomány. 1864. március 17-én őt is elfogták. Elfogására azért volt szükség, hogy ne derüljön ki aktív közreműködése az összeesküvés felgöngyölítésében.

A jelentésekben indítékairól ő maga így nyilatkozott: „egyedül a te (ti. Pálffy Móric – S. J.) irántam megnyilvánuló nyílt és szívből jövő részvéted készített a múlt évi és a mostani bejelentésekre.” „Ha hozzájárulhattam ahhoz, Kegyelmes Uram, hogy hazántól egy nagyobb szerencsétlenséget még időben elhárítsak, a legkegyelmesebb uralkodó számára megkönnyítettem országainak megnyugtatását, akkor lelkemben nyugalmat találok – még ha ezzel néhány egykori barátomnak nehéz szenvedéseket okoztam. A remény, hogy Őfelsége a lehető legkíméletesebben fog eljárni, hozzájárul e megnyugváshoz.” A hadbírószágon egyébként felmerült Asbóth elmeháborodottságának kérdése is. Az ezzel kapcsolatban megkeresett Temes megyei hatóságok jelentették: Lugos környékén már többen látták a mezőn karddal, bottal a kezében hangosan vezényelni, ezért bolondnak tartják.

Mindez további kutatásokat igényel. Mindenesetre a kialakított évi 1200 forintos kegydíjat élete végéig megkapta. 1868-ig fia taníttatására még 600 forintot, az összeesküvés leleplezéséért egy összegben pedig 5000 forintot kapott. A per végén, 1865 elején az uralkodó kegyelmet adott a halálraítélteknek, büntetésük hosszú várfogság lett. Úgy tűnik, mintha Pálffy már előre igyekezett volna arról Asbóthot meggyőzni. Az elítéltek a kiegyezés évében szabadultak.

1863. januárjában hadtudományi munkássága alapján Asbóth Lajost a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. Májusban „A hadimesterség fejlődése az őskortól a jelen időkig” címmel tartott székfoglaló előadást. 1862-ben megírta emlékiratait „Asbóth Lajos emlékiratai az 1848-ki és 1849-ki magyarországi hadjáratból” címmel (Pest, 1862. két kötet, két kiadásban is megjelent ekkor). Más fontos művei: „A

hadvezér és a hadtudomány alapelvei az újabbkori hadjáratok történetével felvilágosítva” (Pest, 1863, ill. 1869. – második kiadás), Görgei. Czáfólat Assermann védiratára. (Pest. 1867.), „Az északamerikai polgárháború története” (Budapest, 1875.).

A kiegyezést követően volt honvédtábornokként a Honvédegyelet megbecsült tagja lett. Állítólag Kossuth egy 1867-es levelében ismerte el tábornoknak. Ennek azonban nincs nyoma. Tényleges kinevezésére a szabadságharc idején nem került sor. 1882. május 6-án halt meg Budapesten.

Felhasznált irodalom

Antos Balázs: Egy hadtestparancsnok-váltás története. In Rajzolatok a magyar történelemből. Szerk. Antos Balázs – Tamás Ágnes. Szeged, 2010. 177–189. o.

Antos Balázs: Az aradi várbörtöntől az országos felháborodásig. Asbóth Lajos honvédezredes kétszeri „börtönjárásának” története. In Szemelvények ötszáz év magyar történelméből. A III. modern kori magyar történeti PhD-konferencia tanulmányai. Szerk. Antos Balázs – Tamás Ágnes. Szeged, 2011. 37–49. o.

Antos Balázs: A krassói bányavidék megpróbáltatásai 1848-ban, különös tekintettel a november 15-i, boksánbányai ütközetre. In Hadtörténelmi Közlemények 2013/3. 749–766. o.

Asbóth Lajos emlékiratai az 1848-iki és 1849-iki magyarországi hadjáratból. 1–2. kötet. Pest, 1862.

Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. 1–2. kötet. Miskolc, 2015.

Deák Ágnes: „Zsandáros és policzajos idők.” Államrendőrség Magyarországon 1849–1867. Budapest, 2015.

Hermann Róbert: Az 56. honvédszázalaj története. (1848. október – 1849. október) In Molnár András szerk.: A szabadságharc zalai honvédei. 1848–1849. Zalai Gyűjtemény 33. Zalaegerszeg, 1992.

Hermann Róbert: 1848–1849. A szabadságharc hadtörténete. Budapest, 2001.

Hermann Róbert: Az 1848–1849-es szabadságharc nagy csatái. Budapest, 2004.

Hermann Róbert szerk.: Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc története.

Debrecen, [2008.]

Perger Zoltán:

Asbóth Sándor honvéd alezredes

Kezdetnek a magam szerény eszközeivel szeretnék küzdeni a téves adatok terjedése ellen. Mivel bár Asbóth Sándor születésének valódi dátuma Tar Ferenc munkásságának köszönhetően már 20 éve rendelkezésre áll, mégis jószérivel mindenütt (még az Asbóthról elnevezett középiskola honlapján is...) a helytelen, 1811. december 18-i dátummal lehet találkozni, hadd hangsúlyozzam, hogy Asbóth Sándor 1810. december 19-én született.

Asbóth Sándor 1848 előtti életéről kevés ismeretünk van. A selmecbányai akadémián szerzett mérnöki diplomát. 1836-tól dolgozott vízépítő mérnökként, 1844-től volt a Béga-csatorna helyettes igazgató mérnöke. A Temes vármegyei közéletben már 1848 előtt is (nem tisztázott) szerepet játszott.

A forradalmat követő első hónapokban Asbóth állami alkalmazottként, konkrétan mérnökként, továbbá hazafiként jelenik meg előttünk. Ezt követően is maradt állami alkalmazott, és mérnöki tudását is hasznosíthatta, hazafiúi mivoltában sem állt be változás. Pusztán civilből katona lett.

Elsőként a mérnökről kell beszélni. Asbóth szívesen dolgozott volna a Béga szabályozásán. Ennek már korábban elkészítette a terveit. Ehelyett azonban még a forradalom előtti időszakból származó, jórészt ismeretlen háttérű vitákkal tölthette idejét. Fizetését még januárban zárolták, majd állása is veszélybe került, és májusban felrendelték Pestre Temesvárról, hogy az ellene intézett vádakra válaszoljon. Végül július elején engedték vissza ideiglenesen azzal az ígérettel, hogy a minisztériumban fogják alkalmazni. Ez arra utal, hogy a vádakra megnyugtató választ adott, ugyanakkor azt is valószínűsíti (mivel ő maga kérte, hogy a minisztériumban dolgozhasson), hogy eddigi állomáshelyének munkatársaival megromlott a viszonya.

Csak ezt követően eshetett szó a Béga csatornázásáról. A minisztériumban augusztustól decemberig Asbóth terveit keresték, míg végül kiderült, hogy azok már évek óta Bécsben vannak. Az események eddigre pedig olyan fordulatot vettek, ami a(z) egyébként rossz állapotban lévő Béga kérdését levette a napirendről.

A hazafira áttérve: Asbóth a forradalom után nemzetőrkapitány lett, majd a megye május 1-jei közgyűlésén létrehozott 60 fős állandó bizottmány tagjának választották.

Május 7-én Asbóth nem kisebb személyiséggel akaszzkodott össze, mint Haynau. A tábornok március végén már Damjanichcsal is nézeteltérésbe került, mikor utóbbi nehezményezte a magyarok szidalmazását, most pedig abban a kérdésben nem értett egyet Asbóthtal, hogy a hadsereg engedelmességgel tartozik-e a magyar kormánynak. Talán ez a vita is segítette Haynau már érlelődő döntését: még aznap kérte áthelyezését az itáliai hadszíntérre, majd (kérelme elutasítása után) pár héttel (miután egyébként az uralkodó a magyar kormány alá rendelte a magyarországi főhadparancsnokságokat) szabadságra távozott. Szép siker, hogy úgy fogjuk fel, hogy egy fiatal vízépítő mérnök érte el a császári tábornok távozását. Persze ebben az esetben Haynau későbbi ténykedését is Asbóth nyakába varrhatnánk – Haynau Temesváron maradván valószínűleg kevesebb gondot okozott volna, mint egyébként... Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy, ha van is köze Asbóthnak Haynau május 7-i kérelméhez, akkor is csak az utolsó csepp lehetett a pohárban.

Asbóth nyáron és ősszel is kérte, hogy a seregnél alkalmazzák. Először István nádortól még júniusban, majd szeptember elején egy, a Bégáról szóló jelentésében. Ami a közös pont: mindkét alkalommal feltételesen kérte: István nádortól abban az esetben, ha nem kaphatna állást a minisztériumban. A második esetben pedig akkor, ha a Béga csatornázása nem indulna meg.

Szeptemberben Asbóth javaslatot készített a Béga csatorna következő évi költségvetésére, és még októberben is csatorna ügyével foglalkozott, de közben az események gyökeres fordulatot vettek.

Az uralkodó október 3-i manifesztuma nyomán a temesvári főhadparancsnokság felmondta az engedelmességet a magyar országgyűlésnek, és kihirdette Temesváron az ostromállapotot. Kisvártatva a nemzetőr-

séget is lefegyverezték, majd letartóztatások kezdődtek.

Asbóthra november 14-én került sor. Szerencséje volt, még időben el tudott menekülni. A következő napokban a Béga csatornai intézet vagyonát próbálta megmenteni, a képlékeny hadi helyzet és a személyzet egy részének az ellenfél oldalára állása miatt csak szerény eredménnyel. November 26-án Nagybecskereken az ellenség által lefoglalt pénzüsszegek helyett újabbak utalványozását kérte a Bégán sürgős kiadások fedezésére.

A következő pár napban átgondolta helyzetét. Vagyonát elkobozták. Állása lényegében megszűnt: mérnöki működési területének nagy részén elfogatóparancs volt érvényben ellene, a magyar csapatok által ellenőrzött területen is bizonytalan volt a helyzet a hadi események miatt, és ilyen körülmények között a csatorna körüli munkálatokról szó sem lehetett. A sereg az egyetlen megélhetési lehetőséget jelentette számára. December elején kérte is a seregbe való felvételét. A hadügyminisztérium december 9-án nevezte ki tábornoki századossá, december 1-i hatállyal.

A térségbeli harcokban már 5-én részt vett. A tomasevaci szerb hídfő elleni támadásban volt feladata a támadó magyar főoszlop számára hidat verni a Temesen. A támadás kudarcot vallott, amiben szerepe volt annak is, hogy a híd a tervekben szereplő két óra helyett – ellenséges tűzben – „csak” 6-7 óra alatt készült el, így az egész akció késett. Ugyanakkor a kudarcnak nem ez az (egyetlen) oka. Már a tervezett két órás építési idő is optimistának tűnik, továbbá sem a csapatok, sem vezetőik nem álltak a helyzet magaslatán.

A bánági harcok kapcsán többet nem bukkan fel Asbóth neve. Bár az OHB már december 20-án Debrecenbe rendelte, első adatunk ott-tartózkodására január 27-ről származik. 31-én „a komáromi Vár erődítési igazgatóságával” bízták meg. Indulás előtt anyagi ügyeit szerette volna rendezni. Február 1-jén a közlekedési minisztériumhoz fordult, hogy még a Béga csatornai mérnöki

működése idejéből neki járó, de eddig ki nem fizetett illetményét utalják ki. Az ügy március közepéig húzódott a bürokrácia útvesztőiben, és azt sem tudni, hogy Asbóth megkapta-e a pénzét.

Közben Asbóth meg-megújuló kísérleteket tett a Komárom felé való előrehaladásra, de az ellenség hadmozdulatai megakadályozták ebben. Így először Tiszafüreden, majd Baktánál dolgozott erődítési munkálatokon, időközben Klapka hadtestéhez kerülve.

Legközelebb a vesztes kápolnai csatát követő, február 28-i mezőkövesdi ütközetben találkoztunk Asbóth nevével. Az összecsapásban a magyar csapatok visszaverték az utóvédre támadó császári csapatokat, és csak a parancsnok Dembiński utasítására álltak meg. Asbóth nem sokkal ezután egy vértések által támadott tisztet mentett meg néhány Hunyadi-huszár közreműködésével, majd szekerészeket hozott, és egy árokba borult ágyút vontattak el mintegy másfél órás munkával a magyar sereghez – a mindent (Görgei Artúr megjegyzése szerint) „nagy önuralommal” szemlélő ellenség arcvonala előtt.

A következő napokban Asbóth Görgei kíséretében tartózkodott, majd – minisztériumi utasításra – ismét elindult Komáromba. Természetesen most sem érte el célját az ellenséges csapatok miatt, ráadásul meg is betegedett. Áprilisban gyógyult csak meg, és tudott csatlakozni Klapka csapataihoz, hogy velük jusson el Komáromba.

Valószínűleg először a Garamon való átkelésnél hasznosította a sereg Asbóth mérnöki tudását. Kossuth 1853-as, Asbóth számára készült bizonyítványában neki tulajdonítja annak a hídnak az elkészítését, amelyen átkelve a magyar csapatok győzelmet arattak a 19-i nagysallói csatában. Semmiképp sem tagadnánk meg Asbóthtól a híd elkészítésének érdemét, bár tényszerűen az első forrásunk Asbóthnak Klapka melletti tartózkodásáról 20-ról származik.

Április 22-én érkezett meg végül Asbóth Komáromba. Ám hivatalának elfoglalásában megakadályozta Thaly Zsigmond, aki

időközben már megszerezte magának ezt a posztot. A helyzetet az oldotta meg, hogy Görgei az őt a hadügyminisztériumban helyettesítő Klapka kíséretébe rendelte Asbóthot - először őrnagyként említve (ezt Kossuth április 16-i hatállyal erősítette meg).

Májusban Asbóth Klapka szárnysegédjeként dolgozott a minisztériumban. Klapka a harmadik osztályú érdemjellel is kitüntette. Júniusban 10-től pedig a Kossuth kormányzói hivatalához tartozó katonai irodának vezetője lett. Asbóth a katonai irodához tartozó ügyek elintézését tervezte, titkárok, fogalmazók segítségével, de sok iratot saját maga fogalmazott. Kossuth persze minden iratot átnézett, a sürgős, fontos ügyeket maga intézte, a kevésbé fontos ügyeket a katonai iroda, rendszerint Kossuth útmutatása alapján.

A szabadságharc hátralévő két hónapjában Asbóth rendszerint Kossuth mellett tartózkodott. Az iroda rendes működését július-augusztusban nehezítette a többszöri (Szeged, majd Arad) költözködés, Kossuth szinte minden ügyben maga intézkedett. Július végén Asbóthot alezredessé léptették elő.

A temesvári vereség hírére Kossuth augusztus 11-én lemondott, majd elhagyta Aradot. Egyedül Asbóthot vitte magával. Kossuth megbízott Asbóthban, ráadásul Asbóth helyismeretére is szüksége lehetett. Hogy Asbóth miért ment Kossuthtal? Talán nemcsak hűségéből: sejthette, hogy Hayanu is emlékszik még ’48 tavaszi szóváltásukra... Augusztus 17-én lépték át a határt.

Asbóthról a törökországi emigrációból kevés forrásunk van. Végig Kossuth mellett tartózkodott, és annak hadsegédjeként segítette a volt kormányzó-elnököt annak egyes akcióiban (pl. Vidinben az iszlámra való áttérés, majd a hazatérés kérdésében). Vidinben egy szobában is laktak. Asbóth Kossuthhoz hasonlóan maga is elutasította az iszlámra való áttérést, mikor az emigráció körüli diplomáciai tárgyalások közepette felmerült ez megoldásként. Novemberben átszállították az emigránsokat Sumlára. Közben hosszas

diplomáciai tárgyalások folytak a menekültek sorsáról, amelyek végén megállapodtak, hogy mintegy félszáz emigránst Kütahyában internálnak. Mindez február elején derült ki. Kossuth megpróbálta elérni, hogy a kíséret létszámát feljebb tornázhassa. Asbóth ebben az akcióban is közreműködött: az előkészített aláírási íveket mellett agitált.

Kütahyába áprilisban érkeztek az internáltak. A következő több mint egy év – amellett, hogy Kossuth továbbra is folytatott politikai tevékenységet – alapvetően egyhangúan telt, és ez az elzártasággal és a korábbi sérelmekkel együtt több alkalommal is konfliktushoz vezetett. Ezek közül az Asbóthot leginkább érintő esetben még kardpárbaj is lett Perczel Miklóssal. Ennek nyomát Asbóth élete végéig viselte az arcán.

Újabb diplomáciai huzavonák után az internáltak két részletben távozhattak 1851-ben. Asbóth a „főkolomposokkal” együtt az utolsók között, szeptemberben 11-én szállhattak fel az amerikai Mississippi gőzösre, amely számos társával együtt az Újvilágba, új remények felé szállította őket.

A Mississippi november 10-én érkezett New Yorkba. Az ünnepségek után következtek a dolgozós hétköznapok. A később érkező Kossuthot sem kísérte el előadó körútjára, hanem Kossuth megbízásából a New Yorkhoz közeli Morningville-ben és Weawertownban egy lőszer- és egy szíjgyártó üzemet hozott létre egy újabb szabadságharcra való felkészülés jegyében, és hogy munkát adhasanak az emigráció tagjainak. A szükséges pénzek az amerikaiak által Kossuth körútján számára gyűjtött összegekből származtak.

Az üzemek pár hónapig működtek, az elkészült felszereléseket (a Kossuth által vásárolt fegyverekkel együtt) raktárakban helyezték el. További sorokról nem tudunk.

Asbóth egy ideig még Kossuth megbízottjaként járt el. Például szóba került egy magyar betegek számára fenntartott kórház létrehozása (többet erről nem tudni). Idővel azonban Asbóthnak más megélhetés után kellett néznie főleg, miután kiderült, hogy a szabadságharc újramegkezdése nem várható a közeljövőben.

Szerencséjére mérnöki tudásának hasznát vehette. A mi balszerencsénkire viszont itt kezdődnek a forrásokkal alá nem támasztott/támasztható mítoszok.

1. „Első ízben alkalmazta New Yorkban járdaburkolásra a bitument.” – Sajnos az amerikai szakirodalom semmit sem tud Asbóth és a bitumenhasználat kapcsolatáról, amit pedig történt a kérdésben, az már a polgárháború alatt, vagy éppen Asbóth halála után következett be.

2. „Megalapította az USA első nagyobb acélöntödéjét.” – erről sem hallani egykorú forrásból, sem a szakirodalomból, de ha volt is acélöntödéje, biztos nem az első volt.

3. „Nevéhez fűződik a New York-i Central Park kiépítése.” – Bármilyen jólesne is lelkünknek, aligha tervezte Asbóth, ugyanis azt pontosan lehet tudni, hogy kik tervezték. Amire van forrás: Asbóth és a New York-i polgármester között volt szó (1852-ben) a dologról. Továbbá: a Manhattan északi részén lévő Washington Heights-re vonatkozó tervek kidolgozásában vett részt a Central Park tervezőinek megbízottjaként. Ami elképzelhető: Asbóth is készített tervet a Central Park rendezésére, de összesen 33 ilyen terv volt, és az általa (talán) készített abba a 32-be tartozott, amely nem valósult meg. És az is lehetséges, hogy a park építése során ő végezte a tervezés valamely részét a pályázat nyerteseinek megbízásából.

4. „Ő tervezte az amerikai történelem „zarándok atyáinak” szentelt Plymouth-emlékművet.” – Az elkészült emlékművet más tervezte. Asbóth valóban pályázott a tervezésre 1855-ben, és sikert is aratott (300 dolláros pályadíjhoz jutott), de a feladatot végül más kapta.

Ami mindezek után maradt, és hihetőbb: New Yorkban építési rajzolóként, majd a New York állambeli Syracuse-i csatorna építésénél dolgozott, és egy időben bányamérnökként kereste kenyerét a Sziklás-hegységben.

Mindezekre nézve biztosat csak alapos levéltári kutatások után lehet mondani.

És hogy a legendák honnan származnak? Talán Asbóth kezdte a tények kiszínezését? Talán pletykálkodásra hajlamos emigránsok

nagyították fel, és tették végül teljesen valótlanná az általában némi valóságmaggal rendelkező történeteket? Ezt ma már nehezen lehet kibogozni – akárcsak a mítoszokat a köztudatból kigyomlálni...

Asbóth kezdetben levelezett Kossuthal. 1854 után azonban „szünet” következett, és csak 1859-ben léptek újra kapcsolatba egymással, ami mutatja, hogy a kapcsolat intenzitása az európai ügyek és az emigráció ezekhez kapcsolódó reményeinek függvénye volt. 1859-ben is kifejezte Asbóth lelkesedését a magyar ügy iránt, de a francia-szárd-Habsburg háború gyors befejezte miatt maradt Amerikában.

Elmondható tehát, hogy Asbóth minden lehetőséget megragadott, hogy egzisztenciáját tudása segítségével biztosítsa, és ebben összességében nem is vallott kudarcot. Ha voltak is nehézségei időnként, általában volt munkája (bár néha jól jött neki Kossuth támogatása), és beilleszkedése is sikeres volt (majdnem meg is nősült, de a kiszemelt hölgy testvéreinek magatartása miatt végül ez meghiúsult).

Asbóth, aki sok társához hasonlóan nem sokkal Amerikába érkezése után állampolgárságért folyamodott, a polgárháború kitörésekor az elsők között ajánlotta fel szolgálatait új hazájának, és emigránstársait is erre biztatta. Javasolta továbbá egy dandár felállítását is a szövetségi kormánzatnak, és javaslata elfogadása után a szervezésbe fogott. Kezdeti gyors eredmények után azonban John Charles Frémont tábornok, a Nyugati Főparancsnokság vezetője kérte fel vezérkari főnökének. Asbóth elfogadta a megbízást, így St. Louisba tette át székhelyét, ahol (más magyar kollégáival együtt) vezető szerepet játszott a térségbeli uniós csapatok megszervezésében. Frémont hamarosan dandártábornokká léptette elő. Frémont-t baklövései miatt Lincoln hamarosan felmentette, Asbóthra azonban az új parancsnok, Curtis tábornok is igényt tartott.

Az 1862 márciusi Pea Ridge-i csatában (amellyel az unió csapatai biztosították

Missourit), Asbóth a csata első napján jobb karján találatot kapott, ennek ellenére kitartott helyén a csata második napján is. Sebesüléséből csak 1863 elejére gyógyult fel.

Ezt követően először Kentuckyban vezényelt hadtesteket, majd a nyugat-floridai katonai körzetbe küldték Pensacolába. Körzete az egyik színhelye volt az afrikai-amerikai katonákból álló csapatok felállításának. Asbóth kihasználta a helyzetet arra, hogy segítsen magyar emigránstársai tiszti kinevezésében. Azt is érdemes megjegyezni, hogy bár Asbóth társaihoz hasonlóan nem a rabszolgák felszabadítása érdekében, hanem az Unió iránti hűségéből jelentkezett szolgálatra, felszólalt azon szokás ellen, hogy a fekete munkások alacsonyabb munkabért kaptak munkájukért, mint a fehérek.

Asbóthnak csak kevés ember és eszköz állt rendelkezésére (nem meglepően, végül is a térség nem volt a főhadszíntér része). 1864 szeptemberében indított támadást, hogy a Marianna városában lévő uniós foglyokat kiszabadítsa, és zsákmányt szerezzen. A mintegy 700 katonával indított vállalkozás sikeres volt, de a lovasság vezénylése közben megsebesítette fején, valamint a bal karján az ellenség sortüze. A parancsnokságot át kellett adnia, és a harctéri szolgálatba már nem is tudott visszatérni. Karja nem gyógyult meg teljesen, bár legalább amputálására nem került sor. A szájpadlásába fúródott másik lövedék pedig élete végéig elkísérte (fejfájás, látás-, hallás-, szaglászgyengülés), és alighanem okozója volt halálának is.

Asbóthot 1865 márciusában címzetes vezérőrnaggyá léptették elő. Augusztusi leszerelésekor kinevezték az Egyesült Államok argentinai és uruguayi nagykövétévé. Állomáshelyén a Paraguay és Argentína, Brazília, valamint Uruguay közötti háború befejezésén fáradozott, az érintett államok azonban elutasították az amerikai közvetítési kísérletet. Közben Asbóth állapota egyre romlott, és 1868. január 21-én elhunyt. Először Buenos Airesben temették el, majd 1990-ben helyezték (remélhető-

leg) örök nyugalomra földi maradványait az Arlingtoni Nemzeti Temetőben.

Felhasznál irodalom:

Csorba György: Asbóth Sándor az Oszmán Birodalomban. In: Zalai Múzeum 20. Szerk. Béres Katalin és Megyeri Anna. Zalaegerszeg, 2012. 47-56. p.

Hermann Róbert: Asbóth Sándor és Julius Haynau afférja 1848 májusában. In: Zalai Múzeum 20. Szerk. Béres Katalin és Megyeri Anna. Zalaegerszeg, 2012. 23-32. p.

Perger Zoltán: Asbóth Sándor 1848–1849-ben. In: Fons, 5. (1998) 1. sz. 3-34. p.

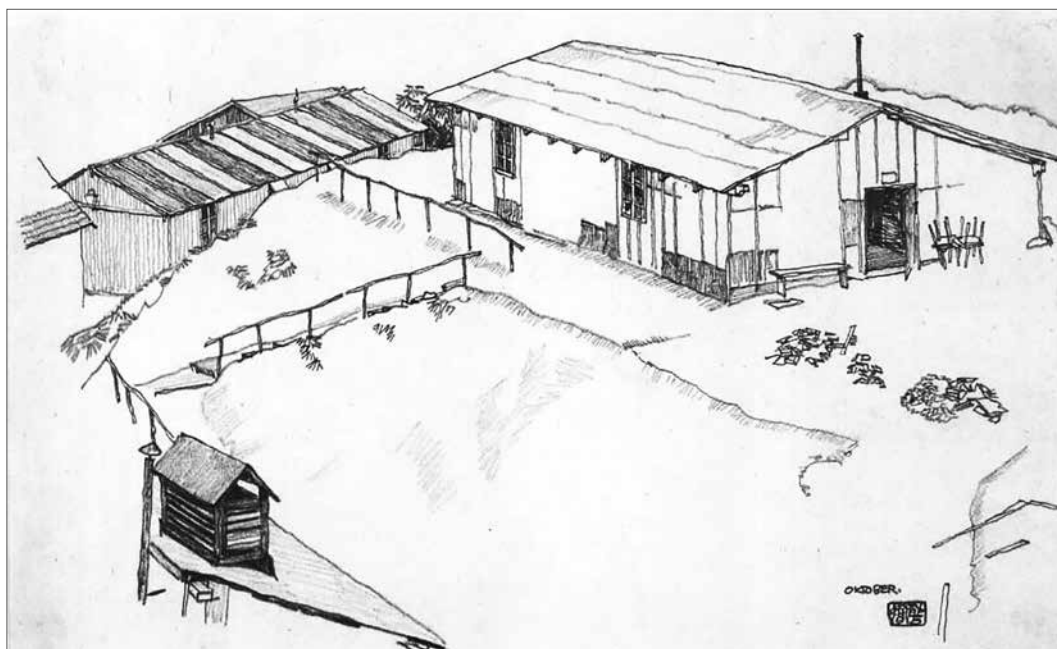
Solymosi József: Asbóth Sándor amerikai emigrációja és kapcsolata Kossuthtal 1851 és 1860 között. In: Zalai Múzeum 20. Szerk. Béres Katalin és Megyeri Anna. Zalaegerszeg, 2012. 65-80. p.

Tar Ferenc: Lincoln magyar tábornoka. Hévíz, 1998.

Várdy Béla: Asbóth Sándor az amerikai emigrációban a magyar szabadságharc és az amerikai polgárháború között. In: Zalai Múzeum 20. Szerk. Béres Katalin és Megyeri Anna. Zalaegerszeg, 2012. 57-64. p.

Vida István Kornél: „Az Unió védelmében” Asbóth Sándor az amerikai polgárháborúban. In: Zalai Múzeum 20. Szerk. Béres Katalin és Megyeri Anna. Zalaegerszeg, 2012. 81-90. p.

Egon Schiele: Ház fészkerrel, ceruzarajz

Kiss Gábor

Keresztury Dezső és Zalaegerszeg

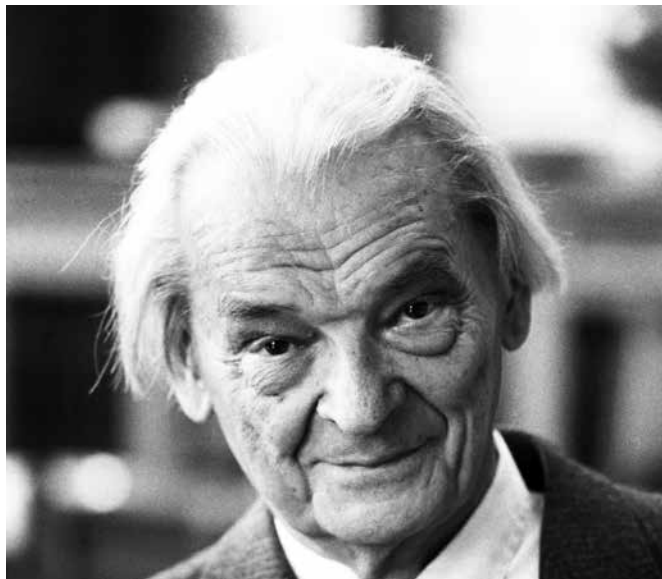
Egy különleges kapcsolat krónikája

Keresztury Dezső Zalaegerszegen született, 1904. szeptember 6-án, a mai Mártírok útja és Kazinczy tér sarkán álló épületben, melyet apja, a jónevű és vagyonos ügyvéd építtetett át a ma ismert formájára.

Hogy olyan magasra jutott a szellemi életben, igen nagymértékben köszönhető az édesapjának, Keresztury Józsefnek, aki az 1867-es kiegyezést követő fellendülés jellegzetes karaktere volt. Gazdálkodó családba születve, parasztyermekként kezdte iskoláit, gimnáziumot, majd egyetemet végzett, széleskörű human és természettudományos ismeretekkel rendelkezett, s modern világszemlélettel megáldva tért haza szülőföldjére, ahol rögtön bekapcsolódott a közéletbe: írt a helyi lapokba, sportegyesületekben működött, közben ügyvédi praxist kezdett, művelte a birtokát, anyagilag is gyarapodott. A gyermekeit gondosan nevelte, gyakran olvasott nekik, illetve ösztönözte is őket erre. A fiai – miután a városban viszonylag kevés könyvhöz lehetett hozzájutni – saját kölcsönkönyvtárat is létrehoztak az otthoni könyvtárból.

A harmadik gyermekként született Dezső eleven fiú volt, néhány csínyéről – pl. hogy barátjával a nagytemplom tornyának felső ablakán, harangozás közben a kötélén többször is kilendültek – saját maga is beszámolt, mint ahogy az atyai pofonról is...

Az ismereteket mágnesként szívta magába, előbb az elemi iskolában, majd az állami főgimnáziumban, a mai Zrínyi Miklós Gimnázium elődjében. Kiváló tanárai voltak, pl. Marton Boldizsár, akivel később is tartotta a kapcsolatot, mert segített neki első irodalmi próbálkozásainál – vagy Borbély György, a Magyar Paizs c. lap szerkesztője, a Csány László kultusz apostola; de egy évig még a fiatal Pehm József, a későbbi plébános is osztályfőnöke volt. Ő azért nehezebben viselte az eleven gyermeket; később, 1945-ben, mikor Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszter fogadta Mindszenty

József hercegprímás esztergomi érseket, a következő párbeszéd hangzott el közöttük:

- Rossz gyerek volt, kedves Dezső!
- Tudom, Osztályfőnök Úr – de már megjavultam!

Keresztury Dezsőt egy rettenetes tragédia vitte el szülővárosából – apja, aki, az első világháború idején, a legnehezebb időkben volt a város polgármestere, 1918-ban öngyilkos lett; a család anyagilag tönkrement, a házukat el kellett adni, Nemesgulácsra költöztek, ő pedig Budapesten folytatta tanulmányait. De minden rosszban van valami jó – így olyan szellemi közegbe, az Érseki Főgimnáziumba került, amely hathatósan segítette tanulmányait, és aztán lehetősége nyílt a magyar szellemi elitképző intézményben, az Eötvös Collégiumban tanulni, de Bécsben és Berlinben is végzett szemesztereket – így került a német kultúra vonzásába, s később a berlini egyetemen kezdett el dolgozni, mint könyvtáros és lektor. Itt már megmutatkozott különleges tehetsége, több mint 500 írásban népszerűsítette a magyar kultúrát német nyelven; lektorként pedig olyan egyéniségeket is tanított, mint Hildegard Grosche, aki Mándy Iván, Mészöly Miklós, Nádas Péter műveinek egyik jelentős német fordítója lett. A nácizmust nem bírva végül hazajött, és lapszerkesztő, valamint az Eötvös Collégium tanára lett – ennek az intézménynek a második világháború utáni utolsó fénykorában ő volt az igazgatója. A magyar szellemi élet legkiválóbbjai között tartották számon, így 1945-47-ben a vallás- és közoktatásügyi miniszteri tárca élén állhatott.

Keresztury Dezső ekkoriban már csak igen laza kapcsolatban állt szülővárosával, hiszen a családja is a Balaton környékén, Nemesgulácson élt; de 1945 novemberében, miután miniszter lett, meglátogatta őt az akkori zalaegerszegi polgármester, Baráth Ferenc, hogy elvigye neki a szülőföld üdvözlését. A polgármester erről szóló tudósítása az Új Zala című lapban jelent meg. Ők egyébként régi ismerősök voltak, hiszen a szintén zalaegerszegi származású

Baráth Ferenc is irodalmár volt és újságíró, Kosztolányi első monográfusa; első cikkeit éppen Keresztury Dezső segítette elhelyezni az irodalmi lapokban... Elmerengtek a Fehérkép, az Arany Bárány és a Becsalicsárda emlékéen, s ahogy Baráth írja "...szerényen megköszönte szülőföldje jelentkezését...barátságos, mosolygó üdvözlést küldött Zalaegerszegnek, ahogyan a miniszterek sohase szoktak."

Keresztury életének egyik leginkább meghatározó vonása volt, hogy mindig, konzekvensen zalainak tartotta magát – a Balatonfelvidék is, amelyet második szülőföldjének tekintett, szintén Zala megye területe volt. Ezt a zalai tájat több jelzővel is felruházta, az általa leginkább kedveltek közé tartozott a *derű*, a *józsanság*, a *mértéktartás*, a *szorgalom*, a *pannon* múlt, amelyet antik és keresztény hagyományokra vezetett vissza; ennek az örökségét többre is értékelte, mint mondjuk a keleti származást, a pusztai örökséget. Valószínűleg ezért is írta meg *Zalai vásár* című versét 1943-ban, amely Illyés Gyula *Hídi vásár* c. versére készült reflexióként, amolyan „baráti vitaként” aposztrofálva. Illyés költeményével szemben – amelyben a hídi vásár, melynek "...közepében sámán kántál", s így az ősi világ valamilyen újkori látomásaként jelenik meg – Keresztury szülővárosának vásári képét idézte meg. Az ő ábrázolásában ez a résztvevők számára egy komoly esemény, ünnep, amelyre úgy mennek, mint egy „proseccióra” (körmenetre), „takarosán... ünneplőben”. Az itteni emberek ennek megfelelően „Nem csak összeröfönt népség, ó-magyarság s kereszténység.” Ezek kulcsszavak, melyek egyértelműen mutatják viszonyát és kapcsolódási pontjait szülőföldjéhez, jelezve, hogy az itt élők igazi, törzsökös magyarok, de – keresztények. Még egy kulcsidézlet van a versben, amely az otthoni táj jellemzését adja: „Ez tán nem oly dús költészet, de valóság, igaz élet.”

Ezt fejtette ki az ugyanebben az évben megjelent, *A lángeszű józsanság földjén* című esszéjében is, ahol megkapó líraisággal fes-

tette le szülőföldjét, annak szelíd derűjét, az itt élő nép – urak, iparosok és parasztok – szorgalmát, tehetségét, jelezve, hogy itt a tanulásnak, a művelődésnek is komoly becsülete van. „Pátosz nélküli vidék ez, kissé félreeső, de bensőséges, mély hagyományokkal gazdag”- írta jellemzésül. Nem hallgatta el keserű tapasztalatait, emlékeit sem, de mégis inkább azt a pozitív üzenetet fogalmazta meg, amelynek sorai az 1971-ben készült, Zalaegerszeget bemutató film kísérőszövegébe is bekerültek: „...a hegyeken a történelem pihen, s a lankák mosolygó derűje nem változik. A zalai természet a valóságban is költői, sőt több: emberi.” Ez képezte a későbbiekben is tudósi és költői programjának a háttérját.

A második világháborút követően – ahogy már említettük – Keresztury Dezső miniszter, s ezzel párhuzamosan az Eötvös Collégium igazgatója is volt. Politikai törekvéseinek egyik sarkalatos pontja – a szabadművelődés támogatása mellett – az általános iskolai rendszer megteremtése lett volna az országban, immár nyolc osztállyal (ennek kialakítása már a háború idején elkezdődött). Legnagyobb vitája ezzel kapcsolatban egykori zalaegerszegi osztályfőnökével, Mindszenty József hercegprímással volt, aki a többi felekezettől eltérően semmilyen módon nem járult hozzá, hogy a felekezeti iskolákból általános iskolák legyenek. Mindszenty nyilván az egyházi befolyás megszűnésétől, a szekularizálódás elterjedésétől félt – utóbb látszott meg, hogy nem alaptalanul, mert a megerősödő kommunista hatalom már nem is tárgyalt, csak államosított, s az egyházakat szinte teljes egészében kiszorította az iskolai oktatásból. Keresztury 1947-ben megvált a miniszteri tárcától, csak az Eötvös Collégium igazgatásával foglalkozott, de 1949-ben innen is mennie kellett. Fő foglalkozása ezután a könyvtárosság lett, életének – munkásságának legfőbb értelme pedig kultúránk értékeinek mentése, megőrzése és bemutatása. Így sikerült megőrizni a széthordástól pl. a keszthelyi Festetics-könyvtárat, pedig a kastélyt is sok mindenre

szánták abban az időben, de ide sorolhatjuk Madách Imre elfeledett műveinek ébresztését vagy Babits Mihály hagyatékának megmentését is. Később a Magyar Televízióval is szorosabb kapcsolatba került, és számos ismeretterjesztő filmet forgatott kulturális értékeinkről, amelyekért több nívódíjat is kapott. A magyar művelődéstörténet terén a színház, tánc- és könyvtártörténet alapműveit készítette el, neves közreműködő szerzőtársakkal, tudósokkal.

Az ötvenes évek második felében költői pályafutása is elindult – korábbi, szórványos versírási kísérletei után 1956-ban jelent meg a *Dunántúli hexameterek*, 1957-ben pedig a *Lassul a szél* c. kötete, mely szonettekkel tartalmaz. A kötetek tartalma és formaisága is a szülőföld felé mutat, hiszen a kötött forma, az antik hagyományok költői használata a pannon vidéket idézi, a versek pedig az ott-honi élményekből táplálkoznak.

Az itthoni tájjal a hatvanas évek vége felé került szorosabb kapcsolatba. Volt a televízióban egy beszélgetés, melyen Gábor Miklós és Újlaky László színművészek mellett Keresztury Dezső is részt vett – az elszármazott zalaiak a városhoz kötődő gyermekkori emlékeiket idézték fel a műsorban. Ezután hívta meg Kereszturyt a leánykollégium akkori igazgatója, Felföldi Tiborné egy találkozóra, mely új fejezetet nyitott a városhoz fűződő kapcsolatában. Kereszturynek láthatóan jól esett a szívélyes fogadtatás, ugyanakkor meglepte és megfogta az a fejlődés, amit a város állapotával kapcsolatban tapasztalt. Az emlékei egy hangulatos, de kissé álmos, poros kisvároshoz kötődtek – gyermekkorának helyszíneit megtalálta ugyan, de egy dinamikusan fejlődő, gyárakkal, üzemekkel, iskolákkal, intézményekkel ellátott, népességében és szellemiségében is átalakuló várossal találta szembe magát. Megismerkedett Kustos Lajossal, a városi tanács elnökével, és a két ember jó viszonyba, sőt hamarosan munkakapcsolatba is került egymással. Keresztury Dezső írói munkásságában újra megjelent Zalaegerszeg – 1970-ben bevezetőt írt a város fejlődését

reprezentáló képeskönyvhöz, majd pedig 1971-ben a városi tanács megrendelésére, a MAFILM gyártásában készülő kétrészes, Zalaegerszeg és a megye értékeit bemutató film szövegének megírására is vállalkozott. Ugyancsak 1971-ben a Göcseji Helikon 3. számában jelent meg a *Hazalátogatóban* című verse.

Megismerkedett a helyi művészekkel, költőkkel: talán a legbensőségesebb kapcsolat Németh János keramikusművészhez fűzte, akit atyai jó barátként szeretett, és gyakran felkereste műtermében, magával vive számos művészt, alkotót is. Így járt itt például Amerigo Tot szobrászművész vagy Sinkovits Imre színművész is.

Egykori iskolájával, a Zrínyi Miklós Gimnáziummal természetesen felvette a kapcsolatot, és itt is próbált segíteni – feleségével, Keresztury Máriával közösen díjat hoztak létre a kimagasló teljesítményt nyújtó diákok számára, sőt zongorát is ajándékoztak a zenei nevelés támogatására.

A városi tanács nagyra értékelte Keresztury Dezső Zalaegerszeg népszerűsítésével kapcsolatos tevékenységét, azt, hogy - mai szóval - egyfajta pozitív városmarketinget valósított meg, nevével, személyiségével reprezentálva a várost a külvilág előtt. Ez abban a korban igen fontos volt, mert a város és a szorosan hozzá kapcsolódó Göcsej nem volt jó hírű vidék, gyakran használták ezzel kapcsolatban a „sötét” jelzőt, az elmaradottság és a szegénység szimbólumai voltak. Keresztury írásaiban, interjúiban, verseiben a helyi értékeket hangsúlyozta; az 1943-ban megjelent Lángeszű józanság földjén című esszéjének gondolatmenetét tovább folytatva nagy versében, a Józanság lángelméiben is azt nyomatékosította, hogy ez a vidék, az itteni történelmi személyiségek milyen sok mindent adtak a magyar hazának, kultúrának – ugyanakkor ezt mintegy párhuzamba állította a jelenkor fejlesztési tevékenységével, ismételten rámutatva, hogy az a korábbi hagyományok folytatója, józan és mérték tartó, de szorgalmas és kitartóan dolgozó.

A városi tanács mindezekre tekintettel 1975. október 20-án díszpolgári címmel tüntette ki Keresztury Dezsőt.

A szülővárossal mind szorosabbá váló kapcsolat egy újabb kezdeményezésre ösztönözte Kereszturyt. Bár apja halála előtt legtöbb zalaegerszegi ingatlanukat el kellett adniuk, nagyon rossz állapotban, de továbbra is a család birtokában volt a Jánka-hegyen épített egykori hegyi hajlékuk. A városi vezetéssel megtárgyalva tervét lemondott az őt ebben megillető örökrésről, a város pedig megváltotta a többi örökös részét. Az így a város tulajdonába jutó épületet felújították, és 1978 júniusában megnyitották, mint történelmi és irodalmi emlékházat. Keresztury Dezső ezzel egyrészt apjának állított megkészt, de mégis létező emléket, másrészt az általa adományozott bútorokkal, festményekkel, könyvekkel egy különleges gyűjteményt hozott létre, mely napjainkig is folyamatosan gazdagodik a magyar kultúra – Kereszturyhoz fűződő – emlékeivel.

A házat a József Attila Városi Könyvtár kezelte, először még lakótelepi könyvtár is működött benne – Keresztury Dezső pedig egy állandó otthonra is lelt így a városban, hiszen a vendégszoba mindig a rendelkezésére állt. A könyvtár akkori vezetője, Nyakasné Túri Klára is elkötelezetten támogatta és végezte ezt a feladatot, és bár 1981-ben nyugdíjba vonult, a Keresztury gyűjteményt még évtizedekig gondozta, gyarapította.

Amikor Keresztury 1984 szeptemberében nyolcvan esztendőssé lett, talán akkor tartották a városban a legnagyobb szabású ünneplést tiszteletére. Az akkori Megyei Művelődési és Ifjúsági Központban egy életmű kiállítást rendeztek, ahol tizenöt tárlóba rendezve mutatták be műveit – a kiállítás címe az Eötvös Collégium jelmondata volt: *Szabadon szolgál a szellem*. A megyei könyvtárban elkészítették munkásságának első bibliográfiáját; az egykori zsinagógából átalakított, frissen elkészült Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben pedig

gálaműsort tartottak tiszteletére, melyet a Magyar Rádió is közvetített. A gálaműsorban neves színművészek is felléptek, a jeles alkalomra Agárdy Gábor színművész pedig egy portrét festett Keresztury Dezsőről, mely jelenleg a Keresztury Emlékházban látható. Egykori iskolájában, a Zrínyi Miklós Gimnáziumban is ünnepséggel köszöntötték, a kórus a Doráti Antal zeneszerző által megzenésített *Imádság* című versét énekelte. A Zala Megyei Tanács Alkotói Díj-ban részesítette, és kiadta *Állandóság a változásban* című verseskötetét.

1987 októberében ismét egy jelentős kezdeményezés élére állt: a Magyar Irodalomtörténeti Társaság, melynek elnöke volt, létrehozta Délnyugat-dunántúli Tagozatát, s ennek munkájába a helyi irodalmárok, pedagógusok is bekapcsolódhattak. Az irodalomtörténeti társaság Zalaegerszegen tartotta tudományos ülését, melynek témája a költő Zrínyi Miklós szellemi öröksége volt. Keresztury számára Zrínyi mindig az egyik legfontosabb zalai és magyar történelmi személyiség volt, ráadásul élete és tragédiája folyton apjára emlékeztette. Ennek jegyében született meg egyetlen színpadi műve, a *Nehéz méltóság* c. dráma, amely 1993-ban jelent meg kötetben. A Magyar Irodalomtörténeti Társaságban igen aktív szereplő volt az egyik legjobb Zrínyi - kutató, filológus, Kovács Sándor Iván professzor, aki a helyi muzeológusokkal, könyvtárosokkal, irodalmárokkal jó viszonyt alakított ki; ő írta a drámához az utószót. Keresztury Dezső ekkor a megyei könyvtárban is találkozott tisztelőivel - talán az egyetlen alkalom volt, amikor a megyei és városi párt- és tanácsi vezetők a könyvtárban így együtt voltak.

Keresztury életének utolsó évtizedében is szorgalmasan dolgozott: *Mindvégig* című Arany János monográfiája 1990-ben jelent meg. Évente - ha tehetné, többször is - ellátogatott Zalaegerszegre. Itt jelent meg *Önarcképek* című verseskötete 1991-ben. Megírta *Emlékezéseim. Szülőföldrőlem* címmel visszaemlékezéseit gyermek- és ifjúkoráról,

mely 1993-ban látott napvilágot, és egyben fontos várostörténeti dokumentum is. A Keresztury ház és Tudományos Gyűjtemény gondozására létrejött a Keresztury Ház Kuratórium, melynek tagja volt az egykori tanácselnök, Kustos Lajos, Németh József nyugalmazott múzeumigazgató, Németh János keramikumművész, Nyakasné Túri Klára, a gyűjtemény gondozója.

1994-ben 90 éves lett, ekkor is megünnepezték születésnapját, újabb kiadványokkal. A zalaegerszegi önkormányzat és a Magyar Bibliofil Társulat jelentette meg az *Imádság békességért* című kötetet: ebben - Kovács Sándor Iván kérdésére válaszolva - ismételtelen leszögezte: „Én megtartottam ehhez a városhoz hűségemet, mert nagyon sok mindent köszönhetek neki.” A zalaegerszegi és megyei önkormányzat támogatásával jelent meg az Irodalomtörténet c. folyóirat az évi 3. száma, mely egy tanulmánygyűjtemény Keresztury Dezső munkásságáról, és tartalmazza addigi tevékenységének bibliográfiáját is. Ekkor tüntették ki Zalaegerszeg Megyei Jogú Város címerével is.

Utoljára 1996. februárjában járt Zalaegerszegen; tavasszal a frissen megkapott Széchenyi -díjből egészítette ki a korábban tett gimnáziumi alapítvány pénzügyi keretét. A halála előtti héten jelent meg a Pannon Tükör aktuális száma, benne kézírásával utolsó verse, a *Számadás*. „Az utolsó kapunál még egyszer visszanézek, Az Úr hidege tör rám...” írta, mintegy búcsúzóul.

Keresztury Dezső 1996. április 30-án hunyt el, Budapesten. A Farkasréti temetőben van a sírja, közel atyai jóbarátjához, a szintén zalaegerszegi származású Pais Dezsőhöz. Temetésén a város nevében Gyimesi Endre polgármester búcsúztatta, ekkor megszólaltak a zalaegerszegi harangok is. Szellemi öröksége viszont eleven maradt. A Keresztury Ház Kuratórium Keresztury Emlékbizottsággá alakult, ma is működik. Két év múlva, 1998-ban a Zrínyi Miklós Gimnázium - a Deák Ferenc Megyei Könyvtár együttműködésével, az emlékki-

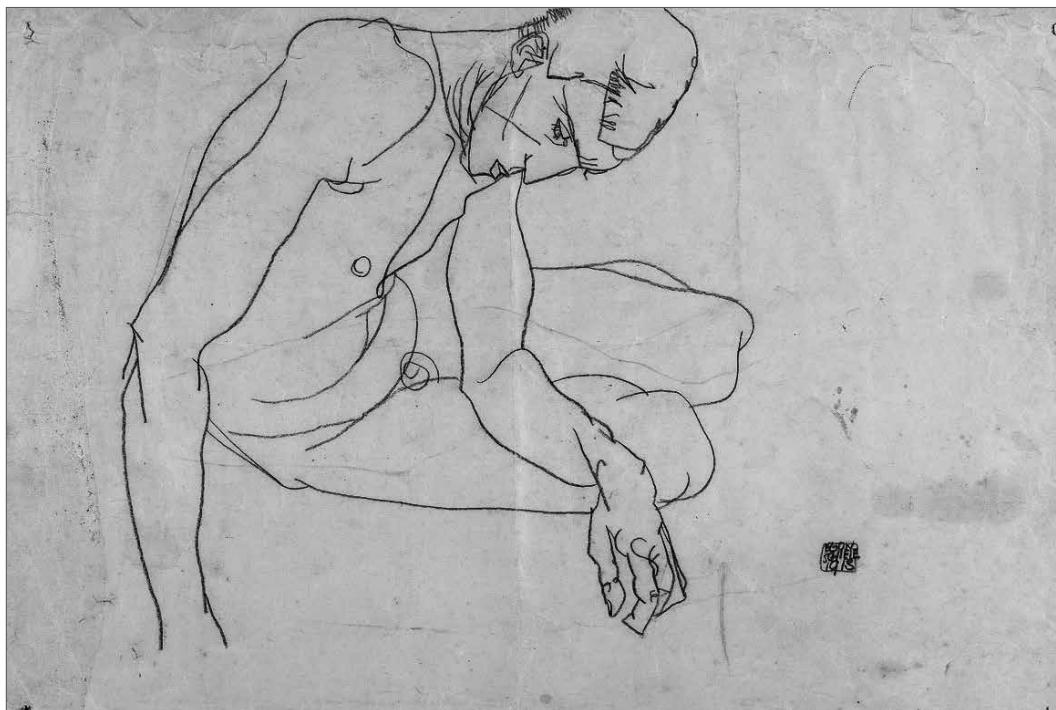
zottság támogatásával – egy dokumentumkötetet adott ki, „*Csak tettem a dolgom...*” címmel, melyben a vele készült interjúk, beszélgetések, róla szóló írások találhatók. A kiadvány sikerét mutatja, hogy újra ki kellett nyomni.

2004-ben, születésének 100. évfordulóján a Magyar Tudományos Akadémián megalakult kuratórium, melynek elnöke Hámori József akadémikus, korábbi kulturális miniszter volt, Keresztury Dezső munkásságát a Magyar Örökség részének nyilvánította – az erről szóló diplomát ma a Keresztury Emlékházban őrizzük. Zalaegerszegen az egykori házukon emléktáblát helyezett a város önkormányzata; a József Attila Városi Könyvtár gondozásában, kiadásában, Kass János illusztrációival megjelent a *Szétbogozhatatlan* című verseskötete, valamint egy különleges CD lemez is, *Keresztury Dezső 1904-1996* címmel. A lemezen minden szerző és előadó – két zenész kivételével - zalaegerszegi származású: Keresztury mondja saját verseit, illetve

Gábor Miklós színművész is előad több költeményt. Király László zeneszerző megzenésítésében a *Hazalátogatóban* versciklust halljuk.

Az utolsó nagyobb megemlékezésre születésének 110. évfordulóján, 2014-ben került sor – ekkor a város az évet Keresztury Emlékvénekként nyilvánította. A belvárosi Keresztury-házra elhelyezték Németh János domborművét, a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár és a Keresztury Dezső Művelődési Központ együttműködésében pedig egy minden eddiginél gazdagabb kiállítás idézte meg életét és munkásságát. A Pannon Írók Egyesülete emlékkonferenciával tisztelgett előtte. A Keresztury Emlékház gyűjteménye számos relikviával, a magyar kultúra és Zalaegerszeg történetének egyedülálló darabjaival gazdagodott – a gyűjtemény ma már szerves része Zalaegerszeg kulturális kincstárának, és felkerült a város turisztikai vonzerejét tartalmazó kínálatba is.

Egon Schiele: Figura, ceruzarajz

Gáspár-Singer Anna

Emlékmozaikok rendszerezése

Turbuly Lilla *Alkonykapcsoló* című kötetéről

Város és táj, emlékezés és felejtés, emberi kapcsolatok és kapcsolódások kontra elmúlás. Turbuly Lilla *Alkonykapcsoló* című kötete olyan, a 2008-ban megjelent *Szélrosta* után keletkezett – szám szerint 56 – költeményt tartalmaz ciklusokba rendezve, amelyek elsősorban ezen főbb tematikákat érintik. A nagyváros nyugtalanító, vibráló nyüzsgéséről, személytelen, kiüresedett tereiről, az aluljáróban meghúzódó hajléktalanokról, („GPS nélküli”) elveszettség érzéséről, s nem utolsósorban egyfajta folyamatos átmenetiségről adnak számot. Szó szerinti értelmében erre utal a kötet címe is, vagyis a napszakváltás azon pillanatára, amikor a nappalt felváltja az este: az alkonykapcsoló ugyanis egy olyan szerkezet, amely sötétedéskor automatikusan felkapcsolja a közvilágítást.

Ez az alapvetően banális momentum a valóságnak való megfeleltetésen túl (e kifejezésre a szerző, ahogyan az a kötetbemutató is elhangzott, egy villamossági szaküzletben „talált rá”) azonban további kérdéseket is felvethet: nem csupán a személyes megtapasztalás lehetőségeit, mértékét, hanem az esetleges hiányosságokat, az emlékezés töredékességét is firtathatják.

Az átmenetiségnek számos egyéb változata is megjelenik a kötetben. Hogy csak a legfontosabbakat említsük: a párkapcsolat, s ehhez kapcsolódóan az érzelmek transzformálódása, a betegség vagy az elmúlás kapcsán az emlékezés, a megélt teljesség, vagy, ha úgy tetszik, „a dolgok jelenlegi állásának” változékonysága is ide sorolható. De emellett ugyanilyen lényeges a lírai én – öniróniával átszőtt – folyamatos helykeresése az otthonosságot/bensőségességet nélkülöző, átmenetiségről árulkodó terekben, legyen az valamely tipikus nagyvárosi helyszín, lakásbelső, vagy épp pályaudvar egy hosszú vonatút előtt.

A versbeszélő alapélménye ugyanis elsősor-

ban a (nagy)városi léthez köthető: olyan általánosságban vett „kívül levés”, amely érzékenyen és pontosan rímel a befogadó lehetséges urbánus élményéhez („Végtelenül fáradt ez a város, /és nincs, aki útbaigazítson”) (*Végtelenül fáradt*), ám nem kizárólagosan függ attól. Sokkal inkább egyfajta köztes állapotot ír le. Ahol megfordul, már nem a jól ismert táj („Gyönyörű vidék, nem mondom,/szinte Toscana,/de egy telet nem húznék ki ott.”) de még nem az otthon („Megrémít, hogy ott fog élni:/az utcára kicsapó, savanyú/kapualjszagba hogy mehet haza?”) (*Közötte*). Ez az alapállás tulajdonképpen már a kötet legelején rögzítődik („Ez itt a semmi. És ez itt a végtelen./Ez itt a folyton múló, pulzáló jelen.”) (*Valami a kékről*), és az egyes ciklusokban (A szófelszedő, Határ.idő, Tengerészcsomó, Elfekvő napok, Válogatott versek), illetőleg a kötet legutolsó – cikluson kívüli – darabjában is ugyanúgy jelen van; bár a különböző szakaszokban más-más jelentésrétegek sejlének fel.

A szófelszedő ciklus az elveszettség érzés és a vidék-város ellentételezésén túl az önanazonosság dilemmáját („Kiposztolt fájdalom vagyok”) (*Szelfi*), illetve az alkotás folyamatát helyezi középpontba („Nem lettem írógép-szerelő, ahogy/ernyőjavító vagy szemfelszedő sem./Helyette – hajléktalan a csikkeket - /elejtett szavakat szedegetek, szerelgetek.”) (*A szófelszedő*) A néhol meglepő képzettársításokkal operáló szófelszedő lírai én, ahogy azt a kötet szerkesztője, Benedek Anna a könyv fülszövegében is írja, „a nagyvárost az itteni életbe csöppent kívülálló szemszögéből vizsgálja”, s „mindig magyarázkodnia kell a világot kevésbé figyelmesen szemlélőknek”. A sorban ezután következő Határ.idő ciklus mindenekelőtt a gyázmunka ciklusa, amelyben számos olyan, elsőre talán jelentéktelennek ható momentum tűnik fel („Banánmatricákat ragasztott/a konyhaszekrényre, hűtő oldalára”) (*Banánmatricák*), amelyek a múltra való visszatekintés gesztusával hangsúlyozzák az idő, mint érzelmi transzformáló erő lényegi

szerepét: „Mert azt várják az élőkötől, hogy ne nézzenek túl/a mindennapok szakadé-kán.” (*Folyamatos jelen*)

A Tengerészcsomó versei ezzel szemben – habár az idő itt is fontos szerepet kap – a szerelem, a férfi-nő kapcsolat mentén, emléktöredékek előhívásával jelenítik meg a múltban szükségessé váló kapcsolati eloldozást: „Idegen az arcom a lifttükörben:/mint egy partizánfilm hősnője,/akit visszalöttek a cellába/egy kiadós vallatás után./Pedig mindent bevallok:/csontoról a vállizmok,/reccsenő darabokban/szakadok le rólad,/hogy vállat tudjak rántani/erre az egészsre.” (*Partizánfilm*)

Érdekes megfigyelni, ahogy Turbuly a fájdalom vagy a már korábban említett gyázmunka kapcsán előszeretettel nyúl a természeti képekhez, hasonlatokhoz. A természet, a „szürreális álomként” burjánzó kert romlása, korrodálódása azonban ebben az értelemben nem a természetes körforgásra, hanem sokkal inkább az emberi kapcsolatok korrodálódására, annak néha szükséges, ám fájdalmas elmúlására utal, s erre a kötetben több példát is találunk. Így a szintén ebben a ciklusban szereplő *Korrózió* című versben: „Füvet és rozsdás vasszöveget/gyomláltam ki a földből/hogy ültessenek végre - /hátha megfoghat nyolc év tagadása.”

Az elszakadás/el- illetve leválás a már szintén idézett *Partizánfilm* című versben is jelen van: „Beköt, letapad, csontosodik./Még pár hét/és nem segít más, csak a fűrész - /mondja, és hogy fájni fog.” Valamint, mások mellett ugyancsak ide sorolható a *Vihartörte sebek kezelése* című költemény a legelső ciklusból, amely a konkrét előtörténet, kézzelfogható jelentés mellett szintén mélyebb jelentésrétegek irányába viszi az olvasót.

Az Elfekvő napok ciklust, ahogy az tudható, elsősorban idősoththoni látogatások ihlették: ezekben a versekben az elmúlás, a halál, az emlékezet romlása – mintegy kitágítva a visszafordíthatatlant – a gyermeknyelvből ismert mondókaszerű rímekben, néhol sajátos ráolvasásokban fejeződik ki: „Ecc-pecc,

nem mehetsz,/holnapután se lehetsz/más testbe, máshol ágyba/te már többé nem fehetsz.” (*Ecc-pecc*)

E versek, bár formailag valóban a gyermeknyelvhez és a mondókákhoz közelítenek, jelentéshorizontjukat tekintve azonban az időskori kiszolgáltatottságot, ráutaltságot jelenítik meg elsősorban, s csupán – a már többször említett – átmenetiség (vagyis, a folyamatos változást rögzítő állapot) okán kapcsolhatóak egybe: „szappan szivacs lavór víz/jobb váll bal váll könyök kéz/lavór szappan szivacs víz/fordít lemos töröl kész” (*Szappan, szivacs*)

Az értelmezési lehetőségek sokféleségéhez érdekes adalék, hogy korábban az egyik nagy múltú folyóirat mégis a gyerekvers rovatban jelentette meg ezeket a szövegeket. A szemlélődő attitűd, a jelentéktelennek tet-

sző momentumok kiérlelt, olykor meglepő megoldásokkal véghezvitt „átkonvertálása”, amely e verseknek szintén sajátja, azonban bizonyosan általánosabb érvényű. Turbuly Lilla – ezt kijelenthetjük – legújabb kötetében olyan „hétköznapi költészetet” valósít meg, amely egyrészt konkrét, a mindennapokhoz szorosan kapcsolódó tapasztalatokat jár körül, ugyanakkor e versek lírai horizontja a szűken vett megtapasztalástól a versbeszélő jellegzetesen önironikus, (ön)reflektív hangvétele, s nem utolsó sorban meghökkentő képzettársításai miatt mégis időről időre elemelkedik. Mindez továbbgondolásra, s főként újraolvasásra sarkallja az olvasót.

(Turbuly Lilla: *Alkonykapcsoló*, Prae.hu-Líra és Logika, Budapest, 2018)

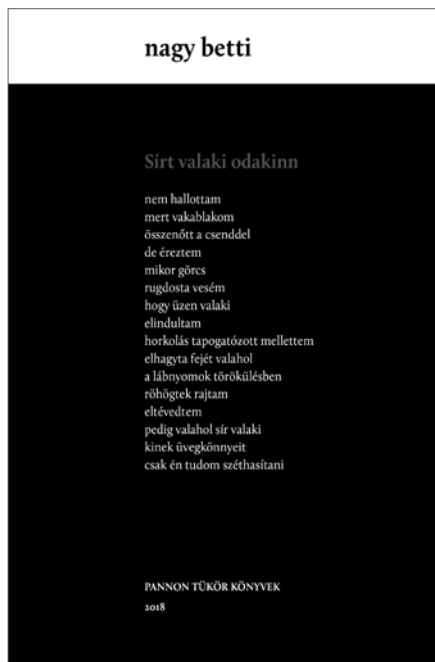
Egon Schiele: Régi házak Krumlovban, ceruzarajz

Turbuly Lilla

Fél dió egy kinyújtott tenyéren

Nagy Betti Sirt valaki odakinn című kötetéről

Az első verseskötetig vezető út nagyon sokféle lehet. Szabályok nincsenek, a legtöbben mégis némi kamaszkori előzmények, majd folyóirat-publikációk után, húszas-harmincas éveikben jutnak el idáig. De vannak jóval később induló költői pályák is – Falcsik Mari, Fischer Mária vagy Vécsei Rita Andrea jutnak eszembe hirtelen az utóbbi két évtizedből.

Nagy Betti középiskolás éveiben is írt már verseket, nem is akármilyen eredménnyel: díjazták a sárvári diákköltők találkozóján. Sokak pályáján volt fontos állomás Sárvár (Kemény István, Tóth Krisztina, Vörös István, Tóth Imre – csak néhány név Nagy Betti korosztályából, akik szintén itt tűntek fel először). Ő azonban a középiskolás évek után sokáig nem jelentkezett új versekkel. A kötetbemutatón megtudhattuk, hogy ebben az is szerepet játszhatott, hogy családja, közvetlen környezete féltette a lírai kitárulkozástól, nem támogatták költői törekvéseit. A versekből kirajzolódó lírai én azonban, ha késve is, de utat tört magának. A közben halmozódó élettapasztalat pedig megadta azt a tőkesúlyt, ami egy fiatal költő első kötetében (jó esetben, persze, hiszen van, aki fiatalon is igen sűrű és súlyos életanyagot tudhat már versbe írni) rendszerint még nincs meg. Blogot indított *nagybetu* (sic!) címmel, ahol időnként megkérdezte magától, hogy „Mit csinálsz most?”, válaszként pedig versek születtek. Majd eljött a folyóiratközlések ideje is: versei otthonra találtak a Hévízben, Pannon Tükörben, Tempevölgyben, Spanyolnáthában és a Siópartban. És 2018 nyarára megszületett az első verseskötet. Nem kapcsolódva se könyvhéthez, se költészet napjához, se más kiemelt könyves időszakhoz. Ez a különütasság illik Nagy Bettihez, ahogy a nyár közepi időpont is: a kötetben többször felbukkan legkedvesebb helye, a szerzőt gyermekkorától kezdve kísérő tó. De nemcsak nyári arca tűnik fel a versekben, minden évszakban és minden élethelyzetben ott van az „imádott Balaton”. Hinni lehet benne, hogy „meggyógyít”, még akkor is, ha kiderül: „Azért mindent nem old meg a Tó”.

A szerző civil életpályája olyan munkahelyekhez kötődik, amelyek közös jellemzője a gyűjtögetés, rendszerezés, archiválás, legyen szó könyvtárról, múzeumból vagy a Zalai Hírlap archívumáról. Mindennek a lenyomata ott van a versekben is. Mintha pillanatokat, (majd emlékké váló) életképeket gyűjtögetne és helyezne el költői univerzumában. Megállni egy piros lámpánál. Buszmegállóban várakozni. Hagymát vágni egy kései vacsorához. Meglátogatni egy távoli rokont. Aztán a hétköznapi pillanatok egyszer csak kinyílnak. A piros lámpa lehetséges életutak kereszteződése. A buszmegállóban az esti járat mellett talán Godot-ra is vár valaki. A vacsorát készítő tanácstalanul néz rá az életére, a távoli rokon kicsinyességének tragikomikus távlatot ad a halál.

Mintha Nagy Bettinek lenne egy különleges, bifokális szemüvege, amellyel ugyanazt a dolgot egyszerre látja közletről és távolról, a maga konkrét mindennapiságában és ezen messze túlmutató, akár transzcendens mivoltában. Jó példa erre a *Fenyőbontás* című verse, amelyben a túleveleit hullató valamikori dísz előtt két lehetőség áll: „melyik a jobb? / zuhanni három emeletet / vagy szégyenkezve, / lefele a lépcsőn hullatni még / a maradék túleveleimet?” Egyetlen birtokos személyjel, és a tárgyilagos megfigyelésből a lírai én legszemélyesebb dilemmája lesz.

A nem titkolt személyesség egyébként is fontos jellemzője az egész kötetnek. A három cikluscím is erre utal: *Keletről Nyugatra megyek; Gesztenyebarnára mosom a hajam; Kicsik voltunk, betűméretűek*. Kettőben egyes szám első, a harmadikban többes szám első személy. Ahogy az egész kötetben is változnak az egyedüllét és a társkeresés, társra találás versnyomatai. Megfér egymás mellett a hajfestéses mikrovalósága a szürreális álommal, legyen abban Balatonhoz vágyakozó, elszabadult rodeóbika vagy seprűs repülés Moszkva felett (erős Mester és Margarita áthallással).

A harmadik versciklusban (*Kicsik voltunk, betűméretűek*) egy családtrótenet is körvonalazódik a méregzöld szemével gonoszul fürkésző nagymamával, apai hitekkal és csalódásokkal, „politikailag nem megbízható” anyával, folyton valahová siető fiúval, és a családot rettegésben tartó, begolyózott macskával. Ezekben a versekben is meghatározó az a fanyar, mégis együtt érző, egy pillanatra sem bántó ironia, amely alapbenyomásként az egész kötettről megmarad az olvasóban. Mert még akkor is, amikor gonoszul fürkészik az a méregzöld nagyanyai szem, ott a vers végén az önironikus zárlat: „kacsintottam vissza rá / méregzöld szememmel”. Ahogy Szálinger Balázs, a kötet szerkesztője fogalmaz a fülszövegben: a „dacos hang és metsző szarkazmus” fedlapja alatt ott vannak a „magukat bármikor vállalni kész”, „gomolygó” érzelmek.

És ott van a nehezen élő kisemberek, a néha zálogházra szorulók, a 47.000 forintból kijönni képtelenek, a „hangja alapján 45 éves”, állást- és reményt vesztett telefonügynökök világa. Akiket „a miniszterelnök úr csak négyévente hív”, és üres sütős-hűtős konyhájukban nem tartanak „kihelyezett kormányülést”.

Szálinger Balázs szigorú szerkesztő volt (ezt is a könyvbemutatón hallhattuk). Végül 46 verset olvashatunk a karcsú válogatásában. A szigorú szelekciónak is köszönhetően a kötet egységes, erős benyomást kelt. Neki köszönhetjük azt is, hogy az eredetileg sokszor cím nélkül született szövegek címet kaptak, ahogy a versek egy részénél a versszakokra tördelés is az ő munkája. Az olvasót segíti ezzel, miközben nem vész el a szabadversek mindennapi beszédhez közelítő, mégis fegyelmezett áradása sem. Horváth M. Zoltán letisztult, fekete-fehér könyvtervének (amelyen csak a címet szedték pirossal) különlegessége, hogy a címadó vers lesz maga a borítókép is. A *Sírt valaki odakinn* a kötetben nem, csak itt olvasható, így kívül áll a ciklusokon, kötet cím és nyitóvers egyben. Titokzatos vers. Mégis, egyértelműen kihallik belőle az önmagunktól a külvilág felé fordulás gesztusa. Összeolvasható a kötetet záró *Találkozással*. Mindkettő mögött ott érezni Babits diólétbe zárt, feltörésre vágyó/váró lírikusát. „...valahol sír valaki / kinek üvegkönyveit / csak én tudom széthasítani” – szól a nyitóvers. „... várom a találkozást / diót török fel tenyeremmel / és felét nyújtom át” – rímel rá a záróvers.

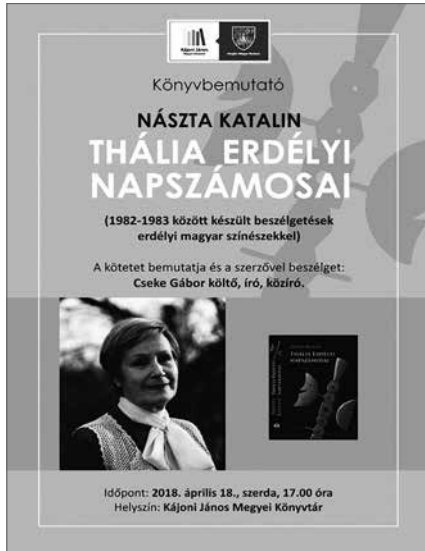
A könyvbemutatón kistányéron kettétört diókkal vártak bennünket, vehetett belőle, aki akart. Szép és találó gesztus, hiszen a *Sírt valaki odakinn* ugyanezt teszi: a találkozás és a párbeszéd lehetőségét kínálja fel az olvasónak. Ha van olyan bátor, mint a szerző, hogy nyitott szívvel forduljon az őszinte, karcos hangon megszólaló, fájdalmasan tisztán látó versek felé, létrejöhet ez a találkozás.

Nagy Betti: *Sírt valaki odakinn*
Pannon Tükör Könyvek 2018

Merő Béla

Thália erdélyi napszámosai

Nászta Katalin könyvéről

Hiánypótló munka Nászta Katalin könyve. Alig-alig jelenik meg olyan mű, amely a pillanatok művészeinek - a színészeknek - a hitvallomásával foglalkozik. Talán nem véletlen, hogy sokan nem mernek vállalkozni erre a feladatra. Hiszen nehéz megragadni a színjátszás lényegét, az *itt és most* törvényeinek kiszolgáltatott művészet sajátosságait. Ehhez *belülről jövő szemlélet* szükséges. A szerző rendelkezik ezzel az adottsággal, mivel maga is (a marosvásárhelyi „Szentgyörgyi István” Színművészeti Főiskolán végzett) színész, aki ugyanakkor író, költő, és ennek következtében a nyelv segítségével pontosan és érzékletesen tudja rögzíteni a valóságot. Az elmúlt évezred utolsó előtti évtizedében készültek a kötetben szereplő interjúk. Egy fiatal, frissen végzett színésznő kérdezte mestereit, társait, színészeket, rendezőket, sőt még egy színházkritikust is pályájukról, világlátásukról, elveikről - s magáról a színházról... Néhány interjú akkoriban Kántor Lajos, kiváló irodalomtörténész, kritikus segítségével megjelent a *Korunk* című kolozsvári folyóiratban. (*Közülük néhány írás a mai napig elérhető az Interneten.*) Ám a terjedelmes kötetnyi interjú sokáig a szerző íróasztalfiókjában szunnyadozott, mivel Romániában az akkori időkben, a Ceaușescu-rendszer *jóvoltából*, nem jelenhetett meg annak ellenére, hogy nincs benne semmilyen konkrét politikai utalás (*Persze, aki tud olvasni a gondolatokban, az megérti a mögöttes tartalmat.*); Magyarországon pedig valószínűleg úgy vélték: nem tarthat nagy érdeklődésre számot a romániai magyar színjátszás. Végül az anyag szerencsés véletlen folytán, egy pályázat jóvoltából, napjainkban megjelenhetett a sepsiszentgyörgyi *Tinta Kiadónál*, az *RMDSZ* és a *Communitas Alapítvány* támogatásával.

Ambivalens érzelmekkel láttam az olvasásnak. Egyik oldalon a színház szeretete (*magam is színházi ember vagyok - ha a rendező embernek számít*) és a romániai magyar színházak iránti elfogultság (*mivel alapítója vagyok a székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színháznak, s a kötetben szereplő személyek nagy részét személyesen ismerem/ismertem, néhányan közülük közre is működtek előadásaimban*); a másikon pedig az aggodalmam: vajon kit érdekelhet ma a közel negyven évvel ezelőtt készült, a romániai magyar színházművészetről szóló kötet...

Előjáróban leszögezhetjük, hogy az olvasó egyedülálló művet tarthat a kezében, hiszen olyan kötet, amely ennyi - megközelítőleg azonos időben készült - színházi interjút tartalmaz, magyar nyelven még nem jelent meg. A kérdések egy adott időben fogalmazódtak meg, s ezért a válaszokban tükröződik a személyes jelleg mellett az adott időszak konkrét világa. S mivel nem kívülről kérdez, a válaszok is bensőségesebbek, őszintébbek, lényegre törőbbek.

Természetesen vannak a romániai magyar színjátszásnak a hazaitól eltérő sajátosságai. Párhuzamosan kellett léteznie a románianál, amely jóval szabadabban szárnyalt, és sokszor *szemérmetlenül* áthágta a realizmus korlátait - rengeteg szövegen túli elemet tartalmazván. *(Nyilván nem nyomasztották őket a nemzetiségi-, a nemzet megmaradásának, a kultúra és tradíciók megőrzésének problémái. Érdekes, hogy a román színházakban játszó magyar művészek tevékenységén nem látszódtak ezek a korlátok.)* A kisebbségi kérdések óhatatlanul áthatják a színház művészetét is. Első és legfontosabb sajátossága a magyar nyelven való megszólalás *(a szép és érthető beszéd)*, a nyelvfenntartás, s ennek metódusa, a *deklamálás* volt. Ennek következményképpen a realista stílus az ottani magyar színjátszás legelterjedtebb formája. *(Persze a 80-as években is születtek más stílusú előadások: Harag György, Taub János, Tompa Gábor, Parászka Miklós... rendezésében.)* Akkoriban hat magyar színház működött Romániában: Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Szatmáron, Nagyváradon, Sepsiszentgyörgyön és Temesváron. Mindegyik sajátos arculattal rendelkezett. *Átjárhatóság* közöttük nemigen adódott, *elsősorban azért*, mert a leendő tagok igyekeztek a korábbi lakóhelyük közelében társulatot találni. *(A „színház” ismeretlen fogalom volt. Jobbára a napjainkra is jellemző ez a tendencia.)* Ennek következtében egy helyen, egy színházban kellett leélni életüket - e lét minden előnyével és hátrányával együtt. Az állandó egyhelyben lét egyrészt: családiassá formálhatja a színházi közösséget, másrészt: kényelmessé teheti a színészt.

Másodsorban azért is éltek-dolgoztak szinte élethosszig egy társulatnál a színészek, mert zárt városokká nyilvánították ezeket a magyar városokat, nem lehetett - kevés kivételtől eltekintve - más színházhoz szerződni.

A fenti eltérések a színházművészet szempontjából nem lényegi kérdések. Legfeljebb modulálják azokat.

A kötet a SZÍNÉSZ-nek állít elsősorban emlékművet. Nászta Katalin küzd *az elműlünk - nyomtalanul, mi marad utánunk?* fájó

felvetésekkel. A pillanatok művésznének kihívásait rögzíti. Azt a művészt rajzolja le, aki alkotó és alkotás egyben - tisztában lévén azzal a ténnyel, hogy egy előadás és az adott szerep csak addig létezik, amíg a színész él; hogy a produkcióról a videofelvétel nem ad valós képet, mivel az már egy múltban lejátszódott, bármikor megismételhető folyamatot rögzít; hogy a színész gesztusait mindig a saját korából meríti, s emiatt az - idővel elavulhat; hogy a gyorsuló idő más tempót igénylő nézőt teremt, s ezért a felvételt látó nem biztos, hogy találkozik az előadással... S tudja, hogy mindezek miatt a színészi játékot megragadni, megőrizni - a legbonyolultabb feladatok egyike. Mindezt konkrétan nem mondja ki. Az a konzekvensen feltett kérdéseire adott válaszokban összegződik az olvasó számára.

A színész munkájáról jelentős művek születtek - de ezek többnyire tankönyv jellegűek, még akkor is, ha napló formában íródtak. *(Lásd: Sztanyiszlavszkij a színész munkája)* Itt a különböző sorsú, életszemléletű, más és más metódusban dolgozó színészek válaszaiból az *emberarcú művész* formálódik meg:

a színész: aki alkotó művész, s alázattal, etikusan közelít a feladatához; aki teljes életét a színháznak szenteli; aki nem kényszerből és megélhetésből, valamint rutinból játszik; aki önpusztítóan a legbelsőbb érzelmeit tálalja ki egy jellem megformálása során két-három óra alatt, ami a való életben több évtizedben zajlik; aki hisz az emberek megváltoztathatóságában; akinek tehetségesnek, okosnak és nyitottnak kell lennie...

a rendező: aki *apja* a társulatnak, s ezért úgy oszt szerepet, hogy a színész fejlődhesen, s ezért nem mindig ugyanazt a típusú szerepet osztja rá; aki nem szöveget rendez, hanem összhangot teremt az adott mű minden összetevője, alkotója között - inspiratíván és bizalommal együttműködve a színésszel; tudván, hogy a darab tolmácsolása az ő, a szerep a színész dolga; aki tisztában van vele és érvényre juttatja, hogy a színház nem gyár, és a vidékiség nem azonos az igénytelenséggel...

az igazgató: akinek művészete abban áll, hogy milyen darabokat rak egymás mellé az évadban - figyelembe véve a társulat adottságait és a közönség elvárásait, aki ideális munkafeltételeket teremt a társulata számára...

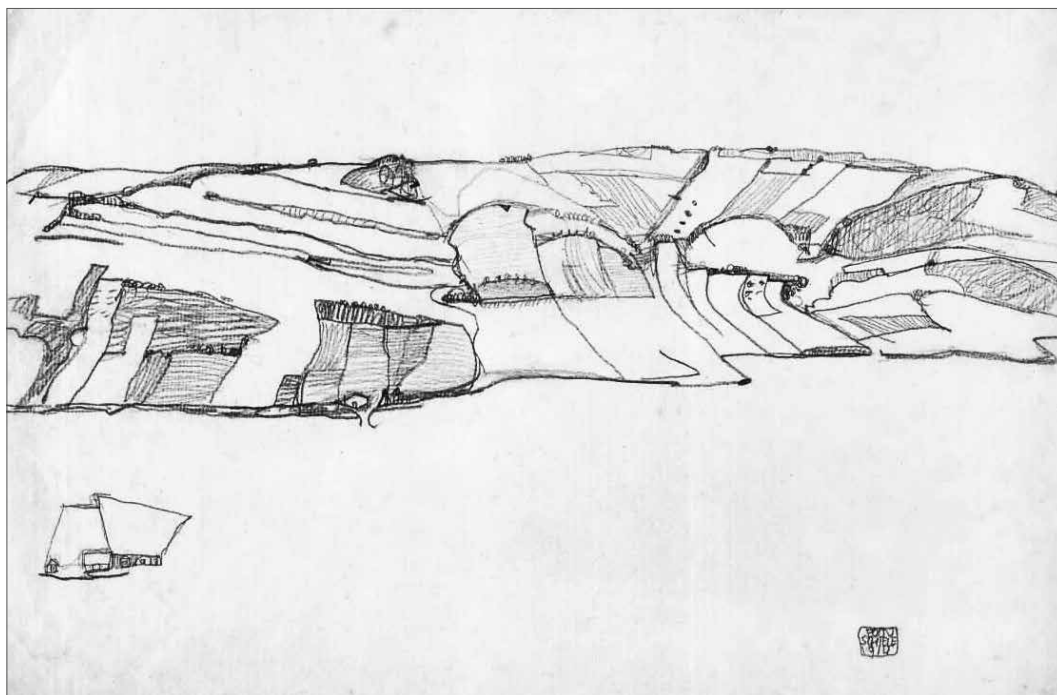
a kritikus: aki nem elfogult irodalomparti, s nem az előzetes koncepciójához alakítja véleményét; aki előadás- és szerepelemzést végez; aki nem preconcepcióval ül a nézőtérre, hanem beilleszkedik a darab világába; aki ír a rendezésről, díszletről és jelmezről, a színészlőről, mit, hogyan játszott; akiknek fontos feladata, a múltó pillanatok értékelő megőrzése, s aki azokat is tájékoztatja az előadásról, akik nem jutottak el a színházba...

a néző: a felüdülést, a gondtalanságot, a kikapcsolódást kedveli - de ennek ellenére nem szoktathatjuk le a művészszínházról...

mindenki: tisztában kell lennünk azzal a ténnyel, hogy a színházi előadás egyszeri, megismételhetetlen dolog. Ebben rejlik lényege és tragikuma.

A vélemények szintetizálódnak - a más kérdésekre adott válaszokhoz hasonlóan - s ezáltal nem maradnak meg a maguk egyediségükben, hanem összegződnek színházi törvényszerűségekből. Egy kollektíva, az erdélyi magyar nemzetiség kisebbségivé degradált színművészek közössége fogalmazza meg (*egyénilag, egymástól függetlenül - de mégis egységes arculattal*) a színész, a rendező, a színigazgató, a kritikus, a néző mibenlétét. S ezáltal erőteljesebb hatású a *Thália erdélyi napszamosai* kötet a didaktikus könyveknél.

Ajánlom minden színházszerető és színházi embernek. (*S tankönyvnek színészhallgatók számára.*)

Egon Schiele: Tájkép mezőkkel, ceruzarajz

Nánay István

Ajánlás Merő Béla Volt egyszer... egy Reflex Színpad című könyvéhez

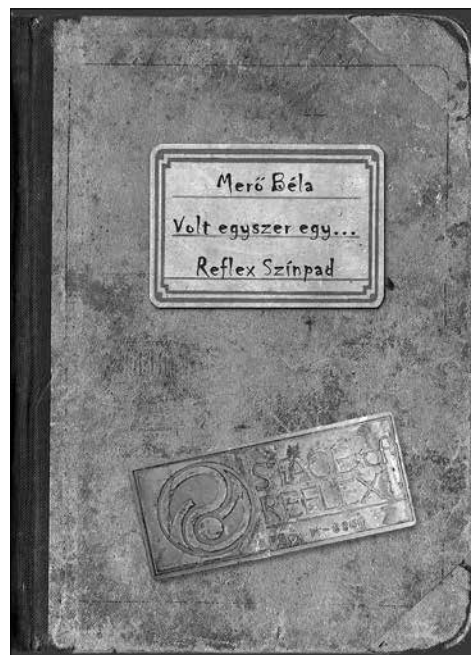
Egy könyvhöz bevezető ajánlást írni hálás feladat is, meg nem is. Ha a téma érdekes és a könyv jól van megírva, minek az ajánlás? Ellenkező esetben, egy érdektelen tárgyú és unalmas munkán semmilyen ajánlás sem segít.

Merő Béla visszaemlékezése nem szorul pártoló ajánlásra. A legendás Reflex Színpad történetét aligha tudna más pontosabban, hitelesebben, ugyanakkor érzékenyebben megírni, mint ő, aki 1970-ben megálmodta, majd szívós szervező munkával létrehozta Zalaegerszegen azt az együttest, amely rövid időn belül az ország egyik legprogresszívabb kísérletező és alkotó színházi műhelyévé vált.

Csaknem a kezdetektől figyelemmel kísértem a Reflex munkáját (ennek lenyomata e kötetben is fellelhető), csak úgy, mint az akkoriban, szűk egy évtized alatt létrejött számos más amatőr színházét. Ezeket ma alternatívnak vagy függetlennek mondanánk, de azokban az évtizedekben csak hivatásos színház és amatőr mozgalom létezett, és a státusukat tekintve amatőr, de működésüket és teljesítményüket nézve professzionális csoportokra jobb híján alakult ki ez az elnevezés.

Néhány egyetemi együttes (például Budapesten az Universitas Együttes, a Vári Irodalmi Színpad, a Szkéné Együttes, Szegeden az Egyetemi Színpad) és fővárosi csoportosulás (Kassák Színház, Orfeo Együttesek) mellett három jelentős iparral rendelkező városban jött létre kiemelkedő színházi csoport: a Reflex mellett Tatabányán a Bányász és Miskolcon a Manézs Színpad. Ezek az amatőr színházak többnyire a hivatalos és általánosan érvényesítendő realizmussal szemben határozták meg magukat, s ez nemcsak abban nyilvánult meg, hogy mást és máshogy játszottak, mint a profi intézmények, hanem abban is, hogy számukra az alkotófolyamat egyik leglényegesebb feltétele a közösség volt. Erős és karizmatikus vezetők köré csoportosultak a fiatalok, és nem csak, vagy nem elsősorban előadások megszületését ambicionálták, sokkal inkább az együttlétet, a közös gondolkodást, az önművelést, a testi-lelki felkészülés (tréningek, etűdözések stb.) különböző formáit.

A politikai és hivatali – sőt, nem ritkán rendőri – hatalom számára éppen a szabad gondolkodás terepeit jelentő közösségek léte

volt gyanús és üldözendő. Az együttesek ellehetetlenítési folyamata 1972-75 között tetőzött, amikor számos csoport kénytelen volt beszüntetni vagy rövidebb-hosszabb átmeneti időre felfüggeszteni működését. A Reflex Színpad története jól dokumentálja ezt a folyamatot, hiszen számos előadását tiltották be. De az együttes végleges betiltása nem következett be, ami sok mindennek és sok mindenkinek köszönhető. Többek között annak is, hogy Zalaegerszegen egy évtizeden át a Reflex képviselte a színházi állandóságot, és évről évre jelentősebb produkciókkal bizonyította, hogy a város sajátos hangú, önálló szellemiségű kulturális intézményévé vált.

Abban, hogy Zalaegerszegen állandó kőszínház létesült, szintén szerepet játszott a Reflex és személy szerint Merő Béla. A Reflex előadásai nemcsak a megyeszékhelyen, hanem annak tágabb környékén és a megye határain túl is felkeltették a színház iránti érdeklődést, és az a formanyelv, amit az együttes képviselt, jó alapot adott ahhoz is, hogy a Ruszt József vezette hivatásos társulat akkoriban korszerűnek számító stílusa többé-kevésbé nyitott befogadókra talált.

S ezt nemcsak az előadások készítették elő, hanem az a színházzal színházra nevelési program is, ami végigkísérte a Reflex két évtizedét. Ez a komplex program a színésznevelés különböző formáit éppen úgy magába foglalta, mint a kicsikkel való foglalkozást, a csoport bázisán, a Móricz Zsigmond Művelődési Házban rendszeressé váló befogadó színházi tevékenységet, illetve a színházról, a művészetekről, s egyáltalán: az életről szóló tematikus vagy kötetlen beszélgetéseket.

Miként az amatőr színházak mindegyike, a Reflex Színpad is számos külföldi meghívásnak tehetett eleget, s ezek az utazások nemcsak az együttes sikereit gyarapították; minden találkozó újabb ablakot nyitott a kortárs színházi világra, s olyan alkotókkal és trendekkel lehetett megismerkedni, akik és amelyek a Reflex színházi gondolkozására éppen úgy, mint áttételesen és bűvópatak

szerűen az egész magyar színházkultúra frissülésére is hatottak.

1981, a Hevesi Sándor Színház megalakulása után természetesen némileg módosult a Reflexnek a város kulturális életében betöltött szerepe, funkciója és lehetősége. Ezzel egy időben az amatőr színházak szerte az országban a pozícióvesztés állapotában voltak. A Reflex küldetése és hitvallása nem változott, de a fenntartási körülmények romlásától az utánpótlás (amelynek egy részét a Hevesi Sándor Színház szippantotta fel) szűküléséig számos tényező nehezítette, hogy az együttes a hetvenes évekbeli csúcson teljesítsen.

S bekövetkezett 1989-90, amikor nemcsak új perspektívák nyíltak a társadalom előtt, hanem elkezdődött egy fejtelten értékpusztítási folyamat is. Ennek esett áldozatul a Reflex Színpad, s mindenekelőtt a székhelye, a Móricz Művelődési Ház, amelynek a fenntartók más funkciót szántak. A pusztítás során a gondosan színháznak tervezett tereket éppen úgy megsemmisítették, mint azokat a tárgyi emlékeket (iratokat, fotókat, szövegkönyveket stb.), amelyekből rekonstruálható egy intézmény története. Azzal, hogy Merő Béla vállalta e történelemnek a mából visszatekintő megfogalmazását, megteremtette az alapját a további színháztörténeti kutatásnak.

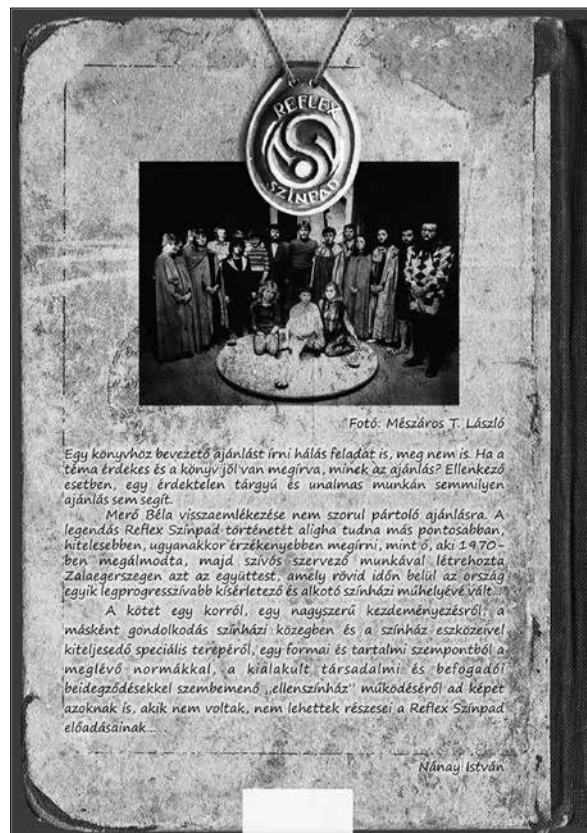
A kötet egy korról, egy nagyszerű kezdeményezésről, a másként gondolkodás színházi közegben és a színház eszközeivel kiteljesedő speciális terepéről, egy formai és tartalmi szempontból a meglévő normákkal, a kialakult társadalmi és befogadói beidegződésekkel szembemenő „ellenszínház” működéséről ad képet azoknak is, akik nem voltak, nem lehettek részesei a Reflex Színpad előadásainak. A mai színjátszók és rendezők haszonnal tanulmányozhatják az együttes híresen-hirhedetten kemény tréningjeinek gyakorlatsorait.

Azok pedig, akik láthatták egyik-másik reflexes produkciót, netán törzslátogatói voltak a színháznak, felidéződhetnek a maradandó előadás- emlékek. Nekem a

könyv kéziratának olvastakor mindenkélt a Testvérsiratók, A völgy felett lebegő lány (Che Guevera-műsor), az Anyasirató, a Santa Maria de Iquique, a Don Carlos, a Buffó-misztérium és A mutaványosbódé idéződött fel – ezek külön-külön is remek és nagyhatású előadások voltak, de együtt, folyamatot alkotva tanulságos kordokumentumot képeznek.

Az elmúlt fél évszázadra vonatkozó színháztörténeti kutatás súlyos mulasztása, hogy a struktúrán kívüli színházi kezdeményezések rekonstruálása, utólagos doku-

mentálása és összefoglaló elemzése mind-ezidáig elmaradt, holott ma már világosan látható: a színházművészet alakulásáról a kísérleti és új gondolatokat, illetve esztétikát kereső műhelyek s alkotócsoportok vizsgálata nélkül nem alakítható ki érvényes történeti összegzés. Merő Béla könyve ebből a szempontból is hiánypótló.

Kardos Ferenc

A betelepülők regénye

Hartmann Miklós könyvéről

Nem túlzás azt állítani, hogy a török hódoltság után egy új Magyarország épült fel a régi hagyományokon, de a betelepülők, áttelepülők erejével, tudásával, kulturális és gazdasági újításaival. Erről a betelepülésről sok adat áll rendelkezésre levéltárakban, szerepel tankönyvekben, de nagyon kevés az olyan leírás, mely a betelepülés személyes történetéről, nehézségeiről és kihívásairól szól. E kevés leírások egyike Hartmann Miklós egyszerre szívmengető és szívszorító regénye, „A széna illata”.

Szívmengető, mert minden fejezetében ott van a betelepülők és az őket segítők gondoskodása, egymásra figyelése, az óhazából hozott és szilárdnak hitt értékek (a föld, a katolikus hit, a család) tisztelete és szolgálata.

Szívszorító, mert ott van a betelepülésre, a család nagy részének elhagyására készítő kényszer, és az induláskor még ismeretlen, egyszerre ígéretesnek és félelmetesnek, bőnek és elvadultnak mutatkozó magyar vidék, s ott sorakoznak a hatalmas, politikai események ember-és gazdaságpróbáló szörnyűségei.

A mű a Tata melletti Kecskédre, az Eszterházy uradalomba betelepülő család 18-20. századi története, de ezt olvasva a Nagykanizsa környéki - a Rajna-vidékről származó - „koblenzi” némettség is ráismerhet saját útjára, küszködésére.

A Hartmann család életének egy-egy hangsúlyos korszakát, személyiségét bemutató mű családtörténet, beleágyazva a röviden, vázlatosan, de mégis pontosan megidézett magyar történeti eseményekbe és Környe, Kecskéd és Szend falu történetébe.

A regény egy család történetét követi egynemű, igényes, egyszerű nyelvezettel, de mozaikossága, a leíró és párbeszédés részek aránya, kapcsolata az előadás tempóját hol gyorsabbá, hol lassúbbá teszi. A regénybeli történet úgy árad, mint egy folyó; mint a Duna: hol gyorsabb sodrású, hol lassabb. A gyorsabb sodrású fejezetek, részfejezetek elsősorban a nagy családi és gazdasági eseményeket tudatják velünk, míg a lassabbak a mindennapi élet sűrű leírásai. Ezekből megtudható, hogyan is működött egy korabeli (18-20. századi) parasztgazdaság: mit jelentett az irtás, a termelés elindítása, mit tettek az asztalra, hogyan gondolkodtak a gyarapodásról, milyenek voltak az ünnepek és így tovább. Ezért ez a regény arra is alkalmas (és ajánlott), hogy történelemórákon idézve belőle érzékletesebben és érthetőbben mutassuk be a magyarországi telepések letelepedésének és beilleszkedésének bonyolult folyamatát, életet vigyünk a történelemkönyvek, tankönyvek száraz számaiba, hűvös leírásaiba. A szerző arra is figyel, hogy a német

tájnnyelvben vagy a történelmi fogalmak körében nem járatos olvasót lábjegyzetekkel segítsé. (Első pillantásra az olvasó furcsállja is ezt a gondoskodást, majd örül neki, hiszen segíti a megértést).

A különböző ritmusú epizódokból álló szerkesztés tudatos, amit az is bizonyít, hogy a szerző a fejezetek elejére rövid gondolati összefoglalókat írt. Ezeket érdemes legalább kétszer elolvasni: egyszer a fejezet bevezetőjeként, s aztán a fejezet elolvasása után.

Hartmann Miklós műve regény. Fikciós mű, de nem fiktív, hiszen alakjait és azt a kort, amelyben játszódnak az események, valóságos dokumentumok, megélt élmények és olvasmányok alapján rajzolja elénk. A romantikus részek mögé egy nagyon is realiztikus világot fest, s ezáltal a romantikus vagy tragikus történetekről szóló részek is mértékletesé válnak, érzékeltetve, hogy a nagy érzelmi hőfokú eseményeket is szabályozza az a sváb hagyomány, melynek keretei közt folyik az élet.

Az 1744-ben a rottenburgi püspökség területéről elinduló familia hat nemzedékének sorsát követve enged betekintést az író a család életébe. A családtagokon keresztül és az ő nézőpontjukból mutatja be a magyar történelem egyes eseményeit, a magyar jobbágyság, a paraszti társadalom akkori viszonyait. Az ő szemükben a magyarországi körülmények mások, mint amilyenek az óhazájukban voltak. A magyar jobbágy szabadságfoka sokkal kevesebb, terhei sokkal nagyobbak, de a szerző azt is jól érzékelteti, hogy a családot és betelepült társait megkülönböztetett figyelem kísérte: jelentős kedvezményeket kaptak az első időkben.

Az új hazában házat, falut, egyházközséget építő család érzékletesen megírt történetének legfontosabb láncszemei azonban nem a történelmi csomópontok, s nem is a mindennapi megélhetésért vívott harc, hanem a család hétköznapi élete: a szerelmek, az újrakezdések a gyermekek, a társ elvesztését követően, a ragaszkodás a katolikus hithez és a mindvégig erős érzés az óhaza iránt.

Az első nemzedék tagjai - Martin, Catherina

és a hozzájuk nagyon erős szálakkal kötődő Gaspar Wagner katolikus pap - honvágukat egymás társaságának keresésével próbálják enyhíteni. A dokumentumokra építő regényben a szerző ezt a honvágat néha elrejt más vágak mögé: a remény mögé, hogy létrejöhet az a gazdaság és gazdagság, amiről álmodtak, ami az otthoni mintájára épül; vagy a pap esetében az, hogy ugyanúgy pásztorolhatja övét, mint otthon, káplán korában. Az ő alakja a történetben különösen fontos helyet foglal el, mert egyfelől az ő személyében van folyamatosan és egyre távolodóan jelen az óhazai német kultúra (ezt erősíti az is, hogy sohasem lehet közvetlenül az áttelepültek papja), másfelől az ő alakja a legpontosabb metaforája a minden áron való kötelességtudásnak. Ő, bár vonzódik a férjéhez hűséges Catherinához, nem adja fel egy pillanatra sem hivatását, pedig szerelme még az utolsó utáni pillanatban is kifejeződik egy koszorúba helyezett piros rózsában.

A hivatástudat, a paraszti lét elfogadásának tudata viszi tovább a Hartmann család életét. Ennek a hivatástudatnak és az ahhoz való ragaszkodásnak a kifejeződése maga cím is: a széna illata, melyben benne van a rét összes virága, az ott legelő állatok, a szénapadláson izzadó férfiak, a széna illatát az ölelésbe sűrítő szerelmesek.

A második nemzedék - Josef és családja - már a létrejött faluban küzd meg a 18. század végi, 19. század eleji kihívásokkal (úrbérrendezés, napóleoni háborúk) nyegedelkes gazdaként, de még jobbágyként.

A harmadik nemzedéket képviselő Konrád (18. század közepe) visszatér Környére, majd Szendre költözik. A család szendi élettörténete újabb próbatételek sorozata - tűzvész, kolekajárvány -, mely során bebizonyosodik, hogy a szomszéd falvakban, például Kecskéden élő sváb rokonság segítőkész.

A negyedik és ötödik nemzedék - Ferenc és apja, „öreg Ferkó”- története az 20. század eleji „boldog békeidők”-ben kezdődik, amikor többek között a vasút hatására iparosodó, szőlőt is termelő parasztagdaság jön létre a kezük alatt. A vasúttal, a gazdaságok gépesí-

tésével, és az új, ipari növények termelésével (például a cukorrépa) a parasztek közti verseny nőtt: a gazdagok gazdagabbak, a szegények szegényebbek lettek. Ez volt a telep falvak sorsa is.

Így sodródtak bele a nagy háborúba. E nemzedéknek is lejegyzettek a sorsfordulóit, melyek (ahogy a korábbi és későbbi nemzedékekénél is) a család sorsának jelentős változásait idézték elő. Nagy döntéseket és tetteket igényeltek a túlélőktől, s a nehéz pillanatokban mindig kiderült, hogy a szétszóródott „családszövet” mennyire egybeszótt. A regény itt a korábbiakhoz képest több történeti kitekin-téssel és kevesebb családtörténeti eseménnyel halad tovább. E rész két főhőse a 17 évesen gazdaasszonnyá váló Lizka és mostohaanyja, Mária néni.

A hatodik - az utolsó - nemzeték István nemzedéke: a II. világháború és az azt követő évtized ide-oda sodródó nemzedéke. István és felesége, a világlátott kovácmester házából jövő Varga Irma életéből felidézett események és a háborús évtized úgy vegyülnek össze Hartmann Miklós leírásában, hogy leszűrődik belőle az élni akarás és a minden rossz ellenére is továbbcsordogáló élet kesernyés, de édes íze. E zárófejezetnek a legemberibb s egyben legtragikusabb története az, amikor Imre, mint sváb férfi, S.A.S. behívót kap munkaszolgálatra. Eltűnik, s szerelme, Irma a zsidó orvos segítségével próbálja megtalálni. Végül nem ő talált rá, hanem a halál...

Az író kimondatlanul is felteszi és meg is válaszolja a kérdést: ők, a magyar, a sváb, a zsidó ember, akkor ugye nem ellenségek, hanem áldozatok egy embertelen gépezetben. Ez az ethosz és az emberség mindenképpen feletti tisztelete az egész regényt áthatja, de itt kikristályosodik...

A regényt a „Pikét” című rövid fejezet zárja, melynek bevezetőjében a kisemberekről ír a szerző. Az emberségben nagy, a hatalomban kicsi emberek életéről, akik - akárhogyan dobálja is őket a hatalom - mindig megpróbálnak saját maguk és családjuk urai maradni. Ez a fejezet egyfajta keretet is ad a műnek, hiszen Ferenc másik fia - az elveszett Imre bátyja -,

István hadifogolyként visszakerül a német vidékre, s onnan jön vissza francia hadifogóságát követően immár haza, Magyarországra.

Itthon minden (istálló, magtárak) üres, a család romokban. A háború rekvirálásai után István ugyanott tartott, vagy még ott sem, mint az 1744-ben az óhazából áttelepült szépapja. Újra kezdeteként mindent előről ... és elkezdte. Megházasodott (testvére szerelmét, Irmát vette el), és élt, dolgozott abban a paraszti világban, amelyben 1953-ban lehetséges volt dolgozni. Abban a meggyőződésben élt és dolgozott, hogy az a föld, az a rét, ami az övé, az az övé.

Mondhatjuk: a regény az újakezdések regénye. A főhősök pedig azok a családfők és élet-társaik, akik a legnagyobb tragédiát követően is azzal a kérlelhetetlen német módszerességgel építik fel gazdaságaikat, életüket, amit az óhazából áttelepültek örökítettek rájuk. Minden érzelmi kérdés ennél fogva gazdasági döntés is, és fordítva, minden gazdasági döntés egyúttal érzelmi kérdés is. A főhősöket pedig mindig - akkor is, ha készülhetnek rá - munka közben, tervezés közben, készülődés közben éri a halál. E sorsokban nem találunk feladást: nincs köztük öngyilkos, reménytelenül menekülő, s míg élnek, mindig egyfajta sváb józansággal viszik tovább sorsukat. E józanság nyugalma árad a könyv lapjairól, s ezzel a józansággal nemhogy ellentétben áll, hanem szimbiózisban él a Hartmann család vezetőinek, tagjainak újító szelleme s törekvő magatartása.

Mindenkinek ajánlom Hartmann Miklós könyvét, aki meg akarja érteni és érezni a betelepülő svábok sorsát, gondjait. Főként azoknak, akik a szorgalom, a tisztesség, a hűség, az istenfélelem és a jövőbe vetett végtelen hit embereiről akarnak olvasni. Olyanokról, akik a hagyományaik feltétlen tisztelete és megtartása mellett képesek voltak mindig újítani, vagy alkalmazkodni a gazdasági, társadalmi környezet változásaihoz.

Az az erkölcsi tartás, kitartás és gondolkodás, ami ezt a sváb telepesek családját jellemezte kétszáz éven át, ma is követhető, s talán egyes vonatkozásaiban követendő is.

Kostyál László

Láthatatlan világ

A fenti címmel, a Kanizsai Képző- és Iparművészek Egyesülete által hirdetett pályázatra beérkező művekből nyílt kiállítás május 11-én a nagykanizsai Magyar Plakát Házban. Az egyesület elnöke, Stamler Lajos szerint a cím egyrészt a művészek belső, ezért mások számára láthatatlan, a képzőművészet segítségével kivetített világára utal, másrészt viszont arra a fontos szempontra, hogy az alkotások a tapinthatóságuk révén a nem, vagy gyengén látók számára is érzékelhetőek és befogadhatóak legyenek. A tárlat egyik kifejezett célja tehát az esélyegyenlőség javítása és a hátrányos helyzetűekkel való társadalmi szolidaritás erősítése volt. A cím és a kiírás ugyanakkor meglehetősen tág lehetőséget biztosított a résztvevők számára, hiszen tematikailag semmilyen kötöttséget nem írt elő, és a kiállítók egy része a tapinthatóság, vagy a látástól eltérő, más úton való érzékelhetőség – pl. szaglás – kritériumát sem tartotta szorosan szem előtt. Persze egy színekkel operáló, alapvetően vizuális interpretációra épülő képzőművészeti alkotást egyéb érzékszerveinkkel jó esetben is csak részben lehet megismerni, ezért e fontos szemponthoz azok jártak a legközelebb, akik festetlen – bár a monokrómia is lehet jelentéshordozó – és plasztikus alkotásokat állítottak ki.

A bemutatkozó harminc művész többsége nagykanizsai, de a láthatatlan világ láthatóvá tételének céljával érkeztek kiállítók Bajáról, Budapestről, Kaposvárról, Veszprémből és Zalaegerszegről is. Egy részük csak egyetlen munkával volt jelen, de olyan is akadt, aki kilenc, míg más hét alkotással szerepelt. A fentiekből következően a tárlatnak nem volt ugyan egységes vezérfonala, így a kiállított művek – és az általuk kivetített belső, láthatatlan világok – meglehetősen sokfélék voltak, ez azonban nem keltett hiányérzetet a látogatóban, és számos kifejezetten kvalitásos és érdekes alkotás is bemutatásra került. Ez tovább erősítette azt a kellemes belső bizsergést, amit egy 18. századi magtár enteriőrje és egy kortárs művészeti kiállítás között a tudatunkban vibráló feszültség amúgy is felébreszt. Mindamellet pedig, hogy a narratív kötöttség minimális volt, és a belső képek megfogalmazásában és kivetítésük módjában a művészek teljes szabadságot élveztek, megállapíthatjuk, hogy a kiállított képek között a legnagyobb súlyt a valamilyen formában a természeti motívumokra épülő vagy azokat asszociáló alkotások képezték. Ezt persze meglehetősen tágan kell értelmezni, hiszen ilyen szempontból természeti motívumnak mondjuk a köveket, sziklákat felhasználó

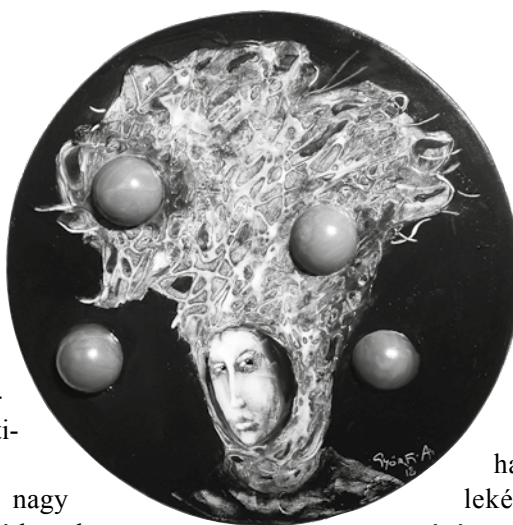
Kiállítási enteriőr

Györfi András:
Tapintható álom

vagy imitáló formákat, a fiktív talajfaktúrákat, a biomorf objektumokat és a kvázi táj- vagy természeti részleteket, de részben még a talált – természetes vagy mesterséges – elemek applikációjával készült plasztikus kollázsokat is.

A kiállító művészek nagy többsége számára a láthatatlan, belső világ valamilyen módon tehát kapcsolódik a megtapasztalható valósághoz. Györfi András álomfiguráját négy piros dudor teszi plasztikusan is érzékelhetővé (*Tapintható álom*). Ghiczy György *Tánc a kulisszák mögött* c. festményének a fehér alapból enyhén kiemelkedő, rejtélyes fehér figurái fekete-piros-sárga színpázmák között táncolnak. A láthatatlan és az empirikus világ érdekes viszonya mutatkozik meg Ludvig Zoltán alkotásain, amelyek fiktív biológiai mikro-folyamatokat, átalakulásokat meggyőzően részletezve, egyszersmind dekorativitással ötvözve jelenítenek meg.

Szarjas Gertrúd két *Tapintható képe* a spontán módon és teljesen esetlegesen színezett selyemdrapéria párhuzamos, függőleges, illetve vízszintes meggyűrési révén válik plasztikussá. *Cím nélküli* tüzománcán Járasi Ildikó mintegy a saját álom-álarca mögül

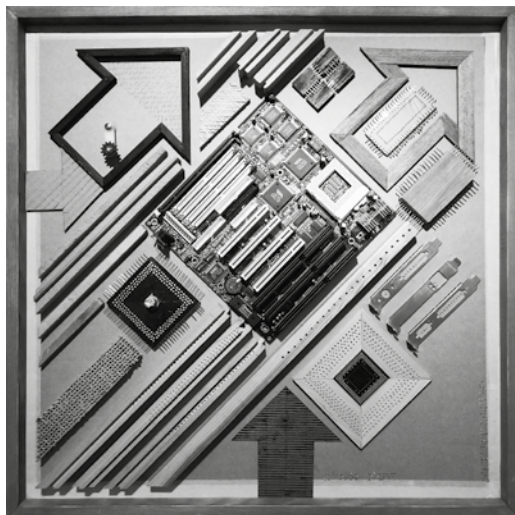
tekint a nézőre, kék, illetve szürke szemével mintha egyik, illetve másik szférában lenne jelen. Földvári Zsuzsanna láthatatlan világának színhelye egy nagyon is konkrét, kissé retro hangulatú szobabelső, leképezésének tapinthatósága a kollázs-technikából származik. Nagy Szilvia háromrészes

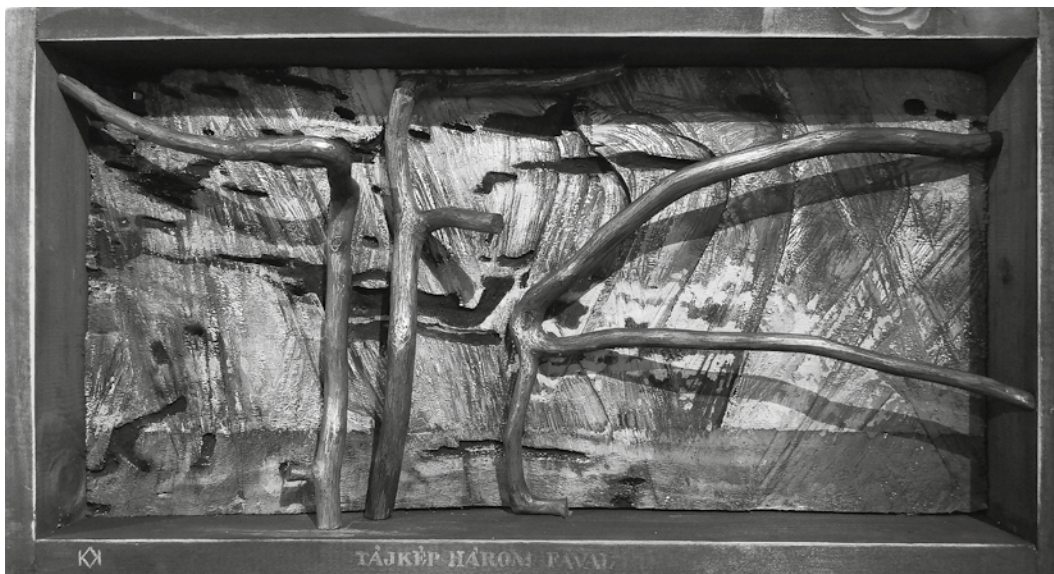
tüzománc-sorozata (*„Alattad a föld, feletted az ég, benned a létra” 1-3.*) a belső világ végtelen hullámozásának nonfiguratív, játékosan vidám, 9-9 egyenlő négyzetre bontott kivetítése.

Kántor József lécekből, gombokból, papírcsipekből, computer-alkatrészekből applikált tárgy-kollázsainak (*Két pár, Digitális rajztábla, Egy alaplap utóélete*) geometrikus motívumai és konstruktívan feszes szerkezete a kiállítás anyagában meglehetősen társtalantul ipari produktumok hulladékká vált alkatrészeit állítja új összefüggésbe és biztosít ezáltal számukra további létjogosultságot. Gondolkozásmódjával bizonyos szempontból talán Vercz Szilvia rokonítható leginkább, aki geometrikus kvázi struktúráit monokróm papírfelületekbe gyűrve-hajtogatva, az alaptól plasztikusan kiemelkedő objektummá

Kántor József:
Egy alaplap
utóélete

Kiállítási
entériőr

Kotnyek István:
Tájkép három fával

alakítva tette tapintás által is érzékelhetővé és megérthetővé.

A karakteresen egyéni stílussal bíró Kotnyek István assemblage-ain öreg, de „revitalizált” deszkadarabokra applikált kreatív szellemességgel a szabadban talált fadarabokat vagy kidobott, eredetileg más-más funkcióval bíró fémadarabokat, illetve tárgyakat, a bizarr cím-adással is segítve a néha meglepő, akár kozmikus összefüggésekre utaló asszociációkat (*Befogott kisbolygók, Fénylő bolygók fekete lyukkal, Tájkép három fával, Hajítófa mágnés* stb.). Budaházi Tibor ugyancsak szűrőgött, régi, faanyagot felhasználó, kilyuggatott, kucsmaformájú, monokróm fekete alkotása különösen is a tapinthatóság kritériumát tartotta szem előtt.

Bognár László sima, fényezett felületű, (síelő vagy táncoló) emberi alakokat ábrázoló fa kispasztikái a részletek elhagyásával, tömszerű formákból építkeznek. A füst kerámiaszoborba fogalmazásával szinte a lehetetlenre vállalkozott, mégis sikerrel járt Tápai Ferenc (*The Smoke*). Ambrus Márta öt cím nélküli, sorba rendezett alkotása mögött mélyebb összefüggések sejlenek: a három, keretre feszített, szöttek technikával készült, tájat asszociáló kompozíció egyes darabjai között két kerámia portré (egyik kerek plasztika, a másik relief) jelenik meg, ami által az előbbieket az ő belső világuk kivetülése-

ként hatnak. Geometrikus formán, metszett gömbön ugráló vidám csibéi, Ariadné fonala mentén végigjárható *Társas játéka* a tapintási érzékelést előtérbe helyező játékos kísérletek.

Ludvig Dániel dekoratív tevéfigurája, Horváth Györgyi két, nádszálak között repdeső pillangója állatmotívumokra koncentrálnak. Domina Zsóka részben rusztikus, természeti motívumokat (föld, tengeri fövény, hullámozó víz) asszociáló faktúrákkal, sajátos képzetársításokat indukáló formákkal operál (*Család, Tenger, Szörnyecske*), részben szimbolikus jellegű alkotásokkal (*Fészek, „Minek az út, ha nincs a végén templom”*) jelentkezik. Különösen szellemes Lukács Ildikó méhviaszból, napraforgó magokból építkező, egy kitárt szárnyú madarat pozitív és negatív formában, illetve sötét és világos színnel megjelölt kétrészes, reliefszerű alkotása.

Marsai Ágnes kicsit talányos című (*„S láttam, hogy a törvény szövedéke mindig felfeslik valahol”*) alkotása a valóságban is egy felfeslő, s a címből következően a törvényt szimbolizáló szövedéket állít elénk. Boda Balázs Gábor egyik munkája egy háromszögbe (a Háromság jelképe) zárt gyöngy-sort (*Csábítás*), a másik egy szabályosan elhelyezett kavicsokból álló labirintust mutat, melyen piros pontokkal kijelölt, egyenes út vezet keresztül (*Labirintus*), amivel valóban a láthatatlan, lelki világ történéseit vetíti

Stamler Lajos:
Assemblage

ki. Henn László András játékos alkotása (*Kislányom kedvence*) egy plüssmackó gyermekmunka-szerűen elnagyolt, ákombákom megjelenítése.

Votin Dóra két, öreg, megviselt fát, s az első esetében még rozsdás szögeket és drótot is felhasználó munkája (*Radnóti angyala, Matuzsálem*) a szimbolikus hangvétel mellett különös hangsúlyt ad a múlt idő dimenziójának. Debreczeny Zoltán alkotása (*Eine kleine Nachtmusik*) karikírozó humorral átszöve mutatja be az éjszakai város láthatatlan, csak zenei hangjainak mozaikkockáiból összerakható világát. A rendkívül ízesen megfogalmazott, sokalakos jelenetet egy palettaként felhasznált, hangolókulcsai helyén használt ecsetekkel gazdagított gitár koronázza. Bekő Veronika, az okker, a narancsszín, a barna és a sárga tiszta árnyalataival festett, nonfiguratív kompozíciója a belső, láthatatlan világ emlékrétegeinek egymásra rakódását, illetve felfelérését jelképezi (*Rétegződés*). Két másik, festetlen, habszerű műköből készült munkája sem hordoz a látható és közvetlen érzékelhető világhoz kapcsolódó utalásokat, harmonikus, megmozgatott felületükkel a tapintás révén való megismerésre csábító alkotások.

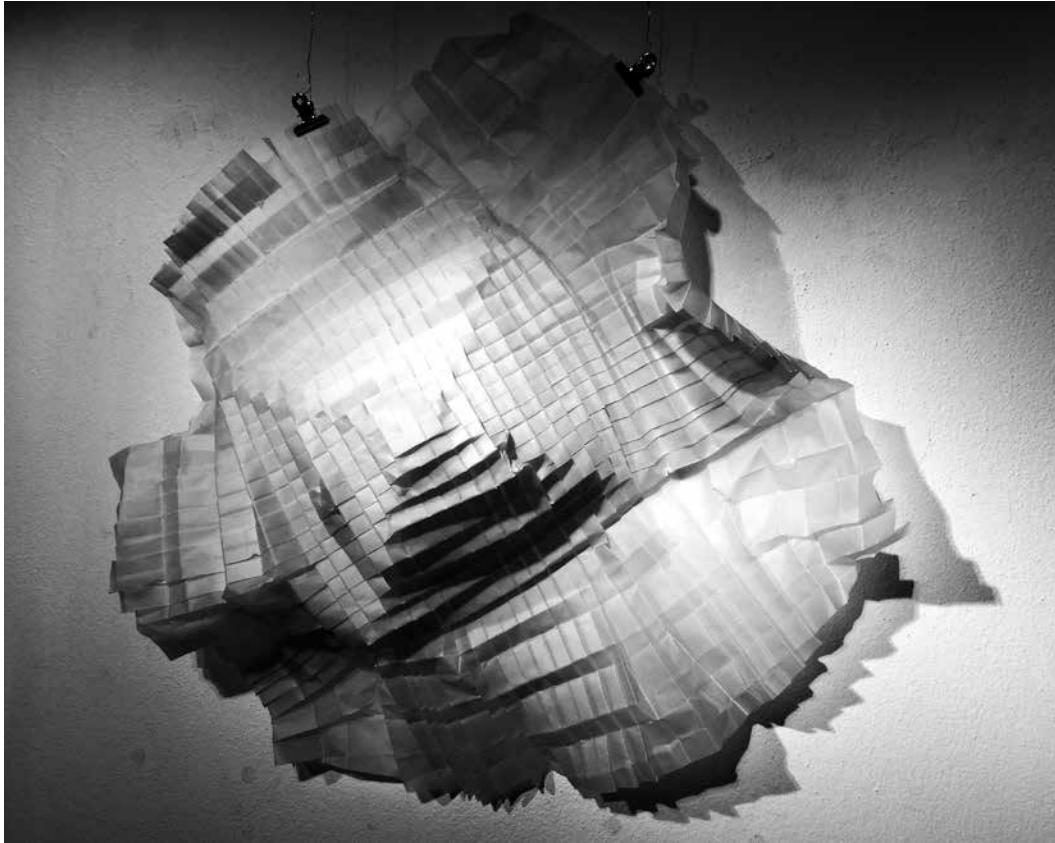
A kiállítást szervező Stamler Lajos kilenc,

nagyrészt egységes vonulatot, sőt, talán így is mondható: sorozatot képező alkotással szerepelt. Ezek részben természetes (talált), részben kvázi természetes (alakított, csiszolt, installált), egy esetben pedig assemblage-zsá bővített ásvány-„szobrok”, melyek a természetet és a művészt olyan, mintegy egyenrangú alkotótársaként állítják elének, akik együtt képesek csak láthatóvá tenni az egyébként láthatatlan világot. Nemes László gondolatébresztő *Dimenziók* c. munkáján nyolc portré jelenik meg, négy festett arc egymás fölött, de 90 fokkal, vízszintes helyzetbe elforgatva, s előttük ugyanúgy négy plasztikus fej, közülük viszont a második foszladozik, az utolsó pedig talpazat nélkül, mintegy lezuhanva lóg ki a sorból. A cím egyaránt utal a térbeli, az időbeli és a pszichikai dimenziókra.

Szeri Varga Géza *Egy nap* című plasztikáját akár a ptolemaioszi geocentrikus világkép humorral átszótt modern illusztrációjának is gondolhatnánk, azonban mondanivalójában kétségtelenül a fenyegetettség érzése is megjelenik. Természetes úton létrejött, nagyméretű salakrögnek tűnik elsöre Kovács Lilian két, formájában egyszerre esetleges és harmonikus, felületi faktúrájában és a szürkésbarna árnyalataival játszó színezésében izgalmas kerámiaszobra, azonban ebben az esetben is inkább a természetes alakulás és a mestersé-

Bekő Veronika:
Kisplasztika

Vercz Szilvia:
Papírrelief

ges alakítás „együtműködéséről” van szó. A tárlaton egyedülként a látáson és a tapintáson kívül egy további érzéket – a szaglást – is bevont alkotásának megismerési folyamatába Réthly Sarolta, aki egy levehető üvegbúrával fedte le a széles fakeretbe feszített, virágszirmot asszociáló, illatos, lebegő hatást keltő, hajszálvékony, lila szövetdarabot.

A kiállítás címével további szójátékba bonyolódva hozzátehetjük, hogy a felsorolt művészek közös szereplése egy komplexitásban csak itt és most megvalósuló, egyébként csupán töredékeiben meglévő, egészét tekintve azonban láthatatlan világot képezett. Ez a máskor ilyen formában nem létező, izgalmasan érdekes, efemer jellegű „univerzum” persze csupán szóképet, hangzását tekintve azonos a címéli láthatatlan világgal, amit, mint láttunk, a művészek különböző dimenziókban véltek adekvát módon megtalálni, és sokféle módon reflektáltak rá. A válaszadás módjainak és kreativitásának gaz-

dagsága adta a tárlat értékét, aminek alapján az eredetileg megtervezett projekt kifejezetten sikeresnek mondható.

Domina Zsóka:
Minek az út,
ha nincs a végén
templom

Katarina Mohar

Akinek angyal lakott a koponyájában

A Lendvai Galéria és Múzeum Chagall–kiállításáról

(A szöveget fordította Lendvay Domonkos.)

Marc Chagall (1887–1985) zsidó származású orosz művész a 20. századi képzőművészet óriásai közt foglal helyet. Kiterjedt és sokszínű életművében, amely a festményektől, rajzoktól és grafikáktól az üvegfestményeken és falikárpitokon át a fal- és kerámiafestésig terjedt, mesterien ábrázolta egyedi, képzelettel és varázslattal átszótt, személyes emlékeibe bepillantást engedő művészi világát, amely az örök, általános emberi kérdések taglalásának terepe is volt a számára.

A szlovén közönségnek már volt alkalma az életmű egyes darbjait hazai terepen megismerni. Az eddigi szlovéniai Chagall-kiállítások már az érdeklődők elé tárták

a művész által Gogol *Holt lelkek*-ének illusztrációiként készített rézkarcsorozat (1984-ben a Kranji városházán és a radovljicai Šivec-házban, illetve 1996-ban a Cankar Otthonban), egy litográfiaválogatást (Obalne galerije Piran, 1995) és legfontosabb grafikai sorozatának néhány lapját (Mestni muzej Ljubljana, 2009). A Richard H. Mayer bambergi gyűjteményének nem kevesebb, mint 135 darabjából a lendvai várgalériában rendezett kiállítás is Chagall grafikai alkotásaira helyezi a hangsúlyt, és az országban eddig nem látott számban sorakoztatja fel azok legjobbait.

Marc Chagall (Moishe Segal) 1887. július 6-án született a ma Fehéroroszországhoz

tartozó Vityebszk melletti Lioznán. Vityebszk akkoriban egy túlnyomórészt zsidók által lakott multikulturális város volt, ahol Chagall későbbi alkotóképességét jelentős mértékben meghatározó élénk kulturális élet folyt. Festészeti tanulmányait szülővárosában kezdte, majd Szentpéterváron folytatta, hogy aztán 1910-ben először utazzon az Orosz Birodalom határain túlra, Párizsba. A város lelkesedéssel töltötte el, és kreatív lüktetésével teljesen magába szippantotta: éjszakáit műtermében festéssel töltötte, míg nappal a múzeumokat és galériákat járta. Az akkoriban a modernizmus olyan nagy neveinek, mint Pablo Picasso, George Braque és Henri Matisse alkotóterejét jelentő művészeti központban való tartózkodása alatt Chagall valamennyi modern, avantgárd képzőművészeti irányzattal megismerkedett, azonban egész művészi életpályája alatt távolságot tartott ezektől. Már első párizsi időszaka alatt híressé vált szokatlan, intenzív színvilágú szurreális kompozícióival, amelyek az orosz zsidók mindennapi életéből vett jeleneteket ábrázoltak, ám irracionális képzettársításokkal összefűzve.

Chagall művészetére rányomták bélyegüket a történelmi és magánéleti sorsfordulók, amelyekből nem kevés akadt szinte egy egész évszázadot átfogó élete során. Európából épp Vityebszkbe hazalátogatva érte az 1. világháború kitörése, így Oroszországban maradt. Az októberi forradalmat követően rövid ideig együttműködött a (kulturális) megújulási projektekben, amelyekben más művészek, például El Liszickij, Kazimir Malevics és Vaszilij Kandinszkij csakhamar túlhasogták. Az akkoriban korszerű avantgárd, illetve intellektualista alkotásmegközelítésektől lényegesen eltérő, hangsúlyosan személyes elbeszélőművészetével szembeni érdektelenség 1923-ban arra sarkallta, hogy visszatérjen Párizsba. A zsidó festő Európából a 40-es évek elején az Egyesült Államokba menekült első feleségével, Bertával, aki ott rövidesen meghalt tüdőgyulladásban. A különösen szomorú emléké tengerentúli emigrációt követően a háború után véglegesen Franciaország vált

Marc Chagall

a művész otthonává: idejét ezután főleg a Riviéra festői kisvárosában, Saint Paul de Vence-ben vásárolt házában töltötte, ahol a mediterrán táj intenzív színeiből, fényeiből és formáiból merített ihletet.

Chagallt nem kényelmesítették el sem az évek, sem a learatott babérok: hiába számított már a világ egyik legtekintélyesebb és legismertebb festőjének, továbbra is a műveire is jellemző gyermeki lelkesedéssel vetette bele magát az új kihívásokba és késői munkáiban is tovább kereste a művészeti törekvései még közvetlenebb kifejezését lehetővé tevő új hordozókat és technikákat. Az alkotótevékenységének középpontjában álló festőállványos festészet mellett a rajzban és a monumentális festészetben – azaz a falfestményekben, az üvegfestésben és a falikárpitok készítésében – is megmérte magát. Mindvégig hű maradt a grafikához is, amelyet a többi festészeti eljárással egyenrangúnak tartott, és amelyben legkiválóbb alkotásainak sorát hozta létre.

„Valahányszor a litográfia alapjául szolgáló kőlap fölé hajoltam, úgy éreztem, mintha a talizmánomat érinteném meg, melybe minden bánatomat és örömeimet beleöntöttem.”

Marc Chagall:
A te éjszakád az én
éjszakám

Marc Chagall

Chagall 1921-ben kezdett el grafikával foglalkozni *Életem* című önéletrajzának írása közben, amelyet rézkarcokkal illusztrált. A technika mélyebb megismerésére az ambiciózus publicista és műkereske-

dő, a 20. század első fele művészeti színterének egyik meghatározó személyisége, Ambroise Vollard (1866–1939) ösztönözte, aki a már befutott, de a friss emigrációja nyomán újra elszegényedett Chagalltól annak Párizsba való visszatérését követően számos grafikai sorozatot rendelt: először

egy rézkarcsorozatot Gogol *Holt lelkek* című regényéhez (1923–1927), majd illusztrációkat La Fontaine *Állatmeséi*hez (1927–1930), végül pedig a Bibliához (1931–1939, 1952–1956). A szentírási történeteket illusztráló rézkarcsorozatot csupán a megrendelő, Vollard halála után bő tíz évvel fejezte be; ekkor a Tériade kiadó jelentette meg ezeket, amely a Chagall megoldásainak informalitása, könnyedsége s egyben pontossága miatt felettebb lelkes közönség kiszolgálására még egy – ezúttal litográfiai technikával készített – sorozatot rendelt a művésztől.

Az itt kiállított alkotások Chagall korai színes litográfiái közé tartoznak. E technikában a hangsúlyosan kolorista alkotó különösen ki tudott bontakozni. A művész hatvanegynehány évesen vágott bele a technika megtanulásába a művészi litográfiák nyomtatására szakosodott párizsi Mourlot-műhelyben. E metszetek akkoriban újra különösen közkedveltekké váltak épp e nyomda vezetőjének, Fernand Mourlot-nak köszönhetően, az ő invitálására kezdtek el ugyanis alkalmazni ezt a – korábban mindenekelőtt a plakátoknál használatos – technikát a 20. század legnagyobb festői. Chagallon kívül például Pablo Picasso, Henri Matisse, Joan Miró és más modernisták Mourlot műtermében közvetlenül a litográfiai kövekre vitték fel rajzaikat, majd a nyomdász mesterek irányítása mellett elkészítették a limitált példányszámú sorozatokat. Charles Sorlier visszaemlékezése szerint, aki nyomdászként Chagall rendszeres munkatársa volt, az orosz művész az eljárást általában a kompozíció köre rajzolásával kezdte. Néhány kísérleti (fekete-fehér) lenyomat elkészültét követően a festő ezeket vízfestékkel vagy pasztellkrétával kiszínezte, majd pedig elkészítette az egyes színrétegekhez szükséges rajzrészleteket tartalmazó lapokat. A kinyomtatott kísérleti lapokat ezután még addig javíttatta, illetve adott hozzájuk újabb színeket, míg elégedett nem lett a munkájával, amelynek végén jóváhagyta a lenyomatokat. Ez utóbbiak általában 50 példányban készültek.

E módszerrel nyomtatták ki Mourlot-nál a Lendvai Galéria és Múzeumban kiállított valamennyi litográfiát. A bibliai ábrázolás sorozatokat (*Biblia/Bible*) 1956-ban, illetve 1960-ban (*Képek a Bibliához/Dessins pour la Bible*) a Mourlot által nyomtatott, illetve a már említett Tériade által kiadott elismert párizsi művészeti folyóirat, a *Verve* kettős számaiban jelentették meg.

„Ha semmi mást nem ismernénk Chagallból, csak Biblia-képeit, már akkor is a modern művészet óriásának tartanánk.”

Meyer Schapiro

A szentírási motívumok ábrázolásához ihletet merítendő Chagall 1931-ben Egyiptomba, Palesztinába és Szíriába utazott, ahol közvetlenül megismerte és „átélte” a korábban csupán hallomásból ismert, álmaiban megjelenő tájakat. Később még néhányszor visszatért ugyan, de első Szentföldre tett első utazását mindvégig élete egyik meghatározó élményeként írta le, amelynek során a Biblia mellett önmagára is rátalált.

A Biblia mindig is közel állt Chagallhoz. Az Ószövetség történetei már kisgyerekként is mélyen foglalkoztatták, hiszen hagyományos haszid zsidó családban nőtt fel, ahol a Tóra a mindennapi élet dolgaiban is fontos hivatkozási alapnak számított. Saját elmondása szerint a Bibliára egész életében „minden idők legnagyobb költészeti inspirációjaként” tekintett. A kortársai által poétikus alakjai miatt festő-költőnek titulált Marc Chagall rendkívüli érzékenységgel közelített a biblikus szövegek interpretációjához. Azokra a kérdésekre összpontosított, amelyekhez alkotói pályája során egyébként is újra meg újra visszatért – így a Bibliához készített képein az emberiség legnagyobb megpróbáltatásait és győzelmeit ábrázolja.

A grafikai lapokon az általa ismert, (belső) világának részét képező emberek alakjait sorakoztatja fel – olyan emberekét, akik Istenhez és embertársaikhoz való viszonyukban esendők, néha gyengék, néha áru-

lók voltak, de képesek a határtalan bátorságra és szeretetre is. Az Ószövetséget nem csak a zsidók történelmeként, de az egész emberiség, illetve az emberiségbe vetett hit elbeszéléseként állítja elénk. Meggyőződése volt, hogy a Biblia ismerete és megértése a világ jobbá tételének és a gonosz kiirtásának lehetséges eszköze; élő, drámai érzelmektől áthatott alakjaival hitelesen hozta közelebb a tágabb közönséghez az Írás üzenetét.

A *Biblia* és a *Képek a Bibliához* ciklusok itt kiállított grafikáiban Chagall már eltávolodott a Vollard Bibliája számára készített rézkarcait jellemző fő motívumoktól, a félelemtől és a büntudattól, és lényegesen világosabb, derűsebb, egyben a litográfiai technikának köszönhetően színesebb világot ábrázolt. Szentírási alakjait ezúttal a Paradicsomban ábrázolta, ahol békében és boldogságban, a természettel összhangban élnek. A bemutatott litográfiák egyike – *Mózes és a nép – A Biblia üzenete (Le Message biblique, 1972)* Chagall-féle kiadása számára készült, ami egybeesett az azonos nevű nizsai múzeum alapításával. A művész vallási témájú alkotásainak legnagyobb gyűjteménye napjainkban is e múzeumban tekinthető meg.

„Nem tudom, honnan veszi ezeket a képeket; talán egy angyal lakik a koponyája belsőjében.”

Pablo Picasso

Chagall művészetének egyik legjellemzőbb sajátossága és egyben erénye ikonográfiai sokszínűsége. Ebbe a kiállításon látható grafikaválogatás is jó betekintést nyújt; e grafikákban a művész kedvelt motívumait vizsgálta, és azokból varázslatos, képzeletgazdag és játékos kompozíciókat teremtett. Mindig az általa jól ismert világból indult ki, ezért nem meglepő, hogy a válogatásban túlsúlyra jutnak a személyes életéhez kapcsolódó alakok. A számos, különféle álöltözésekben megfestett önarckép mellett különösen gyakori a szerelemes párok megjele-

nítése (amelyhez a saját magát vagy őt első feleségével, Bellával ábrázoló első képektől fogva hű maradt), az anyaság motívuma, valamint a személyiségfejlődésére jelentős hatást gyakorló tájak ábrázolása. A kiállított grafikai lapokon újra meg újra Vityebszkkal és annak a város második világháború alatti elpusztítását követően már csak a művészet világában fennmaradt topográfiai jellegzetességeivel, az Eiffel-toronnyal, a Notre-Dame-székesegyházzal és Vence buja flórájával is találkozhatunk.

További, egész életművén átívelő témája volt Chagallnak a vándorzenészek és circuszművészek ábrázolása; a csepűrágók tarka világa a maga karneváli hangulatával mindig is közel állt hozzá. Az akrobaták kicsavarodó teste, a bohócok tarka jelmezei és ragadós vígságuk különösen alkalmas kiindulópontot jelentettek fantasztikus művei felépítéséhez, amelyek egy másik, álombéli valóságot ábrázolnak, ahol a tehenek kékek vagy zöldek is lehetnek, a halak és a szerelmespárok pedig templomtornyok felett lebegnek. Éppen ezért Chagallt kortársai gyakran a szürrealisták előfutárának tekintették, ami ellen szüntelen tiltakozott, mint ahogy elutasította alkotói tevékenysége bármilyen jellegű beskatulyázását. Impresszív életműve nem tűr semmilyen merev stílusbeli besorolást: sem az absztrakció, sem a valóságos világ mellett nem elkötelezett, hanem valahol máshol lebeg. Chagall képzőművészete talán leginkább a költészet és a metaforák művészeti ágához tartozik, ahol – az általa közvetített érzelmeiken kívül – semmi sincs pontosan úgy, mint a valóságban.

Vagy tán mégis?

Fejes Réka

A Billy Elliot több mint túllszoknya

(Magyar Állami Operaház, Erkel Színház)

Az Opera június végén tizenöt Billy Elliot-előadást mondott le arra hivatkozva, hogy a musical sajtóvisszhangja miatt visszaesett a jegyértékesítés. Valószínűleg ezért érkezünk teltházra az Erkel Színházba, a néhány üresen maradt helyet hamarosan feltöltik a késők. Gyerekeket nem látok a nézőtérben, a közönség nem egy ifjúsági darabra kíváncsi, hanem arra a Billy Elliotra, ami ekkora port kavart. Pedig az Opera nem titkolt célja az előadással éppen az, hogy felhívja a fiatalok figyelmét a táncra mint karrierlehetőségre, mert ahogy Ókovács Szilveszter is írta a Magyar Időkben megjelent cikkében, a Magyar Nemzeti Balettnek szüksége van az utánpótlásra. H. Horváth Zsófia szintén a Magyar Időkben megjelent kritikája sokkal inkább úgy értelmezte a darabot, mint a homoszexualitás propagandáját. De vajon miről szól valójában a Billy Elliot?

A musical alapja Stephen Daldry 2000-ben bemutatott, három Oscar-díjra jelölt filmdrámája, amelyben az 1980-as évekbe csöppenünk. Ekkortájt Anglia a bányász sztrájkoktól volt hangos. Durham megye everingtoni bányászai bíztak a jövőben és a megmozdulás sikerében. Ebben a légkörben indul egy nap Billy bokszez edzésére, de végül a sors úgy hozza, hogy Mrs. Wilkinson balett óráján köt ki, ahol aztán beleszeret a táncba. Egy olyan közegben kell érvényre juttatni a tehetségét, ahol az embereknek határozott véleményük van a férfi erényeiről, és a balett nem tartozik ezek közé. Ahhoz, hogy Billy kibontakozhasson és elindulhasson az álma felé, az is kell, hogy a körülötte élők felismerjék a benne rejlő lehetőségeket. A Billy Elliot legfontosabb mondanivalója az, hogy a tehetség bárhol megterem. (H. Horváth Zsófia cikkére, amelyben megkérdőjelezte, hogy miért éppen egy bányásztelepről

származó fiú válna a Királyi Balett tagjává, Lőcsei Jenő balettművész nyílt levele adott frappáns választ. A Liszt-Ferenc díjas táncos és koreográfus maga is egy bányásztelepről került a balettintézetbe, és vált később az Operaház társulatának tagjává.)

A filmből 2004-ben készült el a West Endre szánt musical változat, Elton John és Lee Hall munkája. Magyar színpadon először 2016-ban debütált Szirtes Tamás rendezésében, ezt újították fel egy évvel később az Operában. (A magyar változat elhagyott néhány jelentet, viszont jobban épít a filmből ismert történelmi előzményekre és a látványvilágra is.) A színpadi változat egyfelől kényelmes, másfelől pedig merész vállalkozás Jamie Bell Billyként nyújtott megkapó teljesítménye és Stephen Daldry felejthetetlen rendezése után.

A musical azért nehéz műfaj, mert egy olyan prózai történetnek, mint a Billy Elliot, a zenés eszköztárral nem könnyű megfogni a finom részleteit, ez mindenképpen egy profi gárdát követel. A Billyt alakító Lukács Olivérnek három fronton is helyt kellett állnia, ugyanis nem elég, hogy tehetséges táncos, a darab komoly énekesi és színészi teljesítményt is követel. Annak tudatában, hogy az Opera szeretné a fiatalok érdeklődését a táncművészet felé fordítani, érthető, hogy a főszerepre a Magyar Táncművészeti Egyetem tanulóját kérték fel, és nem musical színészt kerestek, aki talán énekben és játékban hozott volna többet. Ebben az esetben azonban valószínűleg nélkülözniük kellett volna Lukács Olivér legszebb jelenetét, amelyben jövőbeli énjével együtt táncolja a Hattyúk tavát.

A közönség kedvenc gyerekszereplője egyértelműen a Michaelt alakító Császár Patrik volt, aki mind énekben, mind játékban elemében érezte magát a színpadon. Billy és az ő figurája mennek szembe az olyan sztereotípiákkal, amelyek szerint egy bányász fia nem lehet balett táncos, vagy éppen kemény férfiak között cseperedve

nem lehet meleg. Ugyanis Billy a saját előítélete ellenére – miszerint a fiúk, akik balettoznak „mind buzik” –, egyértelműen heteroszexuális mivoltában válik végül a Királyi Balett diákjává. Michaelről pedig, aki szintén osztja Billy első felindulásból fakadó véleményét, kiderül, hogy a fiúkhöz vonzódik. A film erre egyértelműen utaló jelenei sajnos kimaradtak a magyar változathoz, ahol csak annyi derül ki a kisfiúról, hogy néha szereti felpróbálni édesanyja és nővére ruháit, pedig a Billy Elliot éppen arról szól, hogy milyen fontos, hogy az ember vállalja önmagát tehetségével, vágyaival és bizony, nemi identitásával együtt.

Az Alzheimer-kórban szenvedő nagymama karaktere a filmben azt a fajta szívmengető humort képviseli, amely abból fakad, hogy a helyzetén felülkerekedve igyekszik támogatni az unokáját. A musicalben ez a törekvés sajnos harsány vicceké lett, amelyek az idős korral járó nehézségeket állították pellengérré, ez pedig sokkal inkább a rendezői koncepciónak tudható be, mintsem a nagymamát alakító Húvösvölgyi Ildikónak.

A darabot a Mrs. Wilkinsont játszó Auksz Éva vitte a hátán, akinek elhittük, hogy egyszerre lehet kiegészítő balett tanárnő és érző szívű nő, akinek van szeme a tehetséghez. Nézőként sokszor az az érzésem támadt, hogy a Billy Elliot főhőse ez az asszony, aki minden erejével azon van, hogy meggyőzze tanítványát arról, hogy higgyen magában, a világot pedig arról, hogy Billy érdemes a figyelemre. A karakter motivációi egyértelműek voltak, Mrs. Wilkinson minden arcát érthetővé és szerethetővé tette, miközben balett órát tartott, táncolt, énekelt és hulahopp karikát pörgetett a jobb bokáján, mindezt tiszta hanggal, szusszanásnyi szünetekkel.

A szereplők az előadás alatt számtalan fontos dolgot mondanak ki, de a közhelyesre fordított magyar dalszövegekben elvész

a valódi mondanivaló. Ráadásul annak ellenére, hogy a történet az előítéletek értelmetlenségére próbál rámutatni, a színpadon olyan sztereotípiákkal találkozunk, mint a sikoltozva, csoportosan közlekedő kiskamasz lányok, akikhez hasonlóan a darabban több szereplő időnként indokolatlan, de legalábbis motiválatlan kiáltozásban tör ki.

A musical látványvilágában is a West Enden bemutatottakra támaszkodik, a koreográfia több ötletes, kreatív epizódot is felvonultat, mint amilyen a Hattyúk tavába csöppenő Billy tánca, vagy a párhuzamosan zajló történések, amikor a balett rúd mellett felsorakozott lányok feje fölött feszülnek egymásnak a rendőrök és a bányászok, de

ők zavartalanul folytatják a táncot. Egy idő után sajnos azonban akkora lett a káosz a színpadon, hogy nehezen lehetett követni a cselekményt.

Kétség sem férhet hozzá, hogy Billy Elliot története tizennyolc évvel ezelőtt ugyanúgy érvényes volt, ahogy ma, még akkor is, ha a nézőnek a mondanivalót több réteg túll alól kell kibányásznia.

Magyar Állami Operaház, Erkel Színház

Lee Hall – Sir Elton John: Billy Elliot

Rendező: Szirtes Tamás

A teljes szereposztás a produkció honlapján olvasható.

Péter Zsombor

Billy Elliot- Daldry filmjéről

Az ezredfordulón a semmiből érkezett egy elsőfilmes rendező Stephen Daldry személyében, aki a szintén újoncnak számító Lee Hall forgatókönyvéből forgatta le a Billy Elliot című művet. A film meghódította a világot, három Oscar-díjra jelölték, színdarab és musical készült belőle, amit a Broadway-től kis hazánkig, világszerte bemutattak, hatalmas sikerrel. No, de miként indult a címszereplő srác diadalútja?

A történet a 80-as évek közepén játszódik brit környezetben, amikor javában tombolt a bányászok sztrájkja. A 11 esztendő Billy, sok más fiútársával egyetemben bokszolni tanul, ám egy nap meglátja a balettozó lányokat és kedvet kap a tánchoz. A konzervatív apuka azonban hallani sem akar az új hobbiról.

A cselekmény elképesztően pörgős tempóban indul, Daldry nem vesződik a lassan körvonalazódó konfliktussal, egyből a mélyvízbe dob és hagyja, hogy történet lendülete

építse a karaktereket. Nincs különösebb oka a főhős tánc iránti vonzalmának, egyszerűen csak tetszik neki. A nézőhöz hasonlóan ő is furcsán kezeli a helyzetet, nem érti miért csinálja, de szükségét érzi, mert ilyenkor kicsit kiszabadulhat az őt körülvevő, nem túl rózsás környezetből. Ez a fajta elbeszélés mód a film egyik nagy bravúrja, a direktor nem csak egy adott dologra fókuszál, hanem sokrétűen mesél. Billy meg akar szabadulni a problémáitól, ebben remek eszköz a tánc, ugyanakkor Daldry erősen betekintést enged a Thatcher éra viszontagságaiba. A brit bányászsztárjk az egyik legjelentősebb eseménye volt az ország történelmének, többek közt a hossza és elképesztő mérete miatt. A sztori mégsem erre épít, annyira érinti csak a témát amennyire szükséges, de tökéletesen érződik, hogy milyen állapotok uralkodtak akkoriban ott. Újfent fantasztikus húzás, hogy ezt, az alapvetően komor felütést remek humorral képesek

oldani. Képi és verbális eszközöket egyaránt bevetnek a feszültség oldása végett, gondoljunk csak a rendőrökből álló kerítésre, miközben Billy és Debbie hazafele sétálnak, vagy a címszereplő mókás gyakorlására a fürdőszobában. Rengeteget lehet nevetni és mosolyogni a filmen, amire szükség is van ebben az érzelmi hullámvasútban. Hall dialógusaiból és Daldry képeiből sugárzik a brit szikárság. Ez a történet ebben a környezetben a legütőképesebb. Borzasztóan természetesnek hat, ahogy a szabadszajú fiatalok viselkednek, teljesen kendőzetlenül és nyers stílusban. Külön érdekes, hogy a film már 2000-ben nyíltan mert beszélni a homoszexualitásról, toleranciáról, amikor a politikailag korrekt látásmód messze nem volt még annyira elterjedt mint manapság. Ráadásul ezt sem agresszívan nyomja le a néző torkán, hanem finom humorral, könnyed stílusban. A Billy Elliot ugyanakkor mégis a családról szól. Ahogy a kezdeti szétválás után egyre nagyobb támogatást nyer a fiú ügye, nem is beszélve az apa áldozathozataláról. Pokoli erős az a jelenet, amikor a sztrájkot megtörve visszamenne dolgozni

és a nagyobbik fiával találja szembe magát. Végtelenül átélhető, ahogy ez az egyszerű ember, kénytelen lenyelni az egyetlen dolgot, ami megmaradt neki: a büszkeségét. Mert van, ami fontosabb, még ha ezért az elveit is kell félredobni. Kevés alkotás van, ami ennyire erőteljes drámával operál, miközben képes könnyed maradni.

A „soha ne add fel” és a „mindig légy önmagad” típusú közhelyek mára végletekig elcsépeltek hatnak, ellenben Daldry mozija mit sem veszített erejéből. Sajátos eszközökkel mutatja be azt a fáradtságos utat, ami a sikerhez vezet és cseppet sem érződik lerágott csontnak, netalántán giccsesnek. Ebben persze nagy szerepe van a stábnak, élen a tüneményes Jamie Bellel, akinek minimum Oscar jelölés járt volna ezért az alakításért. Julie Walters, Gary Lewis és a többiek is fantasztikusak, de a mű sikere egyértelműen Bellen múlt. Inspirációnak, lélekemelésnek, családi programnak is tökéletes ez a lassan 20 esztendő mesteremunka. Akár látta valaki akár nem, bármikor érdemes újra táncra perdülnünk Billy Elliottal.

„A színház szép magánügy, százezer ember társaságában.”
Szendrő József

Színházról színházra járva...

Halasi Imre gondolatai pályájáról

(Készítette: Pénzes Csaba)

I.

Édesanyám szülei a Partiumból, Nagyváradról származnak. Nagypám, az örmény, magyar, román ember - Groza Demeternek hívták - kocsmáros volt. A felesége -Mihuc Mária - szintén örmény- magyar származású.

Az apám szüleinek a származása még kevertebb. Az édesanyja egy Szatmárnémetibe való magyar családból származott, és az édesapját Lengyel Imrének hívták. Az apai nagypám, Hoffmann Rómeó pedig Fiuméből ered egy kevert, olasz -német- zsidó családból, fakereskedése volt. Később nyitottak egy kirendeltséget Szatmárnémetiben, és az egyik fiatal fiút, az én nagypámat küldték oda kirendeltség-vezetőnek. Így hát Rómeó ott találkozott, nem Júliával, hanem Angélával.

Családot alapítottak, született négy gyermekük. Az „öreg” Rómeó 41 évesen megözvegyült, és a világháborúk, az elcsatolás és minden XX. századi borzalom ellenére ott maradt Szatmárnémetiben. Ott is halt meg 88 éves korában. Érdekes, hogy mire elérte az utolsó éveit, egyetlen nyelven sem beszélt hibátlanul. Az anyanyelve az olasz volt – de azt nem volt kivel gyakorolni. Az iskolában németül tanultak. A környezete és a felesége révén megtanult magyarul, amit aztán nagyon mókásan beszélt. Románul meg elvből nem tanult meg. Szatmárnémetiben volt egy öreg, szintén nyugdíjas főmérnök barátja, akivel együtt kártyáztak hétvégeken a szálloda nagytermében. Amikor megkérdezték tőle, mi volt a foglalkozása a barátodnak, akkor azt mondta: „Nyúlelmagazott femernek”, ami azt jelenti, nyugalmazott főmérnöknek. Nagyon szerettem és becsültem őt, bár kevésszer találkoztunk, mert az ismert okoknál fogva Romániába sem volt egyszerű utazni.

Az anyám családjában csak lánygyerekek voltak, és az öt leánygyerek közül négy azonnal a színházi pályára lépett. Az anyám és egyik nővére táncosnő lett a nagyváradai színháznál, az egyik húga zenészként dolgozott ugyanitt, a legidősebb féltestvérük pedig román nyelvű színésznő lett szintén Nagyváradon.

Az apám és a bátyja ügyvédi irodában dolgozott az érettségi után, majd feladva a jogi pályát elszerződtek egy magántársulathoz: a nagybátyám titkárnak, az apám segédszínésznek. Hosszú évek után apám színész lett (táncos-komikus) majd színházi titkár. A háború után elvégzett egy számvitellel és pénzüggel foglalkozó iskolát, és a Vígsházba került könyvelőnek. Aztán leküldték a szolnoki színház-

ba gazdasági igazgatónak. 1960-tól a debreceni színház gazdasági igazgatója lett. Jó hírű, legendás igazgatója volt a színháznak - nekem példaképem. 75 éves koráig dolgozott folyamatosan; nagy tiszteletnek örvendett a szakmán belül.

Az édesanyám nem futott be annyira sikeres pályát, bár a partnerei szerint tehetséges volt. Egy tűzrőlpattant, jó táncos és énekes képességekkel megáldott színész volt.

Kedvenc partnere volt Agárdi Gábornak, Rajz Jánosnak. 1945 után nem kapott olyan szerződést, amilyenre vágyott. Vidéken kaphatott volna, de közben megszülettem én, és a család úgy döntött, hogy édesanyám segédszínész lesz a Vígszínházban, és én maradok vele Budapesten.

Aztán a szüleim elváltak; én az édesanyámmal maradtam egészen a haláláig.

Természetesen sokat jártam Debrecenbe az édesapámhoz. A színházban nagyon sok embert megismertem, köztük a fiatal Hofi Gézát. Érdekes a története. Hofi Szendrő József – a híres színész / igazgató – vitte el Budapestről Debrecenbe. Pesten nem színész volt, hanem gyári munkás. Egy amatőr, önképzőköri programon vett részt, együtt Latinovits Zoltánnal és még másokkal. Szendrő közülük válogatva – azt nem tudom, hogy egy időben vagy külön – mindkettejüket elvitte a debreceni Csokonai Színházba. Latinovits Zoltánból drámai színész lett, Hofi Gézából pedig egy olyan szórakoztató ember, aki a premierok után, a banketten olyan frenetikus előadóesteket tartott a társulatnak, hogy szinte azért várták a premiert, hogy Hofi kifigurázhassa a jelenlévőket, meg az alkotókat.

Annak idején működött az Országos Rendező Iroda (ORI), és ők vitték el Gézát – másokkal együtt – különböző nyári programokra, mintegy megszondázni, hogyan reagál a közönség a műsorára. Hofi először egy színházi show-t csinált ismertebb színészek, énekesek parodizálásával, de igazából akkor teljesedett ki, amikor Komlós János leszerződtette a Mikroszkóp Színházba.

II.

A szüleim és a család példája tulajdonképpen egyértelművé tette az orientációm. Én fiatal, vagy ha úgy tetszik, gyermekkoromban nem akartam sem mozdonyvezető, sem vilamos-vezető, sem buszvezető, sem mérnök lenni. Nekem ilyen vágyaim nem voltak soha.

Mióta az eszemet tudom, a színház foglalkoztatott, és természetesen – mint általában lenni szokott – arra gondoltam, hogy színész leszek. Ezért ennek érdekében próbáltam magam képezni. Szerencsémre egy rendkívül jó iskolába kerültem: a budapesti József Attila Gimnáziumba, ahol az osztályfőnököm, aki egy különleges képességű ember volt, rendkívüli irodalmi és emberi példát mutatva olyan morális és etikai zsinórmértéket állított föl nekünk, ami megalapozta gondolkodásunkat és viselkedésünket.

A nagyszerű négy év után megpróbálkoztam a főiskolával – az első felvételem nem sikerült. Elmentem a Nemzeti Színház Stúdiójába egy évre tanulni, majd újra felvételiztem, de megint nem sikerült. Ekkortájt megüresedett egy rendezőasszisztensi állás a debreceni színházban; ugyanakkor már érett bennem, hogy nekem nem színésznek kell lennem, hanem rendezőnek.

Korábról már ismertem Ruszt Józsefet, aki akkor a debreceni Csokonai Színház fiatal, pályakezdő rendezője volt. A vele történt beszélgetések, munkájának a megismerése mindinkább afelé terelt, hogy rendezőnek kellene lennem. Viszont abban az időben még nem volt elég bátorságom, hogy felvételizzek rendező szakra. Debrecenben dolgoztam rendezőasszisztensként, és újból felvételiztem színész szakra - ismét sikertelenül.

Azt mondtam magamban: „Egy életem, egy halálom, ötödikre megpróbálom a rendező szakot”. Pont indult is abban az évben, és láss csodát, az ötödik kísérletre felvettek.

1974-ben bekerültem Békés András és Lengyel György osztályába, olyan osztálytársak közé, mint Konter László, Szikora János, Galamb Sándor, Hules Endre, Frigyesi András.

Egygel kevesebben végeztünk, mert Frigyesi András eltanácsolták. (Aztán mégis visszakerült a pályára; nyugdíjba a budaörsi Latinovits Zoltán Színház igazgatójaként ment.)

Galamb Sándor viszont elhagyta a színházi pályát, és ha jól tudom, az ország legismertebb japán tolmácsa lett.

Harmadéves koromban a Vígszínházhoz kerültem szakmai gyakorlatra. Akkor még Várkonyi Zoltán vezette a Vígszínházat. Az első munkám –Marton László mellett– Hernádi Gyula drámája, a Királyi vadászat volt. Nagyon nagy siker volt a fiatal Bánsági Ildikóval és Tordy Gézával a főszerepben. Nekem ez rendkívüli élmény volt.

A másik munkám a Kapás Dezső rendezte Száll a kakukk fészkére című darab volt. Ez azért volt érdekes, mert az első magyarországi színpadi bemutatója volt a világhírű Oscar –díjas filmnek.

Nagyon remek munkákban vehettem részt. A Várkonyi vezette Vígszínház maga volt a paradicsom egy kezdő fiatalember számára. A legnagyobb színészlegendák mellett dolgozhattam, tanulhattam: Páger Antal, Sulyok Mária stb.

Aztán meghalt Várkonyi Zoltán, és a helyzetem úgy alakult, hogy negyedéves koromban a miskolci színházba kerültem. A színház akkori vezetői meghívtak, hogy töltsék ott egy évet, és rendezek két mesedarabot. Ennek a kérésnek örömmel eleget is tettem. Közben az onnan nem messze lévő kassai Thália Színház hívta a miskolci főrendezőt, hogy rendezzen náluk egy előadást. Ő nem ért rá, és engem javasolt maga helyett. Fiatal gyakornokként egy komoly munkát kaptam. Peter Hux Amphitryon című művét állíthattam színpadra. Számomra nagy élmény volt. Csak azért említem, mert ez a kassai „kapcsolat” majdnem végigkísérte az életemet: még néhány évvel ezelőtt is rendeztem a kassai színházban vendégként. Diplomamunkaként Bródy Sándor A medikus című darabját rendeztem Miskolcon, az akkor fiatal és nagyon tehetséges Vándor Évával. Nagyon örültem neki, hogy összetalálkoztam vele, valamint Matus Györggyel, aki sajnos néhány hete elhunyt.

A miskolci színház szerződést ajánlott a következő évadra, de mivel én akkor már elég komoly kapcsolatban voltam a Komlós János vezette budapesti Mikroszkóp Színpaddal, ezt az ajánlatot nem fogadtam el. Komlós János egy izgalmas tervvel keresett meg, illetve hivatott magához. Elmondta, hogy szeretne a Mikroszkópból egy szatíra- színházat csinálni. Úgy tervezte, hogy megmaradna a kabaré, és mellette színházi előadásokat is tartana. Az akkori Budapesten egy groteszk színházi vonalat elindítani -ne felejtsük, hogy 1979-et írunk -, nagyon izgalmasnak ígérkezett. Leszerződtem, egy szezont ott töltöttem, rendeztem egy Csingiz Ajtmatov-darabot. A következő évad kezdetekor Komlós János váratlanul meghalt. A színház teljesen új arculatot vett: az igazgató Marton Frigyes lett, és Hofi Gézával, Sas Józseffel nagy sikerrel vitték a kabaré vonalat. Látható volt, hogy rám ott igazából nincsen szükség.

A szerződésemet még kitöltöttem, aztán megkerestem Ruszt Józsefet, akit régóta ismertem, becsültem és tiszteltem, és akinek nagy része volt abban, hogy a színházi világban idáig jutottam. Akkor ő a Várszínházban – akkor Népszínháznak hívták – rendezett. Felhívtam telefonon, hogy szeretnék vele találkozni. Fölmentem a várba egy próbájára, és elmondtam neki, hogy válaszút előtt állok: a Mikroszkóp kiment alólam, Debrecenbe nem lenne jó menni, mert mindig az „apám fia” lennék...- most mi legyen? Ruszt azt mondta: „Most megyek Szegedre művészeti vezetőnek. Egy rendezői szerződést tudok neked adni. Egy darabot biztosan megcsinálhatsz - ennyit ígérhetek.”

Egy reneszánsz komédiát kellett rendeznem. Akkor ismertem meg Menczel Róbert díszlet- és jelmeztervezőt, aki aztán az egész szakmai életemet végigkísérte: művésztársam, alkotó társam és az életemnek egy meghatározó egyénisége lett. Akkor találkoztunk először, és az első munkánk olyan volt, hogy azt gondoltam, ha ezt túléltem, soha többet nem akarok dolgozni Menczel Róberttel! Aztán a rendezéseim kilencven százalékának ő lett a tervezője.

Megrendeztem az egy ígért darabot, Bibbiena *Calandriáját*, aztán még lett kettő.

Kálmán Imre *Montmartre-i ibolyáját* nem nekem kellett volna rendezni, így hát az egész stábot, színészesztül, tervezőstül kaptam meg. Egyébként az ország legismertebb tervezője, Varga Mátyás volt a tervező.

Aztán Urbán Ernő *Uborkafa* című szatírját rendeztem a kamaraszínházban. Ez időben keresték meg Rusztn Zalaegerszegről, hogy szeretnének színházat. Merő Bélát - aki akkor a jó nevű REFLEX együttesnek volt a vezetője - bízták meg (vagy ő javasolta), hogy Ruszt Józsefet keresse meg, és „csábítsa el” egy zalaegerszegi színházalapításra.

III.

Rusztnek, tulajdonképpen nem volt szerencséje a szegedi helyzettel. Valahogy nem úgy álltak a csillagok. A szegedi színház egy nagyon bonyolult, több tagozatos intézmény volt, és Rusztnek ez valahogy nem simult bele az elképzeléseibe. Azt hiszem, kapóra is jött neki a lehetőség, hogy elmenjen, ráadásul nagyon energikus, nagyon jó szellemi és alkotó állapotban volt.

Odáig jutott a tárgyalás, hogy egyszer többen elutaztunk Zalaegerszegré, megnéztük a helyet. Egerszeg nagyon szimpatikus, fejlődő városnak látszott, színháznak nagyon alkalmas épülettel, környezettel. A Városi Művelődési Központ - a Landorhegyen - nagyon izgalmas térrel rendelkezett, és Rusztnek ez is nagyon megtetszett. A színházat az akkori Megyei Művelődési Központba tervezték, mégpedig azért, mert amikor azt az épületet felépítették, építettek rá zsinórpadlást is. Ki is tűzték a város és a megye vezetői, hogy '83-ban megalakulhat a színház.

Ruszt azonban - 1981-ben - úgy gondolta, hogy most vagy soha. Azt mondta a város vezetőinek, nem vár még két évet, most kell megalapítani a színházat. „Jövök néhány emberrel, csinálunk egy ideiglenes évadot, mert most van itt a történelmi pillanat.”

A város vezetői belementek, és úgy is hívtuk magunkat, hogy Állandó Színház. Én voltam az utolsó, aki aláírta a szerződést, mert megmondom őszintén, a hiúságomat nagyon megpiszkálta, hogy amikor kiderült Szegeden, hogy Ruszt távozni akar, akkor nekem felkínálták a főrendezői tiszteletet. Aztán beszélgettem erről sokakkal - az édesapámmal, Ruszttal -, barátaimmal, és úgy döntöttem, inkább elmegyek Zalaegerszegré, mert kíváncsi voltam.

Életem legjobb döntése volt.

Elindult a színház, és nagyon sok előadást kellett létrehozni, mert nem volt még színházhoz szokott, színházat ismerő közönség; mert nem elég a közönség érdeklődését felkelteni, hanem ébren is kell tartani. Ruszt nagyon izgalmas előadásokat rendezett a VMK-ban. Megcsinálta Bartók Csodálatos mandarinját prózai színészekkel mozgásszínházi variációban. Az előadást elvitték az olaszországi Arezzoba a Nemzetközi Színházi Fesztiválra - Ruszt minden díjat elnyert vele.

Ekkor kezdődött a beavató színház, ami azon a mintán indult el, amit Leonard Bernstein csinált a zenében.

A színházcsinálás óriási feladat volt - bár mi ezt annyira nem éreztük -, de az egészen bizonyos, hogy óriási terhet rótt Rusztra. Mindemellett Jóska nagyon magas színvonalon dolgozott. Akkor csinálta meg az *Ördögöket*, a *Húsvétot*, ami korszakalkotó reveláció volt.

Mindez szárnyakat adott nekünk is, és érdekes és jó előadások jöttek létre. Műhelyházat kapott a színház, és olyan szakember került oda, mint Bischof Sándor. A gazdasági igazgató Wettstein Tibor lett, aki ma az egyik legismertebb gazdasági vezető az országban. Merő Béla is beépült a színházi működésbe, sőt korábbi együtteséből néhányan a színház tagjai lettek.

Nagyon jelentős előadás volt mindjárt a nyitódarab: Az ember tragédiája, amiben a város szülötte, Gábor Miklós játszotta az egyik főszerepet.

Eltelt öt év, amikor Ruszt úgy gondolta, hogy neki ez véget ért. Létrehozta ezt a színházat sokakkal együtt, felfuttatta sokakkal együtt, már nem csak az ország legfiatalabb együttese, hanem elismert színháza lett. Azt mondta, halálosan elfáradt – ebben közrejátszott a kezdődő betegsége is –, és úgy döntött, a színházat nem viszi tovább. Az utódlást tekintve a legendák különböző eseményekről és nevekről szólnak, amikről én nem tudok, illetve az utóbbi években hallottam néhányat. Több jelöltről és önjelöltről szólnak a mesék. Én a saját történetemet tudom elmondani.

Ruszt egy este azt mondta nekem, menjünk beszélgetni. Ez abból állt, hogy lementünk a klubba, és ittunk valamit. Ez kvázi szertartás volt. Utána elindultunk sétálni a városba, ami azt jelentette, hogy a színház körül jártunk körbe – körbe. Azt mondta nekem, úgy gondolja, hogy nem véletlenül kerültem mellé; nem véletlenül ismerkedtünk össze a hatvanas évek közepén; és azt gondolja, hogy én legyek az utódja. Én el is hittem akkor, hogy tényleg úgy gondolja, én legyek az utód. Hozzátette, hogy be fogja jelenteni a művelődési osztályon.

A színház premierre készült, és a bemutatón félrehívta a művelődési osztály és a város vezetőit, és elmondta nekik. Úgy tűnt akkor, hogy nem volt meglepetés egyik embernek sem, kinek a nevét fogja hallani. Ruszt néhány nap múlva összehívott egy színészgyűlést, és elmondta a színészeknek, mi fog történni. Természetesen mindenki megdöbben. Nem is tudom, hogyan tudta titokban tartani a döntését eddig. Mindenesre a szezon végén Jóska elment.

IV.

Az volt a rendkívül nehéz ebben, hogy ha valaki megpályáz egy színházat, azzal a törekvéssel megy neki, hogy ő most majd megmutatja, ő majd másképp fogja csinálni. Ez az én helyzetemben nem volt adott, mert az egerszegi egy jól menő színház volt, és egy nagyhírű vezető után kellett belépnem. Én azt a fogadalmat tudtam tenni, hogy megpróbálom megtartani azt a szellemiséget és azt a nívót, amit örököltünk.

Az akkori fiatalokból kialakult egy színházi gárda, és a színházi élet legjava került ki közülük. Később sokan elszereződtek máshová, és öregbítették Zalaegerszeg hírét. Szövődtek olyan kapcsolatok, amelyek nem csak szakmaiak és színháziak voltak, hanem baráti és hosszan tartó igazi emberi kapcsolatokká váltak.

Néhányan elmentek Jóskával vissza Szegedre, néhányan Budapestre, mint Nemcsák Karcsi. Ugyanakkor visszaszerződött Zalaegerszegre Farkas Ignác- aki mint hallom, immár harminc éve van a társulatnál. Veszprémből is sokan jöttek, Maronka Csilla pedig a főiskoláról. Nagy kavarodás, helyezkedés volt.

Elindult egy elég jó periódusa a színháznak: akkor értük el a tízezer bérlőt; és ha belegondol az ember, hogy hat évvel azelőtt azért kellett tartanunk tizenöt premiért, mert nem volt elegendő nézőnk!... ahhoz képest nyolc év múlva tízezer bérlővel rendelkezünk.

Több zenés darabot játszottunk, pl. musicaleket, aminek az első sorban az volt oka, hogy találkoztunk két nagyon tehetséges zeneszerzővel: Kocsák Tiborral és Kemény Gáborral. Ilyen volt Arthur Schnitzler *Zöld kakadu* című darabja, a *Notre Dame-i toronyőr*, amihez Kemény Gábor komponált zenét, a szövegkönyvet pedig a kivételes költői vénával megáldott

rendező társam, Tömöry Péter írta. Valamint a nagy klasszikusok: a *La Mancha lovagja*, a *Zorba*. Ezek nagyon sikeres részét képezték a repertoárnak. A VMK-ban pedig folytattuk az előadásokat; ott játszottuk Kiss Irén *Mayerlingi fondorlatok* vagy Szolzsenyicin *A kopasz és a lágerkurva* című darabját.

Tovább csináltuk az úgynevezett Nyílt fórumot, ami a fiatal drámaírók találkozója volt Zalaegerszegen. Ez nem csak azt a célt szolgálta, hogy bemutassák egymásnak a darabjaikat, melyekről a dramaturgok vitákat szerveztek, hanem három nap próba alatt színházi ízelítőt is adjanak belőle.

És elkezdtünk külföld felé mozdulni. Nekem volt egy apai jóbarátom, aki - bár magyar - a Grazi Opera gazdasági igazgatója volt. Megkerestem ezt az urat. Eljött hozzánk Zalaegerszegre, megnézte a színházat, a műhelyeket, és mindebből egy gyümölcsöző gazdasági kapcsolat lett. Kapcsolatot kerestünk Ljubjanával, majd a grázi, a zalaegerszegi és a ljubjanai színházzal megalapítottuk a Theátrio-t, aminek a nyitóelőadása nálunk volt Zalaegerszegen. Vendégül láttunk egy szlovén rendezőt, Janez Pipant, aki egy horvát szerző - Ranko Marinkocic *Glória* című - drámáját állította színpadra.

Meghívtak bennünket egy fesztiválra Nova Goricába, ahol láttunk egy előadást, ami meghatározó élménye volt az életünknek. A Paolo Magelli rendezte Wojzeck volt ez a darab. Nagyon nehéz volt a rendezőt előkerítenünk, mert rengeteget dolgozott Horvátországban és Európa-szerte egyaránt. Másfél, két év alatt sikerült megtalálnunk - az akkori telefonviszonyok elég keservesek voltak - ,és meghívtam Zalaegerszegre dolgozni. A következő évben el is jött. Ez rendkívül meghatározó eseménye volt a színházi életnek, mert egy irgalmatlanul erős és nagyszerű előadást hozott létre a társulattal az erre a célra kialakított, korábban elhagyott gyárépületben; Molnár Ferenc *Liliomját* mutattuk be jelentős szakmai és közönségsikerrel.

Én ekkor már a tizennegyedik évemet töltöttem Zalaegerszegen, és azt gondoltam, itt az ideje változtatni valamit az életemen. Egész életemben vonzódtam a zenés színház-

hoz, érdekelt a dramaturgiája, izgalmas volt a koreográfusokkal való együttműködés és hát a zene, aminek a fontosságát, szeretetét a Ruszt ültette el bennem. Ekkor hirdettek pályázatot a Fővárosi Operettszínházra. Az volt a fő motivációm, hogy a pályázat előtt rendeztem Zalaegerszezen a Csárdáskirálynőt (életemben először egy ilyen nagyszabású operettet) Egervári Klári jutalomjátékaként. Természetesen, mint mindenhol, bomba sikere volt.

Hajdú Sándor volt a színház zenei vezetője, és ő dirigálta az előadásokat. Róla tudni kell, hogy a Bergendi együttesnek volt nagy hírnév muzsikusa, dalszerzője. A Bergendi egy nagy jubileumi koncertre készült, ami egybeesett az előadással. Frenreisz Károly szervezte a koncertet, aki felhívott, hogy engedjem el Sanyit. Azt mondtam neki: „Semmi akadálya annak, hogy Hajdú Sanyi menjen, de nem tudjuk az előadást lecserélni. Amennyiben tudtok egy olyan karmestert hozni, aki próba nélkül ledirigálja helyette az előadást, és az nem kerül pénzbe a színháznak, akkor semmi akadálya.” Ekkor Frenreisz valahogy megtalálta a nagyon tehetséges, az operettet a kisujjában hordó Váradi Katalint, aki eljött, megnézte egy előadást, és másnap levezényelte.

Utána a klubban beszélgettünk, és azt mondta: „Miért nem pályázod meg az Operettszínházra, ilyen előadásokra van szükség”. Megpályáztam, elnyertem, és elbúcsúztam Zalaegerszegtől, ami azért nem volt olyan könnyű, mert mégiscsak itt töltöttem tizenöt évet az életemből. „Ennek te [a Halasi Imre mondatait lejegyző Pénzes Csaba] is tanúja voltál; aztán az én hívásomra te is követtél az Operettszínházba, ami akkor még Fővárosi Operettszínház volt.

És ez a társaság - Pénzes Csaba, Horváth Zoli, Fülöp Ildikó - állíthatom, hogy a szakma legmagasabb színvonalát képviselte minden tekintetben. Mindezt Paolo Magelli is megerősítette.

Az az érdekes szituáció fogadott, hogy nemrégiben mutatta be az Operettszínház a Csárdáskirálynőt, amelynek az ezt megelőző rendezéseivel húsz év óta turnézott Németországban, hosszú heteket, sőt hónapokat töltve

Részlet a *Liliomból*

Részlet a *Liliomból*

ott. Hans Pilcz impresszárió által a színház nagy sikersorozatokat élt meg, főleg a Vámos László, Seregi László és Szinetár Miklós által rendezett előadások. Most arra készültek, hogy újra kiviszik a Csárdáskirálynőt, amit az Operettszínházban Horváth Péter állított színpadra.

Ez az előadás kicsit eltért a korábbiaktól, ráadásul forgószínpadra tették, és ez sem volt alkalmazható Münchenben a Deutsches Theaterben. Illetve voltak az előadásnak olyan elemei, amiket Hans Pilcz véleménye szerint a közönség nem fogadott volna örömmel. Az impresszárió azt mondta, ezt az előadást ő nem tudja elvinni Münchenbe. Ekkor bevillant nekem, hogy nézze meg a zalaegerszegi Csárdáskirálynőt, és nézze meg, én mit gondolok róla. Másnap beültünk az autóba, leutaztunk Zalaegerszegre. Az impresszárió megnézte az előadást, és el volt tőle ragadtatva. Azt kérte, hogy ezt az előadást csinálja meg az Operett – színház, és Zalaegerszegről legyen benne Andics Tibor, aki egy kicsi szerepet játszott – ő volt a jegyző.

Borzasztó nehéz helyzet volt, mert a társulat értésére kellett adni, hogy megy a Csárdáskirálynő a Horváth Péterrel azonos szereposztással, de nem az a rendezés. Meg kell mondanom, hogy Horváth Péter rendező nagyon komoly partnerem volt, és egy hosszú beszélgetés, illetve egy üveg konyak után elfogadta az érveimet, és megértette a helyzetet.

A sikeres külföldi turné után megtudtam, hogy a színház rekonstrukció, felújítás előtt áll, és a feladat most már nem az, hogy a színházat művészileg kondicionáljam, és a szakma legjobbjaival jobbnál jobb produkciókat hozzanak létre, hanem elsődleges feladatunkká az vált, hogy egy év alatt kitaláljuk: a színház az átépítés alatt hol, mikor, hogyan fog működni. Ez egy ilyen nagy együttes esetében nagyon komoly feladat, a tekintetben is, hogy a társulat ne hulljon darabjaira, mert olyan színészek és énekesek voltak köztük, akiknek nem csak Magyarországon, hanem külföldön is nagy keletjük volt. Egy Kalocsai Zsuzsának, Oszvald Marikának nem volt nehéz Németországba szerződni, amíg az Operettszínház másfél évre bezár. A másik feladat az volt, hogy a rendelkezésre álló pénzből a legmagasabb szinten kellett felújítani az épületet. Sikerült megoldanunk mindkét feladatot.

Időközben lejárt a négy évem, amire szerződtem. Újra kiírták a pályázatot annak ellenére, hogy a rekonstrukciót sikeresen lebonyolítottuk, a társulatot egyben tartottuk, külföldön többet teljesítettünk, mint belföldön – volt, hogy Németország három városban egy időben játszottunk. Mindezek ellenére a Fővárosi Önkormányzat úgy döntött, hogy nem én kapom meg a pályázat után az új színház megnyitásának és további vezetésének lehetőségét. Ezzel az Operettszínházi működésem véget ért, a közvetlen munkatársaim szétszéledtek, és én két évig szabadúszóként rendeztem.

Két év után megpályáztam a Miskolci Nemzeti Színház igazgatói posztját. Hegyi Árpád Jutocsa, aki addig vezette a színházat, nem kapta meg újra, hanem egy színészt neveztek ki az igazgatói feladatok ellátására azzal a kikötéssel, hogy fél éven belül újra pályáztatják a színházat. Akkor Hegyi Árpád Jutocsa megsértődött – szerintem joggal, mert ezt megelőzően tíz évig vezette a színházat –, és nem pályázott a következő körben. Úgy gondoltam, ha Jutocsa nem pályázik, akkor nincs ok rá, hogy ne pályázzak – és megnyertem.

Elindult egy újabb jelentős szakasza az életemnek. Öt játszóhely volt, kísérleti előadásokat és hagyományos nagyszínpadiakat egyaránt létre lehetett hozni. Krámer Györggyel megalapítottuk a balett-tagozatot, és lassan az ország negyedik leglátogatottabb színháza lettünk. Előttünk csak az Operaháznak, az Operettszínháznak és a Madách Színháznak volt nagyobb a látogatottsága. Rengeteg külföldi kapcsolatunk lett; újra dolgoztam Paolo Magellivel, eljuttunk egy dél-amerikai színházi fesztiválra Bogotába. Aztán bekerültünk egy színházi szervezetbe az ETC-be. Akkor mi voltunk az egyetlen magyar tagja.

Nagyon progresszív periódusa volt ez az életemnek, és remélem, hogy a miskolci színháznak is.

Eltelt öt év, újra pályáztam, újra megnyertem, folytattuk a sikeres működést. Elkezdtem a

második öt évet , és elérkeztünk 2011-hez, amikor az önkormányzati választásokon Miskolc városának új polgármestere lett, aki Marosvásárhelyről származott,és akkor már tíz éve a városban élő és praktizáló orvos volt.

Egy év után úgy döntött, hogy vásárhelyi barátait szívesebben látná a színház élén, mint engem. Behívott egy nap, megkérdezte meddig tart a szerződés. Mondtam, még másfél évig.

Erre ő azt mondta, hogy nem így gondolja. Közölte, hogy a szezon végén elbúcsúznak egymástól. Megkérdeztem, hogy miért, a válasza az volt, hogy neki más elképzelése van. Mit tehettem?

Mindezt úgy oldották meg, hogy a Miskolci Nemzeti Színházat – mint költségvetési intézményt – megszüntették, és megalapították a Miskolc Nemzeti Színház Nonprofit céget, aminek az élére nem igazgató-főrendező kellett, hanem ügyvezető, majd kiírták az „új” cégre az igazgatói pályázatot. Értelemszerűen én nem pályáztam. Szép, tartalmas és az akkori társulat szempontjából is sikeres időszaknak vetett véget ez a szűklátókörű politikusi döntés. Szerencsém is volt - ha ez szerencsének nevezhető-, 43 év munkaviszony után elmehettem nyugdíjba. Valódi nyugger lettem, de ismét szerencsém van. Van munkám, hívnak rendezni, de tudom, hogy ez már a szakmai életemnek levezető szakasza.

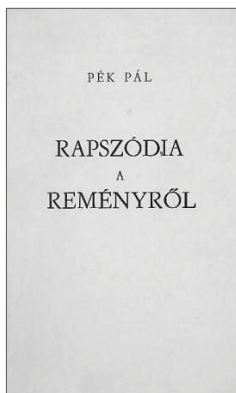
Már nem egy társulatért kell felelősséget vállalnom, nem kell úgy irányítani egy társulatot, hogy kinek – kinek a fejlődése és saját előmenetele is érintve legyen.

Már „csak” magamért vagyok felelős.

Dolgozom, rendezek...

Shakespeare: Ahogy tetszik (részlet az előadásból)

Kormos István a Megvetőnél dolgozott, amikor Pék Pál első verseskötete, a „Rapszódia a reményről” megjelenésre várt. Pék Pál a Magvetőn Kiadóhoz adta be a kötetet, melynek egyik lektora Kormos István volt, aki a kiadást javasolta. A kötet végül is a Nagykanizsai Városi Tanácsnál jelent meg 1976-ban.

Kormos Istvánnal való barátságukat bizonyítja az a levél, melyet itt olvasható, s melyben Fodor András és Tüskés Tibor is megemlíti mint leendő szerkesztői a kötetnek.

„Kedves Barátom!

Sajnálom, hogy még áll a kéziratod, remélem elég meggyőző lektori véleményt adtunk Bandival (Fodor András – szerk.), s csak a szokásos nehézkes törvények miatt. Nem tudom, hol akarják nyomni, talán ha helyben, nem tart a nyomdai munka túl sokáig.

Én szívesen szerkeszteném, de mivel kiadói évben vagyok, összeférhetetlennek tartja a Kiadói Főigazgatóság az ilyen munkát, főleg azért is, kiadáshoz hasonló a munkám. Előfordult már, hogy ilyen kéréssel fordultak hozzám, s akkor reagáltak így személyemre vonatkozóan. De azt gondolom, hogy Fodor Bandi szívesen vállalná, bár furcsa ez a kötet dedikációja miatt. (Ő írt volna hosszabb ajánlást a könyv elejére). Azonban nem kizáró ok, a Bandi az Írószövetség Költői Szakosztályának titkára, tehát társadalmi tekintélye is van. Ehhez nincs szükség szerződésre, csak minél előbb csinálja a könyvet, hogy még 1976-ban megjelenjen. Találj ki jó szerkesztőt, ha Bandi nem vállalná, bár ezt nem hiszem, Tüskés Tibort ismered? Ő jó lenne, csak ez tovább húzná az időt, s az amúgy is kevés.

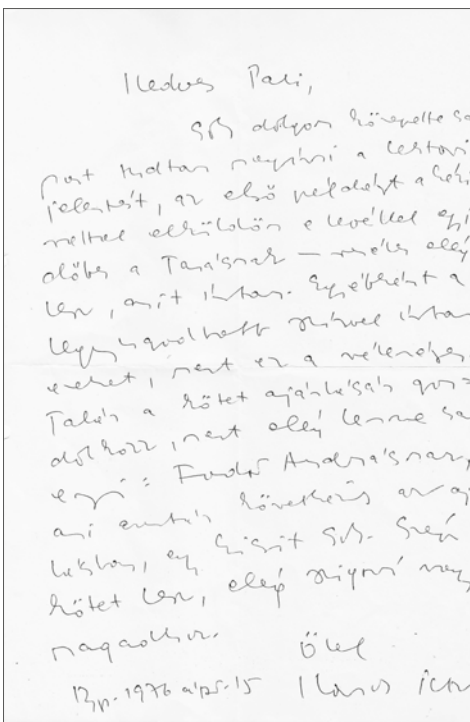
1976. június 17.

Ölel

Kormos Pista

Idézet a lektori véleményből (mely gépelt formában áll rendelkezésre a hagyatékban):

„A sokáig víz alá nyomott tehetségek legjobb tulajdonságának lehetünk tanúi: Pék Pál tehetsége s jelleme nem deformálódott a sokáig tartó mellőzésben, sőt! még nagyobb igényességre nevelődött, s maga emelte saját magának a mércét magasra. Ritkán tapasztalható ez az önfegyelem első kötetes költőnél...”

Lapszámbemutató

A Könyvhétre időzítve jelent meg lapunk legújabb, idei **harmadik száma**, melyet hazai pályán, Zalaegerszegen, a *VMK Cafféban* mutattunk be. A programban két különleges kötet bemutatójára is sor került, szerzőik: **dr. Cséby Géza**, illetve **dr. Nagy Gábor** jelenlétében.

A **Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár** és a **Pannon Írók Társasága** szervezésében nyílt meg a 89. Ünnepi Könyvhét Zalaegerszegen. Kiss Gábor, az intézmény vezetője köszöntője után **Bubits Tünde** főszerkesztő mutatta be a lapot és köszöntötte a résztvevő szerzőket, köztük **Göncz Lászlót**, **Tóth Imrét**, **Nagy Gábort**. Az est folytatásaként két kötet bemutatójára is sor került, **Cséby Géza** *A keszthelyi Helikon* című kötetéről **dr. Gyimesi Endre**, a Pannon Írók Társaságának elnöke adott ismertetést, **Nagy Gábor Utassy Józsefről** írt monográfiájáról **Nagygéci Kovács József** kritikus beszélgetett a szerzővel.

Pannon Tükör a Margón

A *Margó Irodalmi Fesztiválon* mutattuk be legújabb, idei harmadik lapszámunkat. A **Scolar** kiadóval közös programon **András László** *Rasszista utazások* című kötetéről is beszélgettünk a szerzővel, közreműködött **Bájer Máté** (slam).

A Pannon Tükör idei harmadik száma június elején, a Könyvhétre jelent meg. Budapesti lapszámbemutatónkat a **Petőfi Irodalmi Múzeum** Lotz-szalonjában tartottuk, a Margó Irodalmi Fesztivál programjaként. A **Scolar** kiadóval közös programon **Bubits Tünde** főszerkesztő és **Vörös István**, a versrovat vezetője mutatta be a lapot, majd **Nagygéci Kovács József** főszerkesztő-helyettes beszélgetett **András László** íróval a *nemrég megjelent, Rasszista utazások* című kötetéről.

Pannon Tükör Lentiben

Lentiben, a városi könyvtárban június 16-án mutatkozhatott be a megújult Pannon Írók Társasága. A

rendezvényen a Pannon Tükör legújabb számából és a meghívott szerzők új írásaiból is ízelítőt kapott a közönség.

A program házigazdája a helyi költő, **Soós József** és **Horváth László** polgármester volt. A kulturális esten fellépett a **Nefelejcs Dalkör** és **Dányi József**. A zenés bevezető után **dr. Gyimesi Endre**, a Pannon Írók Társaságának elnöke beszélt az irodalmi szervezet megújulásáról. **Bubits Tünde**, a Pannon Tükör főszerkesztője a folyóirat új számát ismertette. Ezt követően **dr. Geresits Gizella**, költő **Bubits Tünde** *Cigiszünet* című regényéről beszélgetett a szerzővel, majd **Lackner László** író mutatta be *Téblábolók* című díjnyertes, új komédiáját **dr. Merő Béla** rendező közreműködésével.

Pannon Tükör az Ördögkatlan Fesztiválon

Lapunk is alkotó résztvevője volt az idén már tizenegyedik alkalommal megrendezett összművészeti fesztiválnak, az Ördögkatlannak. Az összevont lapszámbemutatókkal kísért két programon **Schein Gábor** író, irodalomtörténész, illetve **András László** író, költő volt **Nagygéci Kovács József** főszerkesztő-helyettes vendége. A teltházas programokon a szerzők legutóbb megjelent kötetei voltak a központi témák, de szóba kerültek az alkotás, az olvasóval való találkozás kérdései is.

Kötetbemutató

A *Pannon Tükör* Könyvek sorozatában látott napvilágot a Zalai Hírlap munkatársa, **Nagy Betti** első verseskötete, amely július 26-án került bemutatásra a *Keresztury VMK* kávézójában.

A *Sírt valaki odakinn* című kötetet **Szálinger Balázs**, **József Attila**-díjas költő szerkesztette.

A bemutatón versek hangzottak el a kötetből **Szeglet Lajosné Dömötör Annamária** előadásában, majd **dr. Gyimesi Endre**, a *Pannon Írók Társaságának* elnöke szólt a zalai líra újabb darabjáról. A szerzővel a Zalai Hírlap munkatársa, **Arany Horváth Zsuzsa** beszélgetett. A nagyszerű est dedikálással ért véget.

PANNON TÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Marc Chagall: Teremtés

Szerzőink

- Acsai Roland** (1975; Budapest) költő
Beck Zoltán (1971; Pécs) dalszerző, író
Fa Ede (1935; Nagykanizsa) költő
Falcsik Mari (1956; Budapest) költő
Fejes Réka (1993; Budapest) újságíró
Frost, Robert (1874-1963) amerikai költő
Gáspár-Singer Anna (1976; Budapest) prózaíró, kritikus
Kardos Ferenc (1964; Nagykanizsa) költő
Karkó Ádám (1997; Budapest) költő
Kemény Lili (1993; Budapest) költő, filmrendező
Kemény Zsófi (1994; Budapest) költő, slammer
Kiss Gábor (1957; Zalaegerszeg) könyvtáros
Kőrösi P. József (1953; Budapest) költő
Kostyál László (1962; Zalaegerszeg) művészettörténész
Lackfi János (1971; Zsámbék) író, költő
Lénárt Ádám (1994; Budapest) prózaíró
Luzsicza István (1975; Fót) költő
Méhes Károly (1965; Pécs) író, költő, újságíró
Merő Béla (1948; Zalaegerszeg) rendező, író, színház-esztéta
Miklya Zsolt (1960; Kiskunfélegyháza) költő
Mohar, Katarina (1970; Ljubjana) művészettörténész
Nagy-Koppány Zsolt (1978; Budapest) író
Nánay István (1938; Budapest) kritikus, újságíró
Perger Zoltán (1975; Budapest) történész
Pénzes Csaba (1959; Zalaegerszeg) író, rendező
Péter Zsombor (1989; Budapest) filmkritikus
Petőcz András (1959; Budapest) író, költő
Schiele, Egon (1890-1918) osztrák festő
Simek Valéria (1953; Bakonycsérnye) költő
Sipos Balázs (1991; Budapest) rendező, kritikus
Sipos László (1995; Budapest) színész, drámaíró
Solymosi József (1943; Budapest) hadtörténész
Tillmann J.A. (1957; Budapest) filozófus, esszéista
Tóth László (1949; Pozsony) író, költő
Turbuly Lilla (1965; Budapest) költő, kritikus
Varga Melinda (1984; Kolozsvár) költő
Wallace, David Foster (1962-2008) amerikai író